

**Evlilik Doyumu ve Toplumsal Cinsiyet
Rollerine Dair Tutumlar Arasındaki
İlişkinin Cinsel Öz Yeterlik ve İlişkisel
Öz Yeterlik Aracılığı ile Yapısal Bir
Model Çerçevesinde Sınanması**

Maarif MAMMADOV

Doktora Tezi

Eskişehir, 2023

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

**EVLİLİK DOYUMU VE TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNE DAİR
TUTUMLAR ARASINDAKİ İLİŞKİNİN CİNSEL ÖZ YETERLİK VE
İLİŞKİSEL ÖZ YETERLİK ARACILIĞI İLE YAPISAL BİR MODEL
ÇERÇEVESİNDE SINANMASI**

Maarif MAMMADOV

Doktora Tezi

Danışman: Dr. Öğ. Üy. Zerrin BÖLÜKBAŞI MACİT

Eskişehir, 2023

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Maarif MAMMADOV tarafından hazırlanan **Evlilik Doyumu ve Toplumsal Cinsiyet Rollerine Dair Tutumlar Arasındaki İlişkinin Cinsel Öz Yeterlik ve İlişkisel Öz Yeterlik Aracılığı ile Yapısal Bir Model Çerçevesinde Sınanması** başlıklı bu tez, **09/06/2023** tarihinde *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği*’nin ilgili maddeleri uyarınca yapılan **Tez Savunma Sınavı** sonucunda **başarılı** bulunarak, jürimiz tarafından oy birliği ile Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

<u>Görevi</u>	<u>Ünvanı Adı SOYADI</u>	<u>İmza</u>
Jüri Başkanı :	Prof. Dr. Baki DUY	
Danışman :	Dr. Öğ. Üy. Zerrin BÖLÜKBAŞI MACİT	
Üye :	Doç. Dr. Fatma SAPMAZ	
Üye :	Doç. Dr. Ömer KARAMAN	
Üye :	Dr. Öğ. Üy. Muhammet Fatih YILMAZ	

Prof. Dr. M. Zafer BALBAĞ
Enstitü Müdürü Vekili

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Evlilik Doyumu ve Toplumsal Cinsiyet Rollerine Dair Tutumlar Arasındaki İlişkinin Cinsel Öz Yeterlik ve İlişkisel Öz Yeterlik Aracılığı ile Yapısal Bir Model Çerçevesinde Sınanması başlıklı tezin bizzat tarafımca hazırlanan, özgün bir çalışma olduğunu; bu çalışmanın tüm aşamalarında (hazırlık, veri toplama, analiz, bilgilerin sunumu ve raporlaştırma vb.) bilimsel etik ilke ve kurallara uygun olarak hareket ettiğimi; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri, bilgi vb. için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara çalışmanın kaynakçasında yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan “Bilimsel İntihal Tespit Programı”yla tarandığını ve hiçbir “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, herhangi bir biçimde bu çalışmamla ilgili yukarıdaki beyanıma aykırı bir durumun saptanması halinde, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçların sorumluluğunu kabul ettiğimi bildiririm.

09/ 06 /2023

Maarif MAMMADOV

Teşekkür

Doktora tezimin tamamlanması sürecinde anlayışla bana inanan, cesaret veren, bilgi ve deneyimi ile değerli zamanını bana ayırarak sonsuz destek ve katkı sağlayan çok değerli danışmanım Dr. Öğ. Üy. Zerrin Bölükbaşı Macit'e;

Doktora sürecimin başından sonuna kadar ilgisi ve desteğiyle her zaman yanımda olan, üzerimdeki emeği bir teşekkürle asla ödenmeyecek olan kıymetli hocam Prof. Dr. Nilüfer Özabacı'ya;

Tez izleme komitemde yer alarak bu tezin ortaya çıkış sürecinde sundukları pozitif bakış açısı, görüş, tavsiye ve eleştirileriyle tezin daha nitelikli hale gelmesine katkı sunan değerli hocalarım Prof. Dr. Baki Duy'a ve Doç. Dr. Fatma Sapmaz'a;

Tez savunmamda önerileri ve değerlendirmeleriyle kıymetli katkılar sunan hocalarım Doç. Dr. Ömer Karaman'a ve Dr. Öğ. Üy. Muhammet Fatih Yılmaz'a;

Doktora eğitimim süresince aldığım derslerde hem kuramsal bilgi birikimimi hem de kendime yönelik keşiflerimi zenginleştiren Prof. Dr. Ali Eryılmaz'a;

Doktora eğitimim boyunca akademik paylaşımları, desteği ve motivasyonu için Dr. Öğr. Gör. Nurseven Kılıç'a ve ismini sayamadığım diğer tüm doktora dönem arkadaşlarıma;

Büyük bir keyifle derslerine katıldığım Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünün akademik ve idari personeline;

Bu tez çalışmasına katılarak bilime katkı sağlayan katılımcılara, çalışmalarından istifade ettiğim değerli araştırmacılara;

Son olarak, stresli ve zor zamanlarıma rağmen doktora çalışmalarımı başarıyla tamamlamamı sağlayan ve bana her zaman destek olan sevgili aileme tüm kalbimle teşekkür ederim.

İçindekiler

Teşekkür.....	i
İçindekiler	ii
Tablolar Listesi	v
Şekiller Listesi	vi
Özet.....	1
Abstract.....	4
BİRİNCİ BÖLÜM	6
1. Giriş	6
1.1. Problem Durumu.....	6
1.2. Araştırmanın Amacı	17
1.3. Araştırmanın Önemi.....	18
1.4. Varsayımlar	20
1.5. Sınırlılıklar	21
1.6. Tanımlar	21
1.7. Kısaltmalar	22
İKİNCİ BÖLÜM.....	23
2. Kavramsal Açıklamalar ve İlgili Araştırmalar.....	23
2.1. Evlilik.....	23
2.2. Evlilik Doyumu	28
2.2.1. Evlilik doyumunu açıklayan kuramlar	30
2.2.2. Evlilik doyumunu etkileyen faktörler.....	32
2.3. Evlilik İlişkisinde Öz yeterlik	34
2.4. Evlilikte Cinsel Öz Yeterlik	37
2.5. Evlilik ve Toplumsal Cinsiyet Roller.....	40
2.6. İlgili Araştırmalar.....	46
2.6.1. Evlilik doyumunu ve sosyo demografik değişkenler	46
2.6.2. Evlilik doyumunu ve evlilik yaşam döngüsü	49
2.6.3. Evlilik doyumunu ve cinsel yaşam.....	50
2.6.4. Evlilik doyumunu ve toplumsal cinsiyet rolü.....	53

2.6.5. Evlilik doyumu ve öz yeterlik	55
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	57
3. Yöntem.....	57
3.1. Araştırma Deseni.....	57
3.2. Çalışma Grubu	57
3.3. Veri Toplama Araçları	60
3.3.1. Kişisel bilgi formu	60
3.3.2. Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum ölçeği	60
3.3.3. İlişki öz yeterlik ölçeği	62
3.3.4. Cinsel öz yeterlik ölçeği	63
3.3.5. Evlilik yaşam ölçeği	63
3.4. Verilerin Toplanması	64
3.5. Verilerin Çözümlemesi	64
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	68
4. Bulgular	68
4.1. Evli Bireylerin Eşitlikçi Cinsiyet, Kadın Cinsiyet, Evlilikte Cinsiyet, Geleneksel Cinsiyet ve Erkek Cinsiyet Rolü, İlişkide Öz yeterlik, Cinsel Öz yeterlik ve Evlilik Doyumları Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular.....	68
4.1.1. Evli bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumları ile evlilik doyumları arasındaki ilişki bağlamında ilişkide öz yeterlik ve cinsel öz yeterliğin seri aracılık rollerine ilişkin bulgular	70
4.2. Cinsiyet Bazında Evli Bireylerin Evlilik Doyumları ile Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları Arasındaki İlişkilerde Cinsel Öz Yeterlik ve İlişkide Öz Yeterliğin Aracılık Rollerine Yönelik Bulgular	77
4.2.1. Cinsiyet bazında ölçme değişmezliği sonuçları	77
4.2.2. Cinsiyetin evli bireylerin evlilik doyumu yapısal modeli üzerindeki etkileri	78
BEŞİNCİ BÖLÜM	82
5. Sonuç, Tartışma ve Öneriler.....	82
5.1. Sonuç.....	82
5.2. Tartışma.....	83
5.2.1. Modeldeki doğrudan etkilere ilişkin tartışma.....	83
5.2.2. Modeldeki dolaylı etkilere ilişkin tartışma.....	87

5.2.3. Cinsiyet bazında evli bireylerin evlilik doyumları ile toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum ilişkisinde cinsel öz yeterlik ve ilişkide öz yeterlik aracılık rollerine yönelik bulguların tartışılması	89
5.3. Öneriler	95
5.3.1. Gelecek araştırmalara yönelik öneriler	95
5.3.2. Uygulamaya yönelik öneriler	96
KAYNAKÇA.....	97
EKLER.....	130
ÖZGEÇMİŞ	141

Tablolar Listesi

Tablo Numarası	Başlık	Sayfa Numarası
3.1	Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler	59
3.2	Uyum İyiliği Değer Aralıkları ile İlgili Kaynaklar	65
4.1	Betimsel İstatistikler ve Korelasyonlar	69
4.2	Ölçme Modelinin Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları Açıklanan Varyansları, Çarpıklık ve Basıklık Değerleri	72
4.3	Ölçme Modeline Ait Heterotrait-Monotrait Ratio Ayırt Edici Geçerliliği Bulguları	73
4.4	Evli Bireyler Yapısal Modeline Yönelik Bootstrapping Sonuçları	76
4.5	Cinsiyet Gruplarından Elde Edilen Değişmezlik Uyum Katsayıları	77
4.6	Çoklu Grup Yapısal Modeline Yönelik Bootstrapping Sonuçları	81

Şekiller Listesi

Şekil Numarası	Başlık	Sayfa Numarası
1.1	Güçlü İlişki Evi	9
1.2	Evlilik Doyumuna İlişkin Model	17
4.1	Genel Ölçme Modeli Sonuçları	71
4.2	Evli Bireyler Yapısal Modeli	74
4.3	Kadın Evli Bireylere ait Yapısal Model Sonuçları	79
4.4	Erkek Evli Bireylere ait Yapısal Model Sonuçları	79

Özet

Evlilik Doyumu ve Toplumsal Cinsiyet Rollerine Dair Tutumlar Arasındaki İlişkinin Cinsel Öz Yeterlik ve İlişkisel Öz Yeterlik Aracılığı ile Yapısal Bir Model Çerçevesinde Sınanması

Maarif MAMMADOV

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğ. Üy. Zerrin Bölükbaşı Macit

2023

Amaç: Bu araştırmanın amacı, evli bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ve evlilik doyumu arasındaki ilişki bağlamında ilişkide öz yeterlik ve cinsel öz yeterlik düzeylerinin aracılık rolünü Yapısal Eşitlik Modellemesi (YEM) aracılığıyla incelemektir. Bu hedef doğrultusunda oluşturulan ve araştırma kapsamında test edilen model kadınlar ve erkekler için ayrı ayrı sınanmıştır.

Yöntem: İlişkisel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışmada evli bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ve evlilik doyum düzeyleri arasındaki ilişkide, ilişkide öz yeterlik ve cinsel öz yeterliğin aracılık rolü incelenmiştir. Bu çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden nedensel karşılaştırma yöntemine başvurulmuş ve modelin test edilmesinde YEM kullanılmıştır. Araştırmanın değişkenleri evli bireylerin evlilik doyumu, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları, ilişkideki öz yeterlikleri ve cinsel öz yeterlik düzeyleridir. Bu araştırmanın çalışma grubunu evlilik ilişkisi devam eden 276 erkek ve 374'ü kadın olmak üzere toplam 650 birey oluşturmaktadır. Mevcut çalışmada seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada veri toplama araçları olarak Kişisel Bilgi Formu, Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği, İlişki Özyeterlik Ölçeği, Cinsel Özyeterlik Ölçeği ve Evlilik Yaşam Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma kapsamında ele alınan değişkenlerin ölçülmesinde kullanılan tüm ölçme araçlarının yapı geçerlilikleri test edilmiştir.

Bulgular: YEM analizleri sonucunda doğrudan etkiler değerlendirildiğinde; erkek cinsiyet rolü ile ilişkide özyeterlik arasındaki yolun anlamlı ve pozitif yönde olduğu, ilişkide özyeterlik ile cinsel özyeterlik arasındaki yolun da anlamlı ve pozitif yönde olduğu, son olarak cinsel özyeterliğin evli bireylerin evlilik doyumlarını doğrudan pozitif yönde yordadığı tespit edilmiştir. Diğer doğrudan etkiler ise anlamlı bulunmamıştır. Elde edilen model evli bireylerin evlilik doyumlarının %12'sini açıklamıştır. Sonuç olarak, yukarıda gösterilen değerler çerçevesinde, evli bireylerin ilişkide öz yeterlikleri ve cinsel öz yeterliklerinin erkek cinsiyet rolü ile evlilik doyumları arasındaki ilişkide aracı role sahip olduğu söylenebilir. Evli bireylerin ilişkide öz yeterlik ve cinsel öz yeterliklerinin erkek cinsiyet rolü ile evlilik doyumları arasında dolaylı aracılık etkilerinin anlamlı olduğu belirlenmiştir $b = 0.075$, 95% GA [0.012, 0.317]. Benzer şekilde, ilişkide öz yeterlik ile evlilik doyumu arasında cinsel özyeterliğin aracı olduğu dolaylı etkiler de anlamlıdır $b = 0.091$, 95% GA [0.049, 0.149]. Diğer taraftan, modelde yer alan diğer dolaylı etkiler anlamlı değildir. Bu sonuca dayalı olarak, evli bireylerin erkek cinsiyet rollerinin ilişkide öz yeterlik ve cinsel öz yeterlikleri aracılığıyla evlilik doyumlarını etkilediği ifade edilebilir. Erkekler ve kadınlar için ayrı ayrı test edilen her iki modelde de toplumsal cinsiyet rollerinden sadece erkek cinsiyet rolü ile evlilik doyumu arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur. Sonuç olarak, genel modelde olduğu gibi sonuçlar her iki model için de benzer çıkmıştır. Ayrıca, açıklanan varyansın erkeklerde kadınlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç ve Öneriler: Araştırmanın amacı doğrultusunda, evli bireylerin evlilik doyumuna ilişkin bir model önerisi sunulmuştur. Test edilen yapısal modelde; toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin geleneksel tutum (erkek cinsiyet rolü) ilişkide özyeterliği pozitif yönde ve anlamlı düzeyde, ilişkide özyeterlik cinsel özyeterliği pozitif yönde ve anlamlı düzeyde ve cinsel özyeterlik de evlilik doyumunu pozitif yönde ve anlamlı düzeyde yordamıştır. Mevcut çalışmanın, doyum sağlanan evlilik ilişkisinde toplumsal cinsiyet rolleri, özyeterlik ve cinselliğin oynadığı rolleri belirlemeye yönelik yürütülebilecek daha geniş ve kapsayıcı araştırmaların bir parçası olabileceği düşünülmektedir. Elde edilen bulgular çerçevesinde hem uygulayıcılara hem de araştırmacılara yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Evlilik doyumu, Cinsiyet rolleri, İlişkide öz yeterlik, Cinsel öz yeterlik.

Abstract

Testing the Relationship Between Marital Satisfaction and Attitudes to Gender Roles Through Sexual Self-Efficacy and Relational Self-Efficacy in Structural Model Framework

Maarif MAMMADOV

Eskisehir Osmangazi University Institute of Educational Sciences

Department of Educational Sciences

Advisor: Assist. Prof. Dr. Zerrin Bölükbaşı Macit

2023

Purpose: The goal of this research was to examine the mediating role of self-efficacy and sexual self-efficacy levels in the relationship between married individuals' attitudes towards gender roles and marital satisfaction through Structural Equation Modelling (SEM). The model, which was created in line with this goal and tested within the scope of the research, was tested separately for female and male.

Method: In this study, which was carried out in relational screening model, the mediating role of self-efficacy and sexual self-efficacy in the relationship between married individuals' attitudes towards gender roles and marital satisfaction levels were examined. In this research, causal comparison method, which is one of the quantitative research methods, were used and SEM was performed to test the model. The variables of the study are marital satisfaction, attitudes towards gender roles, relationship self-efficacy and sexual self-efficacy levels of married individuals. The research was based on a sample of 650 individuals who were in an ongoing marital relationship, consisting of 276 male and 374 female. In the present study, convenient sampling method, which is one of the non-random sampling methods, was used. The The Demographics Form, Social Gender Roles Attitude Scale, the Relationship Self-Efficacy Scale, the Sexual Self-Efficacy Scale and the Marriage Life Scale were used as data collection tools in the current study. The construct validity of all measurement tools used to measure the variables within the scope of the research was tested.

Results: Considering the direct effects obtained from SEM analyses; the path between male gender role and relationship self-efficacy was significant and positive, the

path between relationship self-efficacy and sexual self-efficacy was significant and positive and finally sexual self-efficacy directly predicted the marital satisfaction of married individuals positively. Other direct effects, however, were not significant. The model explained 12% of the marital satisfaction of married individuals. As a result, within the framework of the values shown above, it can be said that the relationship self-efficacy and sexual self-efficacy of married individuals have a mediating role between male gender role and marital satisfaction. Indirect effects in which married individuals' relationship self-efficacy and sexual self-efficacy mediate the link between male gender role and marital satisfaction were significant $b = 0.075$, 95% CI [0.012, 0.317]. Similarly, indirect effects mediated by sexual self-efficacy between relationship self-efficacy and marital satisfaction were also significant $b = 0.091$, 95% CI [0.049, 0.149]. On the other hand, other indirect effects in the model were not significant. Based on this result, it can be stated that male gender roles of married individuals affect their marital satisfaction through their relationship self-efficacy and sexual self-efficacy. In both models tested separately for female and male, only the relationship between male gender roles and marital satisfaction was found to be significant. As a result, the results were similar for both models as in the general model. Moreover, the explained variance was found to be higher in males than females.

Conclusion and Suggestions: In line with the purpose of the research, a proposed model was presented for the marital satisfaction of married individuals. In the tested structural model, traditional attitude towards gender roles (male gender role) positively and significantly predicted relationship self-efficacy, relationship self-efficacy positively and significantly predicted sexual self-efficacy, and sexual self-efficacy positively and significantly predicted marital satisfaction. It is considered that the present study may be a part of broader and inclusive research that can be conducted to determine the roles played by gender roles, self-efficacy, and sexuality in a satisfied marital relationship. Within the framework of the findings obtained, suggestions for both practitioners and researchers were presented.

Keywords: Marital satisfaction, Gender roles, Relationship self-efficacy, Sexual self-efficacy.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Giriş

Bu bölümde öncelikle araştırmanın problem durumu, amacı ve önemi alanyazın doğrultusunda sunulmuş; sonrasında ise varsayım, sınırlılık ve tanımlara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Bireylerin bütüncül iyi oluşlarına katkıda bulunan en önemli etmenlerden biri sağlıklı yakın ilişkiler kurabilmesi ve bu ilişkileri sürdürebilmesidir. Yakın ilişki, iki kişinin birbirini anladığı, onayladığı, önemsedığı, birbirinin refahını destekleme motivasyonu olan, zaman, para, çaba ve duygusal yatırımlar yapılan, uyum sağlanan, fedakârlık ve affetmenin olduğu, bireyin benliğinin şekillenmesinde ve gelişiminde önemli yeri olan ilişki türüdür (Mills vd., 2004; Rusbult vd., 2005). Bireyler birbirlerinin ihtiyaç ve isteklerine başarılı bir şekilde yanıt vermek, kendilerini güvende hissetmek, stres verici ve zorlayıcı günlük yaşam olaylarıyla karşılaştıklarında sığınabilecekleri bir yer olabilmesi nedeniyle ve kimlik duygularını sağlamak amacıyla yakın ilişkilerini devam ettirirler (Fiske, 2010, s. 898).

Yakın ilişki türlerinden biri olan evlilik, kendisini oluşturan temel değişkenlerin zaman içerisinde dönüşmesine ve değişmesine rağmen pek çok toplumda önemli bir sosyal kurum olmaya devam etmektedir (Pateraki ve Roussi, 2013). Çeşitli araştırmalar, huzurlu ve mutlu bir evliliğin ömrü uzattığına, yaşam kalitesini ve refahı artırdığına vurgu yaparken hayal kırıklığı yaratan, sıkıntılı ve mutsuz bir evliliğin fizyolojik ve psikososyal açıdan sağlığı bozucu etkisi olduğuna ve yaşam kalitesini azalttığına dair bulgular sunmaktadır (Demir, 2016; Gottman ve Krokoff, 1989, s.47; Hayward ve Zhang, 2006; Hünler ve Genesöz, 2003; Whisman ve Baucom, 2012). Benzer şekilde, Stack ve Eshleman (1998) yaptığı araştırmada evli kişilerin evli olmayanlara göre çok daha yüksek bir mutluluk seviyesine sahip olduklarını, evli olmayan bireylerin ise daha düşük mutluluk seviyesine ve depresif ruh haline yatkın olduklarını saptamıştır. Ross ve Mirowsky (2002), mutlu evlilik ilişkisinin bireylerde fiziksel rahatsızlıkları ve ölüm oranlarını düşürdüğünü belirtmişlerdir.

Yasal bir ilişki biçimi olan evlilik, sosyal-psikolojik sınırları ile bireyleri karı-koca olarak birbirine bağlayarak kendileri ve yakın çevreleri ile ilişki kurma biçimini şekillendirmekte, eşlere bir takım sorumluluklar yüklemekte ve yeni doğanlara resmi bir statü kazandırmaktadır (Tarhan, 2013). Bireylerin evlenme motivasyonlarındaki farklılıklar onların evlilikten beklentilerini ve ilişkilerinin kalitesini etkilemektedir. Yine bireylerin kişilik yapılarındaki farklılıklar, sahip oldukları kültürel değerler, sosyal destek kaynakları, ekonomik ve sosyal statüleri, cinsel yaşam ve cinsellikle ilgili bilgi ve bakış açıları ve bireysel faktörlerin (sorumluluk anlayışı, sorun çözme ve duyguları yönetme becerisi gibi) evlilik yaşantısı üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır (Çağ, 2013, s. 5).

Evlilik, bireyin yaşam hedeflerini tamamlayabilmesi için bünyesinde cinsel yaşam, üreme, aitlik gibi önemli işlevleri barındıran bir kavramdır (Özabacı ve Erkan, 2017, s. 18). Bireyin gelişimi, benliği, mutluluğu, cinsel yaşantısı, duygusal yaşantısı, toplumsal değerleri ve hukuki boyutlar dikkate alınarak evliliğe ilişkin çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Evlilik, kültürel farklılıkları ile insan neslinin sürekliliğini sağlayan, müşterek yükümlülükler ve görevler üstlenilen evrensel bir kurumdur (Tekin-Çatal vd., 2018, s. 501). Evlilik kurumsallaşmış bir biçimde kadın ve erkeği birbirine bağlayan bir yol olarak tarif edilmektedir (Özgüven, 2014, s.21). Bir başka tanıma göre evlilik bireylerin sevme-sevilme, paylaşma, cinsel yaşam ve üreme, kendini gerçekleştirme, bir yere ait olma, korunma ve barınma, güven gibi maddi ve manevi ihtiyaçlarının karşılandığı sistemlerden biridir (Güleç, 2013, s. 66).

Evlilik olgusu ilk olarak sosyolojik açıdan ele alınsa da, evliliğin bireyler üzerindeki ruhsal etkilerine ilişkin araştırmalara 1970’li yıllardan itibaren başlandığı ve günümüze kadar yoğunlaşarak devam ettiği söylenebilir (Çağ, 2013, s. 1; Gottman vd., 2002). Konu ile ilgili yürütülen ilk araştırmalarda, eşlerin kişilik özellikleri, çiftlerin bilişsel süreçleri gibi değişkenlerle çalışıldığı görülürken, boşanmaların artması ile birlikte bireylerin evliliklerinden elde ettikleri doyum gibi değişkenlerin daha yoğun olarak araştırılmaya başlandığı dikkat çekmektedir (Myers vd., 2005; Teachman vd., 2000). İlgili alanyazın incelendiğinde, evliliğin iyi bir şekilde devam ettiğini açıklamak için evlilik doyumu, evlilik uyumu, evlilik başarısı kavramlarının kullanıldığı görülmektedir (Fincham ve Rogge, 2010).

Kaliteli evlilik ilişkisinin tanımlanabilmesi için evlilik doyumu, evlilik uyumu, evlilikte iş birliği gibi benzer içeriğe sahip olduğu düşünülen kavramlar da kullanılmaktadır (Fincham, 2005). Birkaç ögeden oluşan evlilik doyumu, bireyin ilişkisi ve partneri ile ilgili kişisel değerlendirmesini kapsamaktadır (Ampuero, 2014). Aşk, sadakat, kabul, bağlılık, güven, saygı, birlikte olabilmek gibi farklı boyutlardan oluşan evlilik doyumu; bireyin beklentileri, yaşadığı kültürel değerler, kök-aile geçmişi, ortak eğlence gibi kaynaklardan etkilenmektedir (Juvva ve Bhatti, 2006; Williams vd. 2010). Evlilikteki doyum; çiftlerin mevcut evlilik ilişkilerinde kendilerini mutlu hissetmeleri için gereksinimlerini karşılamaya yönelik algıları (Hawkins ve Booth, 2005; Tezer, 1996), kişisel ya da kişiler arası duygu ve ihtiyaçlarının karşılanma düzeyi, (Ja'farzadeh, 2011), arkadaşlık, cinsellik gibi değişik alanlarda almış olduğu haz (Güngör, 2007) ve evlilik ilişkisinin devam etmesine dair kararlılık düzeyleri (Dean ve Lucas, 1978) gibi faktörlerle açıklanabilir.

Evlilik doyumuna ilişkin yürütülen çalışmalarda, evlilik ilişkisinde eşi desteklemek, evlilik istikrarı, manevi değerler, eşe saygı ve bağlılık, cinsel yaşamda sadakatli olmak, iyi bir eş ve arkadaş olmaya istekli olmak, affedebilmek ve affetmeye istekli olmak ilişkili değişkenler olarak bulunmuştur (Rosen-Grandon vd., 2004). Diğer taraftan Çağ ve Yıldırım (2013) yaptıkları çalışmada cinsel yaşam memnuniyetinin, algılanan eş desteğinin ve eğitim düzeyinin evlilik doyumunu pozitif yönde yordadığı sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca sorumluluk almak, eşlerin aralarında açık iletişim kurmaları, empati becerilerini kullanmaları da evlilik doyumunu yordayan önemli değişkenlerdendir (Young ve Long, 1998). Bunların yanısıra eşlerin ortak karar vermelerinin, çatışmayı yönetme becerilerinin, psikolojik ve fiziksel yakınlık düzeylerinin, empati, güven ortamı, toplumsal cinsiyet rolleri, iletişim çatışmaları, iş doyumu, cinsel doyum ve eşlerin tutum ve davranışlarının evlilik doyumu için önemli olduğu ifade edilmektedir (Mackey ve O'Brien, 1995).

Evlilik doyumu ile çiftlerin çatışma düzeyi, karar verme becerileri, iletişim, ilişkisel değerler ve samimiyet bileşenlerinin etkileşim içinde olması, özellikle çocuk yetiştirme yıllarında ebeveynler arasında çatışma düzeyinin artması ve karar verme sürecinde yaşanan zorlukların evlilik doyumunu düşürdüğüne dair sonuçlar da göze çarpan araştırma bulgularındandır (Kartal, 2020; Yuca ve Beydağ, 2021). Bununla birlikte çiftlerin farklılıkları üzerine konuşabilmesi, aşk, karşılıklı güven, saygı, destek ve sadakat duygularını taşıması, benzer yaşam felsefesine sahip olmaları, ortak mizah ve eğlenceyi

sürdürebilmeleri de evlilik doyumları üzerinde olumlu bir etkiye neden olmaktadır (Kaslow ve Robinson, 1996).

Gottman (1994) araştırmalarında Güçlü İlişki Evi (GİE) kuramı olarak ifade edilen dokuz başlıklı modelde mutlu evlilik ilişkisine sahip çiftlerin birbirinin dünyasını tanıma, ilgi ve beğeniyi paylaşma, birbirine yönelme, eşit ilişkide oldukları bilincine dayanarak problemlerle ilgili diyalog kurma, hayaller ve ortak anlam yaratma, güven ve bağlılık içinde ilişkiyi sürdürme gibi konularda başarılı oldukları gözlenmektedir. Modelde yer alan başlıklar eşit ilişki bağlamında ilişki öz yeterliğinin ve cinsel öz yeterliğin de haritaları olarak adlandırılmış olup Şekil 1.1’deki gibi görselleştirilmiştir (Anlatan, 2021).

Şekil 1.1

Güçlü İlişki Evi

Evlilik doyumu ile ilgili alanyazındaki bulgular, eşler tarafından öznel olarak algılanan evlilik doyumunu bir kurama dayandıramamakta, bunun yerine değişkenlerle açıklamaktadır. Evlilik doyumu bireyin kendine ait empati, mizah, destek, saygı, eğitim

düzeyi gibi kişisel özellikleri ile birlikte partnerine ait bireysel özelliklerden etkilenmektedir. Yukarıda ayrıntılarıyla ele alınan bu değişkenlerin içerisinde evlilik doyumunu artırdığına dair kuramsal bilgilere rastlanan ancak hakkında yeterince araştırma bulunmayan kavramlardan biri de toplumsal cinsiyettir (Çetinkaya ve Gençdoğan, 2014). Oysaki sanayileşme, modernleşme ve küreselleşme ile birlikte kadınlara eğitim ve istihdam açısından daha büyük fırsatların yaratılacağı, açık ve eşitlikçi cinsiyet rolü tutumlarına yönelik önemli değişikliklerin olabileceği öngörülmektedir (King, 2016). Toplumsal cinsiyete yönelik tutumların değişmesinin ve cinsiyetler üzerindeki önemli etkilerinin aile ve evlilik hayatı üzerinde de kaçınılmaz sonuçları olacaktır (Mensch vd., 2003).

Toplumsal cinsiyet kavramı, toplumsal bir çerçeve içerisinde, erkeklik ve kadınlık sınıflandırması bakımından bireylerin davranışları, tutum ve yaşam biçimleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Toplumun ilkeleri aracılığıyla kazanılan, sosyalleşme sürecinde öğrenilen bu rollerin meslek seçimine, ev içi rollere ve dolayısıyla da kimlik oluşumuna etkisi vardır (Arıcı, 2011). Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumların evliliği etkilemesinin nedeni, bu tutumların bireyin kendisinin ve eşinin evlilik ve aile sorumlulukları hakkındaki inançlarını yansıtmasıdır (Perry-Jenkins ve Crouter, 1990).

Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını içeren toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlar zaman içerisinde değişmektedir. Daha açık bir ifadeyle, geleneksel toplumlarda erkekler ve kadınlardan beklenen davranışlar modern toplumlara göre farklılık göstermektedir (Burr, 1998). Evlilik hayatı açısından incelendiğinde, rollerin yanlış anlaşılması, bu durumun eşler arasında çatışmalara yol açabilmesi ve sonuç olarak da değişen cinsiyet rollerinin aileyi etkilemesi olasıdır. Cinsiyet rollerindeki değişimin eşler tarafından kabul edilmesi evliliğin kalitesi ile ilişkilidir (Özgüven, 2001). Bu nedenle, zaman içerisinde değişen cinsiyet rollerinin mevcut konumunun, bireyler ve toplum tarafından nasıl algılandığının toplumsal cinsiyet açısından anlaşılması önemlidir (Kadırlar, 2011).

Evlilik ve kültür bağlamında yapılan çalışmalar incelendiğinde, kadın ve erkeğin evlilik kurumundaki konumları ve görevlerinin belli sınırlar dahilinde olduğu görülmektedir. Örneğin, erkeklerin ev işlerine daha fazla katılımının kadınlar açısından evlilik kalitesini artırdığı, ancak kocaların algıladıkları evlilik kalitesinde düşüş ortaya çıktığı ifade edilmektedir (Çelik ve Tümkaya, 2012). Özellikle son dönemlerde kadınların

iş ve toplumsal yaşamda daha çok yer almaları, önceki dönemlerden farklı olarak yeni sorumluluklar üstlenmelerini gerektirmektedir (Çınar, 2013; Mortenson, 2009). Ortaya çıkan toplumsal değişimler, kadın ve erkeğin evlilikten beklentilerini ve evlilik içi rollerini de farklılaştırmaktadır. Ayrıca, bireylerin sahip olduğu değerler eşleriyle olan ilişkilerindeki yakınlık derecesine ve kalitesine etki edebilmektedir (Dilmaç ve Bakırcıaloğlu, 2019, s.111).

Toplumsal cinsiyet rolü tutumlarına genel anlamda bakılacak olursa hem bireyin hem de toplumun iş gücü ve ev içi rolleri de dahil olmak üzere pek çok açıdan gelenekçiliğe karşı eşitlikçilik şeklinde büyük bir değişim gösterdiği görülmektedir. Daha eşitlikçi tutumlara sahip bireyler, kadın ve erkekler için daha benzer rolleri desteklemektedir. Geçen yüzyılın ikinci yarısından itibaren eşitlikçi evlilik rolü beklentilerinde ciddi bir artışın olduğu bilinmektedir (Bal, 2021). Yapılan çalışmalarda hem erkekler hem de kadınlar arasında daha fazla eğitimin daha eşitlikçi tutumlarla ilişkili olduğu, ancak tüm eğitim düzeylerinde kadınların erkeklerden daha eşitlikçi olduğu, eşit ilişkilerin de cinsellik ve evlilikte doyumu artırdığı ortaya konulmuştur (Çavdar, 2013; Çelik vd. 2013; Mason ve Lu, 1988; Öcal-Yüceol, 2016, s. 14). Bireylerin evlilik doyumu ile toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları arasında pozitif bir ilişkinin olduğu, geleneksel rollere sahip olanların eşitlikçi cinsiyet rolüne sahip bireylerden daha düşük evlilik doyumuna sahip oldukları (Anar, 2011; Çınar, 2008) sonucundan hareketle, bireylerin günlük yaşantılarında önemli etmenlerden biri olan toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının (Bussey ve Bandura 1999; Sancar 2009), evlilik doyumu üzerinde etkisinin incelenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Evlilikte öz yeterlik, evlilik ilişkisini geliştirmek ve sürdürmek için gereken davranışları sergileyebilme yeteneğine sahip olmak ve bireyin bu konuda kendisine duyduğu inancı ifade etmektedir (Bandura, 1986). İlişki öz yeterliliği yüksek olan kişiler, ilişkilerde paylaşmaya değer önemli becerilere sahip olduklarına inandıkları için evlilikleri ile ilgili paylaşmaya daha açık olabilirler. Nitekim eşitlikçi cinsiyet rollerini benimseyen bireylerin partneriyle açık bir şekilde iletişim kurma, destek ve bakım sağlama ve/veya incinme ve öfke duygularını kontrol etme, ortak yaşamın sorumluluklarını yerine getirme gibi becerilere sahip olduğu söylenebilir. Bu becerileri farkında olarak yerine getirme bireyin ilişkiyi onaylayıcı davranışları gerçekleştirme yeteneğine olan güvenini

kavramsallaştırmak amacıyla kullanılarak evlilik ilişkilerindeki öz yeterliklerini artırmalarına da katkı sağlayabilecektir (Lopez vd., 2007).

İlgili alanyazın incelendiğinde, bireylerin evlilikteki öz yeterliğe dair inançlarının evlilik doyumlarını artırmaya etki eden etmenlerden olduğu ifade edilmektedir (Cihan-Güngör ve Özbay, 2016; Kasapoğlu vd., 2017). Öz yeterlik kavramı, Sosyal Bilişsel Kuram içerisinde yer bulmaktadır. İnsan işlevselliğinin etkilendiği etmenler içerisinde öz yeterlik inançları ve algıları önemli yer tutmaktadır. Kendini yeterli olarak kabul eden bireyin iş ve sosyal hayatında yerine getirmeyi planladığı sorumluluk ve çalışmalarında başarılı olmasının daha olanaklı olduğu vurgulanmaktadır (Bandura, 1986; 1997). Sosyal Bilişsel Kuram kapsamında ele alınan biliş bireyin kendini düzenleyici ve kendini yansıtıcı yanlarıyla insanın fonksiyonelliğindeki rolünü açıklamak için geliştirilmiştir. Öz yeterliğin yüksek olmamasının, bireyin yetenek ve başarı konusundaki olumsuz düşünceler ve düşük benlik saygısıyla ilgili olduğu saptanmıştır. Öz yeterliğin yüksek olması bireyin başarısını artırmakta, düşük olması ise eylemden kaçındırmaktadır. (Locke ve Latham, 1990).

Alanyazın incelendiğinde, evlilik ilişkisinde kendini yeterli görmenin evlilik doyumuna ve evliliği sürdürmeye katkı sağladığına dair bulgular yer almaktadır (Güngör, 2007). Evli bireylerin ilişkideki yüksek öz yeterlik düzeyleri ve ilişki doyumlarının (Bradbury ve Kerney 1997; Lopez ve Lent, 1991) evlilik doyumuyla pozitif yönde anlamlı ilişki göstermesi bu araştırmanın hipotetik modelini oluştururken temel alınan bulgular arasındadır (Dostal ve Langhinrichsen-Rohling, 1997). İlgili alan yazın incelendiğinde bireylerin öz yeterlik düzeyleri ile ilişki doyumları arasında olumlu yönde anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur (Lopez vd., 2007). Diğer taraftan, ilişkiye sahip bireylerin ilişkideki çatışma düzeyleri ile öz yeterlikleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır (Cui vd., 2008). Romantik ilişkilerde bulunan bireyler üzerinde yapılan diğer çalışmalarda da katılımcıların öz yeterlik düzeyleri ile ilişki doyum ve ilişkiye bağlılıkları arasında olumlu ilişki bulunmuştur (Riggio vd., 2013; Weiser ve Weigel, 2016).

Romantik ilişkiler ve evlilik ilişkileri ile ilgili yapılan çalışmalarda öz yeterlik kavramı, tarafların hem ilişkisel hem cinsel doyumunu artırma ile nihayetlenecek bağlamda birbirine destek vermeleri, açık iletişim sağlamaları, ilişkiye gereken desteği vermeleri ve olumsuz durumların kontrol edilmesi ile ilgili kendilerine olan güveni şeklinde tanımlanmaktadır (Lopez vd., 2007). Romantik ilişkileri devam edenlerin öz yeterlik

düzeyleri ile pozitif ilişkiler yaşamaları arasında yüksek ilişkinin olduğu ifade edilmektedir. İlişkilerde bireylerin öz yeterlik düzeylerinin yüksek olması cinsellikten alınan doyumu da kapsayacak şekilde ilişki memnuniyetlerini pozitif yönde etkilediği yine bulgular arasındadır (Riggio vd., 2013). Tüm bunlara ek olarak, bireylerin yaşadıkları çatışmaları sağlıklı bir biçimde çözme ve bu konuda ısrarcı olmalarının ve eş veya sevgilileri ile olumlu davranışta bulunmalarının öz yeterlik inancı ile ilişkili olduğu belirtilmektedir (Cui vd., 2008; Lopez vd., 2007).

İlişkide kaldıkça çiftlerin, hem erotik hem de iletişimsel anlamda zamanla birbirlerini daha derinlemesine tanımaları beklenen durumlardan biridir. Bu tanışıklık durumunun da, eşlerin cinsel tatmin düzeyleri, gösterdikleri sevgi biçimi, iletişim tarzı, kararlarda eşit davranmak ve problemleri paylaşmadaki yeterliliğin ilişkideki doyuruculuğu ve sürekliliği artırma durumunu da beraberinde getirdiği ifade edilmektedir (Sokolsi ve Hendrick, 1999). Toplumsal yapı, evli bireylerin yaşamlarında bireylerin sahip olduğu değer yargıları, erkek ve kadına verilen roller, partner veya eş seçme şekli, bireysel olarak cinsellikten alınan haz ve cinsellikle ilgi bilgi sahibi olma üzerinde oldukça etkilidir (Özgüven, 2012). Bu bulgulardan anlaşılabilceği gibi, evlilik ilişkilerinde cinsellik konusu da üzerinde durulması gereken bir diğer konudur. Sağlıklı cinsel ilişkinin evli bireylerin evlilik ilişkilerine önemli etkisinin olduğu bilinmektedir. Kişisel ve sosyal yaşamı etkileyen en büyük parametrelerden biri olarak görülen cinsellik ve cinsellikteki doyum, evliliğin başarısının ve ailenin hayatta kalmasının da önemli bir bileşenidir (Hamid vd., 2013; Kafaei vd., 2019). Bir başka deyişle, evlilik ilişkisinde ortaya çıkan sorunlar ve/veya huzursuzluklar cinsel sorunlardan da kaynaklanabilir. Alanyazında, sağlıklı cinsel ilişkinin ortaya çıkmasında önemli etmenlerden birisinin cinsel öz yeterlik olduğu belirtilmektedir (Çelik, 2013; Willoughby vd., 2014). Sosyal Bilişsel Kuram bağlamında sağlıklı cinsel işlev, cinsel öz yeterlilik ile kavramsallaştırılmaktadır (Khalesi ve Bokaie, 2018).

Cinsel öz yeterlik 20. yüzyılın başlarından itibaren cinsel sağlık araştırmalarında önemli bir yer tutmuştur. Cinsel öz yeterliğin koruyucu bir rolü olmasına rağmen konu ile ilgili sınırlı sayıda araştırmaya rastlanması kavramın çalışılmasının önemini görünür kılmaktadır (Espada vd., 2016; Krahe ve Berger, 2017). Cinsel öz yeterlik, bireyin cinsel içerikli davranışları gerçekleştirmesi konusunda kendine olan inancını ifade etmektedir (Bailes vd., 1998). Bu bakımdan, bireyin etkili cinsel işleve sahip olmasında, cinsel

uyumunda ve aktivite sıklığında cinsel öz yeterliğin önemli olduğu bilinmektedir (Creti ve Libman, 1989; Lemieux vd., 2013; Vasari ve Lotfi, 2013).

Cinsel öz yeterlik kavramı, cinsel partnerlikteki uygunluğu, bireyin cinsel yaşamla ilgili kararlarını, partner olarak cinsel yeterliliği ve yeteneğini, cinsel doyum ve riski olmayan cinsel eylemde bulunabilme becerisini kapsamaktadır (Closson vd., 2018). Bireyin cinsel öz yeterliğini, cinsel davranışlar hakkında daha iyi karar vermesi, kendine güvenmesi ve kendini cinsel olarak nasıl yöneteceği konusunda ustalık duygusuna sahip olması şeklinde açıklanmaktadır (Hajinia ve Khalatbari, 2017). Cinsel öz yeterlik eksikliği cinsel işleve olumsuz etki etmekte, özsaygıda ve evlilik doyumunda değişime neden olabilmektedir (Reissing vd., 2005). Buna göre, cinsel öz yeterlik, uygun ve arzu edilen bir cinsel işleve sahip olmak için gereklidir. Yapılan çalışmalarda, cinsel işlev ve bileşenlerinin bireylerin evlilik uyumu ile anlamlı ilişkiler gösterdiği bulunmuştur (Aliakbari vd., 2013). Bu bağlamda, cinsel öz yeterliğin de evlilik sürecinde önemli bir etmen olduğu düşünülmektedir.

Çiftlerin duygu ve düşüncelerini doğrudan veya dolaylı olarak büyük ölçüde etkileyen cinsel ilişkilerin yapısı ile çiftler arasındaki ilişkinin incelenmesi önem arz etmektedir. Evlilikte yaşanan problemler arasında cinsel sorunlar, cinsel ilişkilerin yeteri kadar önemsenmemesi ve uyumun olmaması ilk sıralarda yer almakta olup, mutluluğu ve yaşam kalitesini etkileyen unsurlardan sayılmaktadır. İster kadın için olsun ister erkek için olsun cinsel ilişkilerdeki tatminsizliğin evlilik doyumunu açısından fiziksel ve psikolojik olarak rahatsız edici sonuçları bulunmaktadır (Willoughby vd., 2014).

Cinsel ilişki doyumunu, evlilik hayatındaki doyumun en önemli faktörlerinden biri olduğu için cinsel yaşamlarından memnun olmayan çiftler boşanmaya başvuran çiftlerin önemli bir kısmını oluşturmaktadır (Binay, 2018; Türkseven vd., 2020). Evli bireylerin karşılaştıkları cinsel sorunların tedavisinde, cinsel işlev bozukluğunu değerlendirmede ve müdahalede önemli değişkenlerden biri cinsel öz yeterliliktir (Bailes vd., 2013). Buna karşın, evlilik doyumunu için önemli bir faktör olan, kadınlar ve erkekler için ayrı bileşenlere sahip olduğu söylenebilecek cinsel öz yeterliğin evlilik doyumunu ile birlikte ele alındığı çalışmaların sayısının az olduğu saptanmıştır. Bu durum her iki değişkenin bir model içerisinde incelenmesinin literatüre katkı sağlayacağını düşündürmüştür.

Eşlerin evlilik doyumu ile ilgili yapılan araştırmalarda, kadınların erkeklerden daha düşük evlilik doyumu ve kalitesi yaşadıkları bulunmuştur (Amato vd., 2003; Kamp-Dush vd., 2008; Stevenson ve Wolfers, 2009; Whiteman vd., 2007). Nitekim cinselliğe odaklanıp cinsellikten doyum almak için kadın eşlerin partnerleri tarafından zihinsel olarak eşitlik bağlamında da desteklenmesi ihtiyacı bulunurken, erkeklerde eşit ilişkinin yerinin cinsel öz yeterlik bağlamında daha az yer kapladığı söylenebilir. Bu durum, kadınların erkeklerden daha az tatmin yaşıyor olmaları, toplumsal yapı içerisinde kadınların evlilikteki ikincil rolü, aile parasının eşit olmayan kontrolü, kişiler arası şiddet için daha yüksek risk ve cinsel davranışla ilgili çifte standartların olması, eşit olmayan bir güç dengesi gibi faktörlerin düşük evlilik doyumu ile ilişkili olduğu çalışma sonuçlarında da görülmektedir (Brezsnyak ve Whisman, 2004; Ferree, 2010, Gray-Little vd., 1996). Diğer taraftan, kadınların çocuk bakımı ile ilgili birincil düzeyde sorumlu tutulması; eşini destekleyerek, ilişkinin duygusal ikliminin farkında olarak, ilişkinin duygusal kalitesini izleyerek ve yöneterek duygu çalışmalarında bulunmaları da düşük evlilik doyumuyla ilişkili bulunmuştur (Croyle ve Waltz, 2002; Erickson, 2005; Loscocco ve Walzer, 2013). Evlilik doyumu ile cinsiyet arasındaki ilişkide farkın bulunmadığı, evlilik doyum puanlarının eşit olduğu görülmektedir (Broman, 2005; Gager ve Sanchez 2003; Kurdek, 2005). Evlilik doyumu ile cinsiyet arasındaki ilişkilere dair çalışmalarda tutarsızlık olmasına rağmen (Broman, 2005; Umberson vd., 2006), kadınların evlilik terapisine başlama olasılığının daha yüksek olduğuna dair net kanıtlar vardır (Doss vd., 2003). Evlilik terapisine katılan çiftler içerisinde kadınlar genellikle daha fazla ilişki sorunu bildirmektedir (Miller vd., 2003). Bu nedenle, klinik örnekleri inceleyen çalışmaları toplum örneklerini inceleyen çalışmalardan ayırt etmenin önemli olduğu düşünülmektedir. Yapılan araştırmalar, evlilik ilişkilerinde güç dağılımında önemli değişiklikler olduğunu ve ataerkil evliliklerde önemli bir düşüş yaşandığını göstermektedir (Amato vd., 2003). Bu nedenle, evlilik doyumu ile cinsiyet arasındaki ilişkileri araştırmak önemlidir.

Dünyadaki genel eğilimler incelendiğinde, evlilik ilişkisi dışında birlikte yaşama oranlarındaki artış, üreme oranındaki düşüş, boşanma oranlarındaki artış, evlenme yaşının yükselmesi gibi faktörlere rağmen evlilik hala istenen bir ilişki olma özelliğini sürdürmektedir (Sungur, 2017, s. 139). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, evlilik yapan çiftlerin sayısı 2021 yılında 563140 iken 2022 yılında kaba evlenme hızı

artarak binde 6.76 olarak 574358 olmuştur. Boşanan çiftlerin sayısı 2021 yılında 175779 iken 2022 yılında kaba boşanma hızı artarak binde 2.13 olarak 180954 olmuştur. 2010 yılında evlenme sayısı 582715, 2015 yılında 602292 iken boşanma sayısı 2010 yılında 118568, 2015 yılında 131830'dur. 2022 yılında ise boşanmaların %30.1'i evliliğin ilk 5 yılı, %21.6'sı ise evliliğin ikinci beş yılı içinde gerçekleşmiştir. Kesinleşen boşanma başvuruları sonucunda 2022 yılında 180954 çift boşanırken, 180592 çocuk velayeti (%24.3'ü babaya, %75.7'si anneye) verilmiştir.

Toplumdaki son dönemde ortaya çıkan değişmelerin sonucu doğal şekilde aile yapısını da etkilemektedir. Bu değişimin etkileri birey hakları ve özgürlük kavramlarının gelişmesi, aile içindeki rol ve ilişkilerin yeniden belirlenmesi şeklinde kendini göstermektedir. Türk toplumunda da bu hızlı değişim süreci aile yapısını yeniden şekillendirmektedir. Kadının iş gücü ve diğer sosyal alanlara katılımındaki artış, eğitimde cinsiyetler arası farkın azalması ve kadına ve erkeğe atfedilen toplumsal cinsiyet rollerine yönelik değişen kalıp yargıları, tutum ve davranışlarda farklılaşmalara neden olmaktadır (Baykal, 1988, s.3). Kentleşmenin hızlanması ve kentsel kurumların yaygınlaşması hızlı sosyal değişimi beraberinde getirmekte, kadının çalışma yaşamına aktif katılımıyla birlikte kendine ait rollerini sorgulamasına olanak sağlamaktadır. Benzer çalışma koşullarında erkek ve kadının bulunması, geleneksel rollerin daha da tartışılmasına ve eşitlikçi yapının desteklenmesine neden olmuştur. Geleneksel rol ve beklentilerin sürdürülmeye çalışılması ve aile içinde erkeğin otoritesini korumak istemesi ilişkide sorunlara yol açmaktadır (Sayer, 2011). Yaşanan yeni ve farklı rol kalıpları erkek ve kadının evlilik doyumlarını etkilemekte ve karşılıklı sıkıntılar yaşamalarına yol açmaktadır (Demircioğlu vd., 2011, s.3).

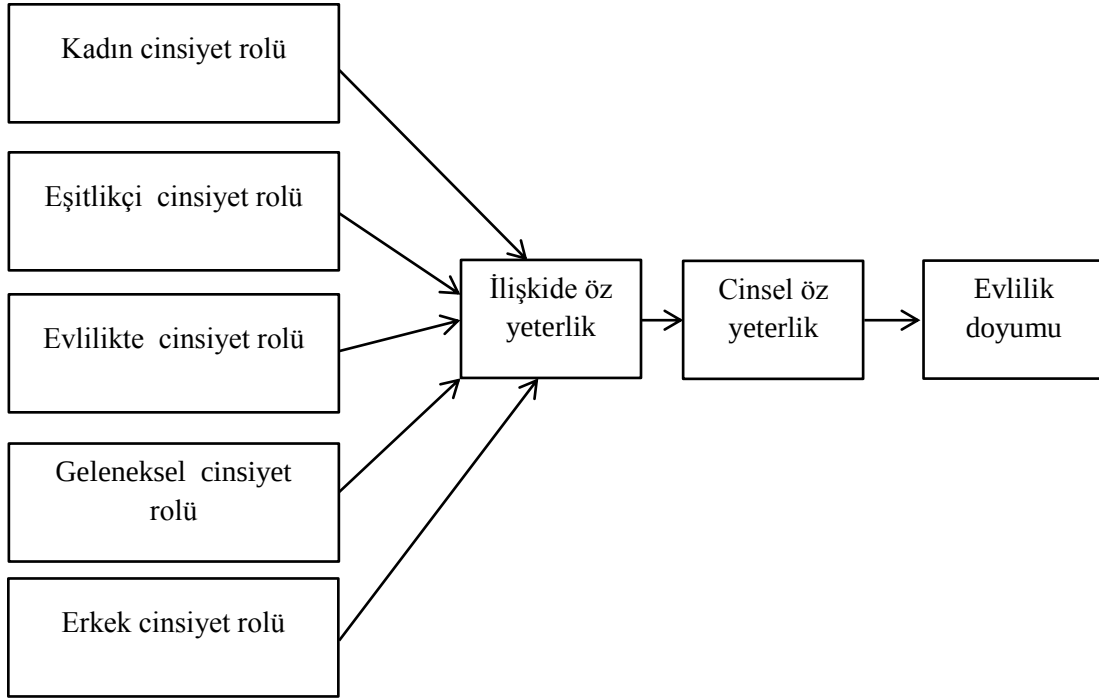
Sonuç olarak evlilik doyumunu kuramsal modeller bağlamında açıklayan kuramsal bilgilerin olmaması, evlilik doyumunun öznel şekilde çeşitli değişkenler ile açıklanıyor olması göz önünde bulundurularak, evlilik doyumu kavramının toplumsal cinsiyet, cinsel ve ilişkisel öz yeterlik değişkenleri ile bir model çerçevesinde çalışılmasının uygulayıcılara ve alanyazına önemli katkılar sağlayacağı düşünülmüştür.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, bireylerin cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ve evlilik doyumu arasındaki ilişki bağlamında ilişkide öz yeterlik ve cinsel öz yeterlik düzeylerinin aracılık rolünü yapısal eşitlik modellemesi (YEM) aracılığıyla incelemektir.

Şekil 1.2

Evlilik Doyumuna İlişkin Model

Bu amaçla oluşturulan ve araştırmanın kapsamı içerisinde kadınlar ve erkekler için ayrı ayrı sınanmış yapısal model Şekil 1.2’de sunulmuştur.

Şekil 1.2’de gösterilen evli bireylerin evlilik doyumuna ilişkin modeli test etmek üzere aşağıdaki sorular incelenmiştir:

1. Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum ilişkide öz yeterlik ve cinsel öz yeterlik aracılığı ile evlilik doyumunu anlamlı bir düzeyde yordamakta mıdır?
2. Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum, ilişkide öz yeterlik, cinsel öz yeterlik ve evlilik doyumu arasındaki ilişkileri ortaya koyan yapısal model cinsiyete göre anlamlı bir biçimde farklılaşmakta mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Evlilik, yetişkin bireylerin hayatları boyunca en üst düzeyde etkileşim kurdukları, iyilik hallerine etki eden ilişki türlerinden biridir (Carr vd., 2014). Evlilik ilişkisinin bireylerin hayatındaki önemli yerini korumuş olması, farklı değişkenlerle konuya ilişkin araştırmaların devam etmesine neden olmaktadır (Erbek vd., 2005, s. 40). Bireylerin sağlıklı yetişmesi için birbirleriyle olumlu iletişim kuran, evlilik doyumu düzeyleri yüksek olan eşlerden oluşan aile ortamına ihtiyacı vardır (Eskin, 2012). Türkiye’de boşanma oranlarında artışın olması (2001 yılında kaba boşanma hızı 1.41, 2022 yılında kaba boşanma hızı 2.13) toplumsal ve bireysel önemi olan evliliğin farklı değişkenlerle incelenmesinin gerekliliğini bir kez daha göstermektedir (Çağ, 2013). Bu doğrultuda, mevcut araştırmanın evli bireylerin evlilik ilişkilerinin açıklanmasında önemli değişkenlerden biri olan evlilik doyumunu inceleyen çalışmalara katkı sunacağı düşünülmektedir.

İlgili alanyazında, pek çok araştırma, insanların evli olduklarında daha sağlıklı ve mutlu olma eğiliminde olduklarını göstermektedir (Gottman, 1994). Giderek çeşitliliği daha da artan ve küreselleşen yaşam, ilişki memnuniyeti ile ilgili bilgiler, rollerin nasıl değiştiği ve ilişkinin kalitesini nasıl etkilediği psikolojik yardım verenler ve diğer profesyoneller için önemli konular olarak kalmaktadır (Myers vd., 2005). Bu sebeple evliliğin yaşanılan zaman dilimi içinde nasıl etkilendiğini anlamak zorunlu hale gelmektedir. Bu bağlamda, mevcut çalışmanın evlilik doyumu ile ilgili yapılacak gelecek çalışmalara kaynak olabileceği düşünülmektedir.

Modernleşme ve diğer önemli sosyal değişimler, yetişkin rollerinde çeşitliliğin artmasını sağlamaktadır (Davis ve Greenstein 2009; Scanzoni 1978). Yetişkin rollerinin cinsiyete göre otomatik olarak tanımlanmaması, kadınların iş gücüne katılımının artması, doğurganlığın azalması, yaşam beklentisinin değişmesi geleneksel olarak tanımlanmış erkek-kadın rollerini etkilemekle beraber hem erkek hem de kadınlar için önceki rolleri daha az ödüllendirici hale getirmiştir (Bartkowski ve Xu, 2010). Geleneksel olarak tanımlanmış toplumsal cinsiyet rollerinde evlilikte erkek ve kadının ne yapacağı konusunda kendiliğinden bir fikir birliği oluşmaktaydı (Scanzoni 1978), ancak toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin değişimler eşlerin rol, performans ve davranışları gibi konularda farklı yaklaşımlar ortaya çıkarmıştır (Ateş, 2004). Örneğin, erkeğin ailenin geçimini sağlayan,

kadının ise ev işleri ve çocuk bakım gibi görevleri üstlendiği geleneksel evlilik modeli toplumsal cinsiyet rollerindeki değişimlerden etkilenmiştir (Amato vd., 2003). Son yıllarda, evlilik ilişkilerinde güç dağılımında önemli bir değişiklik ve ataerkil evliliklerde düşüş olduğu gözlemlenmektedir. Tüm bu değişen cinsiyet ve evlilik rolleri, evliliğin kalitesini ve evlilikten duyulan memnuniyeti etkileyebilmektedir. Bu bağlamda, mevcut araştırmada bireylerin cinsiyet rollerine dair tutumları ile evlilik doyumu arasındaki ilişkinin yapısal bir model içerisinde incelenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Öz yeterlik düzeyi yüksek olan bireylerin bireysel ve ilişkisel etkinlikleri organize etmesi ve karşılaşılan sorunlara çözüm bulma inancı yüksek olmaktadır (Bandura, 1986, s.391). Evlilik ilişkisinde öz yeterlik düzeylerinin yüksek olması kendilerini açma, uyum sağlama ve duygularını ifade etme açısından önemlidir. Bu bağlamda mevcut çalışmada hem cinsel hem de ilişkide öz yeterlik düzeylerinin bir model kapsamında evlilik doyumu ile ilişkisinde aracılık etkisinin incelenmesi önem arz etmektedir.

Değişen toplum yapısı içerisinde evlilik doyumu ve onunla ilgili olduğu düşünülen bileşenlerin birlikte ele alınması, toplumun güncel yapısını ortaya koymayı mümkün kılabilir (Bener ve Günay, 2013). Bu açıdan, evlilik ilişkisine, dolayısıyla da evlilik doyumuna etki eden cinsel yaşam bileşenlerinden olan cinsel öz yeterliğin incelenmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir. Evli bireylerin ilişkide doyum yaşamalarında kişiler arası ve içsel değişkenlerin önemli olduğunu belirtilmektedir (Sokolski ve Hendrick, 1999). Bu öneriden hareketle, mevcut araştırmada, bireylerin cinsel yaşamını etkileyebilecek içsel dinamiklerden olan cinsel öz yeterlik ve ilişkide öz yeterlik ele alınmış, evlilik doyumu ile ilişkili olabilecek kavramların bütüncül olarak incelenmesi mümkün olmuştur.

Evlilik doyumunun cinsiyetler arasındaki fark açısından incelendiği çalışmalarda tutarsızlık olsa da evlilik terapisine özellikle kadınların ilişki sorunlarıyla daha çok başvurdukları bilinmektedir (Miller vd., 2003; Umberson vd. 2006). Boşanma için başvuranlara cinsiyetler arasındaki fark açısından bakıldığında ise kadınların daha fazla boşanma başvurusunda bulundukları tespit edilmiştir (Hewitt vd., 2006). Mevcut çalışmada evlilik doyumunu incelemek için tasarlanan model çerçevesinde cinsiyetler arasındaki farkın ele alınması alanyazına bu konuda katkı sağlaması bakımından da önemli olacaktır.

Türkiye’de yakın geçmişte evlilik doyumuna yönelik yapılan araştırmalarda, bağlanma boyutları, bilişsel duygu düzenleme stratejileri, aldatma eğilimi ve evlilik

doyumunu (Duyuler, 2023), ayrılma-bireyleşme sorunları ve evlilik doyumunu (Gör, 2021, s. 3), evlilik doyumunu ve öznel iyi oluş (Turgut, 2020, s. 246), duygusal süreçler ve evlilik doyumunu (Kurşuncu, 2020), evlilik değerleri ve evlilik tipleri ve evlilik doyumunu (Çatal, 2019, s. 8), benlik ayrışması, stres, yaşam doyumunu ve evlilik doyumunu (Yalçinkaya, 2019), aldatma eğilimi, evlilik doyumunu, cinsiyet rolleri (Ateş, 2018), çocukluk çağı istismarı, evlilik doyumunu, duygu düzenleme (Tekin, 2017), algılanan sosyal destek ve evlilik doyumunu (Bayer, 2017, s. 4), uyumsuz şemalar, bağlanma stilleri ve evlilik doyumunu (Çakır, 2014), empati ve affetme (Şahin ve Aral, 2012) gibi değişkenlerin ilişkileri incelenmiştir. İlgili alanyazında, Türkiye’de evlilik doyumunu toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum, ilişkide öz yeterlik ve cinsel öz yeterlik değişkenleri ile açıklayan yapısal bir modele rastlanmamıştır. Bu sebeple, evli bireylerin evlilik doyumunu bireysel ve toplumsal dinamik özelliklerini temel alarak bir model üzerinde açıklanmanın önemli olduğu düşünülmektedir.

Özetle, evli bireylerin evlilik doyumuna ilişkin yapılan çalışmalarda farklı değişkenler ele alınmış olsa da toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum, ilişkide öz yeterlik, cinsel öz yeterlik değişkenlerinin bir model kapsamında ele alındığı çalışmaya rastlanmamıştır. Bu açıdan mevcut araştırmanın yeni bir model önerisi sunma açısından özgün bir çalışma olduğu düşünülmektedir. Araştırmanın bulgularının cinsiyet rollerine ilişkin tutumların farkında olunması, ilişki ve cinsellikle ilgili öz yeterlik düzeyinin belirlenmesi ve evliliğin daha doyumlu hale getirilmesi için yapılacak psikolojik müdahalelerin planlanması bakımından katkı sunması beklenmektedir. Bu bağlamda evlilik, aile veya ilişki ile ilgili eğitim programlarının hazırlanmasında, ilgili konularda hizmet veren kamu ve özel kuruluşların yapacakları çalışmalarda kaynak olabileceği düşünülmektedir.

1.4. Varsayımlar

1. Araştırmaya katılan bireylerin ölçme araçlarına verdikleri cevaplar içten ve objektif olarak kabul edilmiştir.
2. Araştırma için kullanılan Evlilik Yaşam Ölçeği, Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği, İlişkide Öz Yeterlik Ölçeği ve Cinsel Öz Yeterlik Ölçeğinin araştırmanın amacına uygun olduğu kabul edilmiştir.

1.5. Sınırlılıklar

1. Türkiye’de yaşayan evli bireyler, Evlilik Yaşam Ölçeği, Cinsel Öz Yeterlik Ölçeği, İlişki Öz Yeterlik Ölçeği, Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeğinden aldıkları puanlar ile sınırlandırılmıştır.

2. Verilerin toplanmasında çevrimiçi platformlar ve sosyal medya kanallarından yararlanılmıştır. Bu bakımdan, demografik özellikler açısından eğitim düzeyi yüksek olan, internet ve sosyal medya kullanan katılımcıların araştırmaya katılımı bir sınırlılıktır.

3. Evlilik doyumu evliliğin farklı dönemlerinde farklı düzeylerde yaşanabilmektedir. Mevcut çalışmada belli bir dönem için evlilik doyum düzeyi ele alınmamıştır.

1.6. Tanımlar

1.6.1. Evlilik doyumu

Evlilik doyumu: bireyin evlilik ilişkisine dayalı olarak kendi gereksinimlerini karşılama derecesine ilişkin algısıdır (Bradbury vd., 2000; Tezer, 1996).

1.6.2. Cinsel öz yeterlik

Cinsel öz yeterlik: bireyin partnerinde etkili ve uygun cinsel işleve, doyuma ulaşmak için duygusal reaksiyon ve davranışları başarılı bir biçimde ortaya koymasına dair inancıdır (Lou vd., 2011, Bailes vd., 1998).

1.6.3. İlişkide öz yeterlik

İlişkide öz yeterlik: partnerlerin evlilik yaşantısında tatmin edici içten ilişkiler kurma ve devam ettirme konusunda sahip olduğu inançlardır (Akan, 2019).

1.6.4. Toplumsal cinsiyet rolü

Toplumsal cinsiyet: bireyin cinsiyetine atfedilen sosyal rolüdür. Toplumsal cinsiyet bağlamında bireyin rolü; hem bireyin kendi özel cinsel kimliğini anlama özelliğinden hem

de bu özel anlayışın kamusal ifadesinden oluşur (Juni ve Grimm, 1994) Kısaca toplumsal cinsiyet (gender); bireylere içinde yaşadıkları toplum tarafından kadınsı ya da erkeksi özelliklerin atfedilmesidir (Holmes, 2007).

1.7. Kısaltmalar

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

YEM: Yapısal Eşitlik Modeli

İKİNCİ BÖLÜM

2. Kavramsal Açıklamalar ve İlgili Araştırmalar

Bu bölümde araştırmada ele alınan değişkenler kavramsal çerçevede açıklanmış, bu konu ile ilişkili araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. Evlilik

Evlilik birçok toplumda farklı biçimlerde yaşanılrsa da uzun yıllardır var olan ve bu süreç içinde gelişen ve değişen bir kurumdur (Akpınar ve Kırlioğlu, 2020; Landis, 1975). Bireyin psikolojik, biyolojik, ve sosyal ihtiyaçlarının karşılandığı evlilik kurumu; bireysel ve toplumsal açıdan önemli bir araştırma konusu olmaya devam etmektedir. Toplumun temel yapısı olan ailenin evlilik ilişkisi ile ortaya çıkması konunun önemini daha da artırmaktadır. Ailenin sağlıklı olması toplumda sağlıklı ilişkilerin temelini oluşturmaktadır. Ait olma, paylaşma, sevmek, güven hissetme, değer görme, destek alma, cinsel ihtiyaçları giderme ve neslin devamı gibi gereksinimler için aile ortamı bireyin hayatında önemli bir kurum olarak yer almaktadır (Çatal, 2019).

İlişki türlerinden biri olan evlilik hakkında olumlu ya da olumsuz değerlendirmelerin olmasına rağmen, evlilik eski zamanlardan günümüze kadar devam eden ve sadece içgüdüsel değil, kültürel destekleyiciliği olan, toplumlarda resmi olarak kabul edilen bir birliktelik şeklidir. Özgüven'e (2012) göre, evlilik birbirlerinin biyolojik, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını, güdülerini karşılamak için iki kişinin birlikteliğidir. Özügürlü'ya (1990) göre, evlilikte karşılıklı dayanışma, cinsel doyuma ulaşma, toplumsal onay ve yasak söz konusudur. Özgüven (2001) evliliği devletin hak, kontrol ve yetkisinde olan yasal bir ilişki olarak tanımlayarak, çiftleri eş olarak birbirlerine bağlayan, çocuklara belirli bir statü sağlayan ilişki biçimi olarak tarif etmektedir. Çelebiyev (2015) evliliği erkek ve kadın arasında toplum tarafından onaylanan, çiftin kendileri ve çocukları için sorumlulukları ve hakları belirleyen ilişki şekli olarak tanımlamaktadır. Yavuzer'e (2004) göre evlilik, ilişkiler sistemi, kurumsal yapı, erkek ve kadını birbirine bağlayan, doğacak çocuğa belli statü veren, yasal bir ilişki şeklidir. Evlilik, genel sağlık durumunu olumlu etkileyen ve yaşamdan doyum almanı sağlayan sosyal bir harekettir (Hayward ve Zhang,

2006). Diğer bir tanıma göre ise evlilik, yasalara uygun biçimde erkek ve kadın arasında yasal bir kurum olup, bireylerin medeni anlamda onaylanmasını ifade etmektedir (Akdemir vd., 2006).

Eraslanlı (1990) evliliği; gelenekler, görenekler ve sosyal kuralların belirlediği kurallar dahilinde kadın ve erkeğin hayatını birleştirdikleri, bu iki bireyin bir ortamı paylaştığı, ruhsal, fizyolojik ve sosyal anlamda ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir ortam olarak tanımlamıştır. Wring ve McElrath'ın (1981) de evlilikle ilgili yapmış oldukları araştırmada evliliğin; uygunluk, yakınlık, problem çözme, kişisel özellikler olacak şekilde alt boyutlarını belirlemişlerdir. Stutzer ve Frey'e (2003) göre evlilik cinsel ilişkileri düzenler, partnerler arasında bağlılığı devam ettirmeyi amaçlar. Diğer bir tanımda ise evlilik; toplumun korunması ve gelişmesi için yeni nesillerin devamına olanak sağlayan bir birliktelik olarak tarif edilmiştir (Larson ve Holman, 1994). Türk Medeni Kanunu'na (2001) göre ise bireylerin evlenmesiyle evlilik birliği kurulmuş olduğundan, bu birliğin mutluluğu için eşler çaba göstermek, çocuklarının bakım ve gözetimini sağlamakla yükümlüdürler. Evli bireyler yaşamlarını birlikte sürdürmek, birbirine sadık kalmak ve birbirlerine yardımcı olmak zorundadırlar.

Evlilik süreci içerisinde çiftler; düşünce, inanç, kültür, bakış açısı, zeka, beklenti, ve düşüncelerini de birleştirmektedirler (Binici, 2000). Çiftlere çeşitli yükümlülükler ve haklar veren, devlet tarafından korunan, toplum gelenek-görenekleri açısından kabul gören, cinselliği de içeren evlilik; ailenin temeli olarak kabul edilmektedir (Budak, 2005). Gökmen (2001) psikolojik ve biyolojik ihtiyaçların karşılanması, sosyal anlamda toplumun temelini evlilikle gerçekleştirdiğini ifade etmektedir. Evlilik beraberliği ve birlikteliği sağlaması ama aynı zamanda özerkliği koruması ve bireysel kalma açısından da karmaşık bir ilişki biçimi olarak görülmektedir. Partnerlerin birlikte yaşamaları için bazı kaynakları dengede tutması, beraberliğin bozulmaması için ortak hareket etmesi ve çocuk eğitimi için gerekli bilgiye sahip olmaları gerekmektedir. Cinsel yaşam, cinsiyet rollerinin gerekliliğini yapmak, iş bölümü, ekonomik koşulların yerine getirilmesi gibi evliliğin temel görevleri bulunmaktadır (Özgüven, 2000). Eşlerin birbirlerinin duygusal ihtiyaçlarını anlayabilmeleri, ekonomik ve hayat felsefesi açısından ortak görüşe sahip olmaları, sosyal anlamda uyumluluk gibi özellikleri yaşanan evliliğe olumlu etkiler sağlamaktadır (Fışıloğlu, 1992; İmamoğlu, 1994).

İnsanlar evlilik ilişkisine girerek mikro toplum olan aileyi kurmaktadır. Evlilik neslin devamı için ve aynı zamanda bağlılık, bütünleşme, karşılıklı hak ve sorumluluklar gibi unsurları ortaya çıkarmaktadır (Janetius, 2019). Toplumlarda olagelen evlilik biçimleri birbirinden farklı olabilmektedir. Evlilikler evlenilen kişi sayısına göre; bir kadının tek erkekle, bir erkeğin tek kadınla evlenmesi (monogamy) ve bir kadının veya erkeğin çok eşe sahip olması (polygamy) şeklinde sınıflandırılmaktadır. Bazı toplumlarda birden fazla kadınla evlilik (polygamy) görüldüğü halde, farklı bir toplumda çok erkekle evliliğe (polyandry) rastlanılabilmektedir. Kendi çevre, akraba, din, sosyal, ekonomik veya eğitim grubundan olan evlilikler içevlilik (endogamy), farklı gruplar arasında olan eş alıp verme ise dışevlilik (exogamy) olarak tanımlanmaktadır. Grup dışından evlenme yoluyla bireyler kendi gruplarını genişletme, güçlendirme, işbirliği gibi farklı avantajları gözetmektedir (Özgüven, 2012).

İnsanları evlenmeye yönlendiren birçok neden olabilmektedir. Bu nedenlere: kendini iyi hissetmek, yakın arkadaşlık duygusu yaşamak, anne-baba olmayı istemek, kendini güvende hissetmek örnek olarak verilebilir (Kalkan ve Hamamcı, 2015). Genel olarak evlenme sebepleri biyolojik, psikolojik ve sosyal olarak belirlenebilmektedir. Cinsel istek ve beklentilerin toplumsal kabule dayalı bir biçimde yaşanması evliliğin ana işlevidir. Cinsel tatminin sağlanması evliliğin biyolojik sebeplerinden en önemlisidir. Biyopsikososyal varlık olan insanın sosyal ihtiyacının karşılanması için evliliği seçmesi anlaşılan bir durumdur. Kendini güvende hissetmek, karşı taraftan kabul görmek, yaşamını başka birisi ile paylaşmak ve korunma gibi sosyal ihtiyaçları nedeni ile evlilik tercih edilmektedir. Partneri tarafından sevilme, beğenilme gibi ihtiyaçlar da evliliğin psikolojik nedenlerini oluşturmaktadır (Özgüven, 2000).

Evli bir insan toplumsal kurallara uymak, düzenli yaşamak ve neslinin devamlılığını sağlamak için toplumsal bir görevi de yerine getirmektedir. Bu önemli görev doğrultusunda zaman içerisinde evlilik kurumu ile ilgili çeşitli değişimler yaşanmıştır. Örneğin bazı kültürlerde aynı cinsiyet arasında evlilik yasak iken, başka bir toplumda bu evlilik onaylanmış, başka bir toplumda evlilik dışı çocuk sahibi olmak kabul görülmezken, yine başka bir toplumda bu durumun kabul gördüğü bilinmektedir. Zaman geçtikçe evliliğin hangi koşullarda kabul gördüğü de değişmiştir. Partnerlerin birbirlerine karşı vermiş oldukları sözlü anlaşma evlilik akdi iken, bazı toplumlarda resmi törenlerin olması gerekli

kılınmıştır. Evlilik kurumu için genellikle mantık beraberliği tercih edilirken, son dönemlerde mantık yerine aşk evlilikleri önem kazanmaktadır. Aşk evlilikleri, evlilik kurumu içerisinde evlenilecek eş tercihinin mümkün kılmaktadır. Son yüzyılda ise evlilikle ilgili en çok tartışılan diğer bir konu boşanma olarak karşımıza çıkmaktadır (Canel, 2007).

Evlilikle ilgili bireysel beklentilerin farklı olduğu görülmektedir. Bazı insanlar maddi veya sosyal açıdan statü için, bazı insanlar düzenli bir hayat için, bazı insanlar güven, sevilme, sayılmak, ilgi ve diğer duygusal beklentilerini karşılamak için evlenmektedir. Evli bireylerin duygusal destek derecelerinin yüksek olmalarının sonucuna bağlı olarak, düşük depresyon seviyelerine sahip oldukları bulunmuştur (Stack ve Eshleman, 1998). Ross ve Mirowsky'e (2002) göre evlilik bireylerde ölüm ve hastalık oranlarını düşürmektedir. Evliliğin bireylerin yaşam kalitesi ile doğrudan ilişkili olduğu da bulunmuştur (Hünler ve Gençöz, 2003). Dolayısıyla bireylerin sosyal, psikolojik ve ekonomik açıdan kaliteli yaşam sağlaması için evlilik önemli bir araçtır. Bu durumda mutlu ve doyumlu bir yaşam için sağlıklı bir evliliğin önemli olduğu söylenebilir (Gambrel, 2015).

Evlilik ilişkileri ekonomik, ideolojik ve sosyal faktörlerden etkilenecek zaman içerisinde değişikliğe uğramaktadır (Gül, 2016). Geleneksel rollere sahip, bireysel otonomileri az olan, birbirine bağımlı, yakın bakış açısına sahip, ilişkide adanmışlık göstererek bireysel gelişimi önemsemeyen geleneksel tip aile modelinde evlilik genelde doyum vericidir (Nazlı, 2011). Bağımsız tip aile modelinde ise bireylerin fikirleri önemsenmektedir ve eşler arasında eşitlik ön plandadır. Ortak kararların alındığı, gelişimin desteklendiği bu tarz ilişkilerde ise yaşanan anlaşmazlıkların evlilik doyumuna olumsuz etki etkileri vardır (Ar, 2014).

Evliliğe yönelik bir başka tanıma göre ise; kopuk, normal ve iç içe aile tipleri sınıflandırılması mevcuttur. Üyeler arasında katı sınırlarla bağlılığın azaldığı, bireylerin yakınlığının az olduğu kopuk ailelerde; ait olma, sevilme gibi ihtiyaçlar karşılanmaz. İç içe ailelerde ise eşlerin özerkliği azalmakta, birbirlerine müdahalesi fazla olmakta, her aile üyesinin sorunu diğerleri için de sorun haline dönüşmektedir. Açık iletişimin olduğu, sevmeye ve ait olma gibi ihtiyaçların karşılandığı normal aile tipinde ise özerklik ve bireysel gelişim ön planda tutulmaktadır (Nicholas, 2013). Türkiyede anlaşılarak, görücü usulü, modern ve geleneksel evlilik tiplerinin olduğu ifade edilmektedir (Geçtan, 2020). Evlilik

ilişkinin ortaya çıkmasında; toplumsal değerlerin ve gelenek-göreneklerin eş ve aileler üzerinde etkili olduğu görülmektedir.

İlgili alanyazın incelendiğinde, evli bireylerin aldıkları rollere göre; geleneksel, romantik, refakatçi ve kurtarıcı evlilik türlerine rastlanmaktadır (Wallerstein ve Blakeslee, 2004). Geleneksel evlilikte; bireyler arasında roller iş bölümüne göre paylaşılmaktadır. Kadın ev işlerini üstlenirken, erkek para kazanan taraf olarak rol almaktadır. Romantik evlilik türünde ise taraflar romantik yaşantılarını devamlı olarak canlı tutarak ve bu duygulara odaklanarak evliliklerini sürdürmektedirler. Kurtarma türü evlilik modelinde evli bireyler evlilik yaşantılarında ortaya çıkan sorunları çözmek için daha çok enerji harcamaktadırlar. İş ve evde geçirilen zaman açısından ve eşitlik üzerine şekillenen refakatçi evlilik türü ise bireylerin daha çok dost olarak kaldıkları, eşitliğin esas alındığı bir evlilik türüdür. Wallerstein ve Blakeslee (2004) evliliğin; ilk çocuğun doğumu, orta yaş, emeklilik gibi gelişimsel geçişlerle değişebilen bir yapı içerisinde olduğunu ifade etmektedir.

Evlilik sürecine ilişkin bazı değişiklikler de gözlemlenmektedir. Geleneksel aile düzeninde eş seçimi ailenin sorumluluğu iken, son dönemde bu sorumluluk bireyin kendine verilmiştir. Evlilik sürecinde eşler ortak özelliklere sahip olurlarsa evlilikte daha başarılı olunacağı düşünülmektedir. Bu biçimde olan evlilik homogami olarak adlandırılmaktadır. Bu evlilik türünde, eşlerin ekonomik, ırk, eğitim, din, yaş ve diğer alanlarda benzerliklerinin olması önemsenmektedir. Diğer taraftan, eş seçiminde farklı ve zıt özelliklerin yararlı ve geçerli olacağını düşünen heterogami evlilik biçimine de rastlanılmaktadır (Özgüven, 2012). Evlendikten sonra erkeğin kadına ait evde oturması matrilokal, kadının erkeğe ait evde oturması patrilokal, her ikisinin ailelerden ayrı evde kalmaları ise neolokal evlilik olarak bilinmektedir. Bireyler farklı biçimlerde evlilik ilişkisine girmelerine rağmen genellikle akraba olmayan, tek eşli, kadın ve erkeğin ortak kurduğu aile yaygın olarak görülmektedir (Bağlı ve Sever, 2005).

Tek ebeveynlilik, klonlama, tüp bebek gibi kararlarla günümüzde evlilik geleneksel formatını değiştirmekte ve eşlere daha özgürlükçü bir yaşam anlayışı sunmaktadır (Rogers, 1995). Geleneksel aile değerlerinin yaşandığı durumlarda evliliğin yapılması türlerin korunması için önemliken, modern bir anlayışta evlilik ve aile amacının farklılaşmaktadır. Özellikle kitle iletişim araçlarının daha da yaygınlaşmasıyla cinsel etik normlarında

değişikliklerin olması, evlilik öncesi seks, kürtaj, evlilikte sadakatsizlik, boşanmış bireylere bakış açısının değişmesi, ahlaki değerlerde yeni oluşumların ortaya çıkması insanların evlilik anlayışında değişiklikler yaratmaktadır.

Sonuç olarak, burada bahsi geçen tüm değişimlerin yanı sıra, altı çizilmesi gereken önemli noktalardan biri evliliğin bireylerin hayatına psikolojik ve sosyal anlamda fayda sağlayarak çiftlerin yaşam kalitelerini pozitif yönde etkileyebilmesidir. Bu çerçevede, mutlu ve doyumlu bir yaşam için evliliği etkileyen en önemli ve üzerinde çalışılması gereken kavramlardan biri evlilik doyumdur (Çağ, 2013).

2.2. Evlilik Doyumu

Evlilik doyumu evlilik ilişkisinin sürdürülmesinde en önemli unsurlardan biridir. Evlilik doyumu bazı araştırmacılara göre evli bireylerin evlilikle ilgili hissettikleri mutluluk ve tatmin hissi iken, bazı araştırmacılar eşler arasındaki ilişkinin özgünlüğünü ifade eder (Glenn, 1991). Ersanlı ve Kalkan'a (2008) göre, evlilik doyumu, ilişkilerinin genel değerlendirmesi sonucunda bireylerin hissettiği mutluluk ve hoşnutluk durumudur. Tezer'e (1996) göre evlilik doyumu ise bireylerin, evlilik ilişkisinde ihtiyaçlarının karşılanma düzeyi ile ilgili algılarıdır. Diğer bir tanıma göre, evlilik doyumu eşlerin birbirlerine gösterdikleri iletişim ve sevgi biçimi, cinsel doyum, çalışma, kazanç, eşitlik, problemleri paylaşma gibi çevresel ve kişisel boyutlarda aldığı psikolojik tatmin hissidir (Sokolsi ve Hendrick, 1999).

İlgili alanyazın incelendiğinde evlilik mutluluğu, evlilik kalitesi, evlilik uyumu, gibi kavramların evlilik doyumu ile aynı anlamda kullanıldığı görülmektedir (Curun, 2006). Binici'ye (2000) göre evlilik uyumu, bireylerin ilişkileri ile ilgili duygu, düşünce ve davranışlarını değerlendirmeleridir. Bir başka deyişle, eşlerin evliliklerinin niteliğine ilişkin bireysel algıları ve ilişki konusunda hoşnut olma düzeyleridir. Evlilikte mutluluk ise bireyin doyum hissini oluşturan karşılıklı anlaşma, sevgi, eşiyle ortak fikirde olma derecesi ve cinsel ilişkiler gibi konularda genel duygusunu içerir (Yılmaz, 2001). Yine benzer bir tanımlamaya göre, evlilik doyumu, bireyin evlilik ilişkisinde hissettiği mutluluk, keyif ve tamamlanmışlık hissi ile ilgili yapmış olduğu öznel değerlendirmesidir (Rho, 1989).

Evlilik doyumu yüksek olan çiftler cinsel doyum, sağlıklı iletişim, tekrar evlenme şansları olsa yeniden aynı kişi ile evlenme isteğine sahip olanlardır (Collins ve Coltrane,

1991). Doxey ve Larson'a (1997) göre, evlilikten alınan doyum aşk, ilişkide eşit olmak, birlikte harcanan zaman, kaliteli iletişime sahip olmak, fiziksel anlamda yakınlık, karşılaşılan sorunların ve çatışmanın çözümü ile oluşan memnuniyet düzeyidir. Güngör'ün (2007) tanımına göre evlilik doyumu, çiftlerin evlilikleriyle ilgili olarak öznel değerlendirmeleridir ve ilişkinin genel anlamda olumlu ve olumsuz sonuçları ile ilgilidir. Snyder (1990), evlilik doyumunu kişilerin evlilik ilişkilerinden duydukları memnuniyet, ilişkilerinde bulunan düşük stres düzeyi, çiftler arasında olan iletişim, ortak zaman geçirme ve maddi konularda anlaşmaya varabilme olarak ifade etmektedir (Akt., Munk, 2004).

Evlilik doyumunu yordayan kavramlara bakıldığında gelir düzeyi, cinsel hayat memnuniyeti, cinsel yaşamda sadakat, evlilik süresi, eşlerin bir birine desteği, spiritüel değerlere sahip olmak, eşlerin birbirlerine saygı duymaları, affetme eğilimli olmaları, empatik dinlemek, çocuk sayısı, eşler arasındaki yaş, eşlerin birbirlerini memnun etmeye istekli olmaları, evlilikte istikrarlı olmak, sorumluluk almak, açık iletişim kurmak gibi değişkenlere rastlanmaktadır (Çağ ve Yıldırım, 2013; Rosen-Grandon vd., 2004; Young ve Long, 1998). Yine benzer bir çalışmaya göre, evlilik doyumunu arttıran değişkenler arasında çatışmanın kontrol edilmesi, ortak karar verme, cinsel ve psikolojik yakınlık hissi, empatik anlayış, iletişimin yeterli olması, saygı gibi değişkenler de yer almaktadır (Mackey ve O'Brien, 1995).

Evlilik doyumu ile ilgili çalışmalarda ailenin gelir düzeyi, bireylerin evlenme yaşı, fiziksel ve duygusal sağlık, evlilik sürecinde yaşanan problemlerin sıklığı ve derinliği, ailenin genel yaşam doyumu gibi bireysel ve aileye ilişkin faktörler ve değişkenler incelenmiştir (Wilson vd., 1997). Örneğin, evlilik doyumu yüksek olan ebeveynlerin çocuklarının da evlilik doyumunun yüksek olduğu, ebeveynlerin psikolojik sağlık durumlarının ve aile ortamının çocuklarının evlilik doyumunu etkilediği bulunmuştur (Larson ve Holman, 1994).

Alanyazın incelendiğinde, evlilik doyumunun bireylerin sahip oldukları değerler sisteminden etkilendiğine ilişkin bulgulara rastlanılmaktadır. Daha önce de bahsedildiği gibi, evlilik ilişkisi içerisinde olan bireylerin aşk, sadakat, paylaşma, romantizm, bağışlama, duyarlık gibi özellikleri evlilik doyumunu etkilemektedir. Sadakata değer veren, cinsel uyum yaşayan, cinsel partnerine sadık ilişkileri olan bireylerin evlilik doyumu artmaktadır (Rosen-Grandon vd., 2004).

2.2.1. Evlilik doyumunu açıklayan kuramlar

Alanyazında evlilik doyumu konusunda açıklama yapan kuramlar davranışçı kuramlar, bağlanma kuramı, sosyal değişim kuramı ve kriz kuramı şeklinde kategorize edilmektedir (Bradbury ve Karney, 1997). Bu kuramlardan bazılarının evlilik doyumu ile ilgili açıklamaları aşağıda verilmiştir.

2.2.1.1. Yükleme kuramı

Evlilikten alınan doyumla ilgili olarak açıklama yapan kuramlardan biri yükleme kuramıdır. Bireyler içsel ve dışsal nedenlere yükleme yaparak olayları gözlemlerler (Heider, 1958). Bireye özgü olan tutum, yetenek ve kişilik özellikleri gibi etmenler içsel nedenler iken; çevre, şans, kanun, gelenek-görenek gibi faktörler dışsal nedenleri oluşturmaktadır. Bir durumla ilgili olarak yapılan açıklama sorumluluk ve nedensellik içerebilmektedir. Eğer evlilik ilişkisinde eşler bir olayla ilgili neyin veya kimin sebep olduğuna dair fikir bildirirse nedensel yükleme, olaydan sonra kimin sorumlu olduğuna dair fikir bildirirse sorumluluk yükleme yapmış olurlar (Bradbury ve Fincham, 1993). Yükleme kuramı çerçevesinde, stres düzeyine göre ayrılmış çiftler üzerinde yapılan bir araştırmaya göre, stresli eşler olumsuz olayları partnerlerinin kişilik özelliklerine yüklemektedirler. Stresli bireyler eşlerine sorumlulukla ilgili konularda bencil ve kötü niyetli davrandı şeklinde yüklemeler yapmışlardır (Karney ve Bradbury, 2000). Fincham vd., (2010) göre, evlilik doyumu ile yüklemeler arasında çok güçlü ilişki vardır.

2.2.1.2. Karşılıklı bağlılık kuramı

Evlilik ilişkisini açıklayan bir diğer kuram Thibaut ve Kelly tarafından ortaya ileri sürülen karşılıklı bağlılık kuramıdır (Houser, 2009). Romantik ilişkiler, evlilik ilişkileri ve evlilik doyumu ile ilgili konuları açıklamak için kullanılan karşılıklı bağlılık kuramı kişilerin ilişkilerde ödül-bedel değişimini esas aldıklarını savunmaktadır. Bu kurama göre, ilişkilerden alınan ödül-bedel arasındaki fark önemlidir. İlişkiden alınan doyum ödül, bireylerin istemediği, hoşlanmadıkları durumlar ise bedel olarak tarif edilmektedir. Kuramın evlilikle ilgili açıklamalarında bağlılık, adanmışlık ve doyum kavramları anahtar kavramlardır. Çiftlerin etkileşim süreçlerinde ödüller (mutluluk, sevinç) ve bedeller (acı, üzüntü) ortaya çıkmaktadır. Örneğin, bazı araştırmacılar aşk, statü, para, ilişkide güç ve

eşlik etme gibi kaynakları ödül, ilişkiye ait stres, üzüntü, partnere bağımlılığın artışı ve anlaşmazlıkları bedel olarak bulmuşlardır (Curun, 2006). Kurama göre, ilişkilerinde bireyler belli zaman içerisindeki değerlendirmelerini önceki deneyimlerine ve farklı ilişkilerle ilgili gözlemlerine göre yapmaktadırlar. Eğer ilişkilerde ödüller bedellerden fazla ise ve diğer alternatifler daha az ödüllendirici ise ilişki daha uzun süre devam etmektedir (Houser, 2009).

2.2.1.3. Yatırım kuramı

Yatırım modeli ilişkilerin bir süreç formatında olduğunu, ilişkinin kurulması, devam etmesi ve sonlanması şeklinde dönemlere ayırarak açıklar. Rusbult (1980) tarafından geliştirilen kurama göre, ilişkinin doyurucu olup olmadığı konusunda bireyler karşılaştırma yapmaktadırlar. Eğer birey farklı bir ilişkiyle kıyaslama yapacaksa çeşitli ölçütler kullanarak ilişkiye devam edip etmeme kararı almaktadır. Karşılaştırma sonucunda ilişkinin olumlu ve olumsuz tarafları arasındaki oranın büyüklüğü veya küçüklüğü önemli bir role sahiptir. Eğer ilişkinin olumlu yanı olumsuz yanından fazla ise ilişkinin devam etme ihtimali güçlenmektedir. İlişkinin değerlendirilmesi için kullanılan karşılaştırma düzeyi bireyin değerlerinden, beklentilerinden ve standartlarından etkilenmektedir. Bireyin ilişkisinden aldığı ödüller başka bir ilişki ile karşılaştırma düzeyinden fazla olduğu zaman doyum yaşanır. Tersine bir durum olursa, yani ilişkiden alınan kazanç farklı bir ilişki ile karşılaştırıldığında düşük bir puan alırsa doyumsuzluk yaşanabilmektedir (Houser, 2009). Eğer potansiyel ilişkinin daha fazla ödül sağlayıcı olması bekleniyorsa birey mevcut ilişkisinin sonlanmasına yönelebilir.

Kurama göre, ilişkide doyum ile bağlanma birbirleriyle fazla ilişkili olmak durumunda değildir. Bazen bireyler doyum almıyor olsa bile, ilişkiyi sürdürmekte kararlı davranabilirler. Potansiyel ilişki için yapılan yatırım da mevcut ilişkinin bitmesini etkileyen etmenlerdendir (Rusbult, 1980). İlişkiler için yapılan yatırımlar zaman, çaba, partnere karşı kendini açma, maddi olanaklar, birlikte katılan etkinlikler ve ortak sosyal alan gibi faktörlerdir. Zaman geçtikçe çiftlerin ilişkilerine daha fazla kaynak aktardıkları bilinmektedir. Çiftler eğer ilişkilerinden vazgeçme durumlarında büyük bir zarara uğrayacaklarını düşünürlerse ve ilişkiyi zorunlu olarak devam ettirirlerse o zaman gönülsüz bağlılık yaşanabilir.

İlişkilerle ilgili yapılan yatırımların derecesine etki eden diğer bir etmen sosyal norm ve kurallardır (Le ve Agnew, 2003; Rusbult ve Buunk, 1993). Yatırım modeline göre, bireyler ilişki bittikten sonra da ilişkiye yatırım yapmaya devam edebilmektedirler. Ayrılan çiftler biten ilişkisi için üzülebilmekte, eski eşini düşünebilmekte, ilişkiyi yeniden başlatmak için çaba gösterebilmektedirler. Araştırmalar, terk edilen çiftlerin ilişkiyi kendi kararıyla sonlandıran çiftlere kıyasla daha fazla duygusal tepki gösterdiklerini göstermiştir (Drigotas ve Rusbult, 1992). Rusbult ve Martz (1995) tarafından yapılan bir çalışmaya, evliliklerinde fiziksel istismar yaşayan kadınlara odak grup olarak yer verilmiştir. Doyumsuz bir ilişkide olmasına rağmen bireyin daha iyi bir ilişki seçeneğinin olmaması ve ilişkiye fazla yatırım yapmasının ilişkiyi sürdürmek için önemli bir etken olduğu belirlenmiştir. Şiddet görmüş ancak yine de ilişkisi devam eden bireylerin katıldığı benzer bir çalışmada, bireylerin yalnız kalmayı doyumsuz bir ilişkiye tercih etmedikleri görülmüştür (Choice ve Lamke, 2005).

Yatırım kuramı ile ilgili olarak cinsiyet üzerine yapılan çalışmalarda, kadınların erkeklere kıyasla ilişkilerine daha fazla yatırım yaptıkları bulunmuştur (Duffy ve Rusbult, 1986; Rusbult ve Martz, 1995). Bu çalışmalara ek olarak, yatırım kuramı çerçevesinde ilişki türleri üzerine de çalışmalar yapılmıştır. Flört eden ve sözlü olan bireylere kıyasla evlilerin ilişkiyi sürdürmeye yönelik daha fazla fikir belirttikleri görülmüştür (Givertz ve Sergin, 2013).

2.2.2. Evlilik doyumunu etkileyen faktörler

Evli bireylerin evliliklerinden aldıkları doyum; demografik, bireysel, bağlamsal ve evlilikle ilgili faktörlerden etkilenmektedir. İlgili alanyazın incelendiğinde evlilik doyumunu etkileyen farklı değişkenler bulunmuştur. Canel'e (2007) göre, çiftler arasında olan duygusal bağ, eşler arasındaki iletişim tarzı, karşılaşılan sorunları çözme becerisi, birlikte zaman geçirme oranı, cinsiyet rolleri ve bu rollerle ilgili beklentiler, cinsel tatmin düzeyi, kök-aileden getirilmiş özellikler, çocuklarla ilgili sorunlar ve bu sorunların evliliğe etkisi, ailenin ekonomik sorunları, eşler arasındaki şiddet düzeyi evlilik doyumunu etkilemektedir. Bradbury vd., (2000) evlilik doyumunu etkileyen faktörleri iki grup içinde açıklamaktadır. Birinci grup içerisine şefkat, biliş, sosyal destek, davranış, şiddet gibi etmenler eklenmiştir. İkinci gruba ise çocukların varlığı, geçiş dönemindeki durum, stres

kaynakları, ekonomik koşullar gibi mikro ve makro bağlamlara bağlı etmenler eklenmiştir. Rosen-Grandon vd., (2004), evlilik doyumu üzerinde karşılıklı sevgi, eşler arasında bağlılık, ebeveyn olmak ve sahip olunan inançlarla ilgili tatminkârlığın önemli etmenler olduğu ifade edilmektedir.

Evlilik doyumu üzerinde etkili olan diğer etmenler bireysel psikolojik durum ve psikopatolojilerdir. Örneğin, düşük dürtü kontrolü, aşırı duyarlılık, abartılmış kendilik değeri gibi etmenler evlilik doyumu üzerinde etkili olmaktadır (Madden ve Janoff-Bulman, 1981; Snyder ve Regts, 1990). Whisman vd., (2004), evli bireylerin kaygı ve depresyon düzeyleri arttıkça evlilik doyumlarının azaldığını ifade etmektedir. Başka bir araştırmada ise; stresli çiftlerin evlilik doyumunun daha düşük olduğu saptanmıştır (Basco vd., 1992). Rogge vd., (2006) göre ise, nörotiklik ile düşük evlilik doyumu arasında bir ilişki vardır. Adams ve Jones (1997) evliliğin kavramsallaştırılması üzerine yaptığı çalışmada; evlilikte bağlılık için temel bileşenler olduğunu belirtmişlerdir. Bu bileşenler; kendini adama, bireysel ve sosyal sorumluluklara ilişkin düşünceleri kapsayan etik bileşen, ilişkinin sona ermesi durumunda finansal ve duygusal maliyetlerden korkmaya dayanan kısıtlayıcı bileşendir.

Evlilik planlayan çiftler üzerinde yapılan bir çalışmada; evlilik süresince iletişim becerileri, cinsel eğitim ve problem çözme becerileri eğitimi alan çiftlerin evlilik doyumunu yükselttiği tespit edilmiştir (Markman vd., 1988). Buna benzer diğer bir araştırmada ise; etkili iletişim ve problem çözme becerilerine sahip olmanın evli bireylerde anlaşmazlık yaşadıkları konuları giderme ve çözüme kavuşturma konusunda önemli bir etkiye sahip olduğu görülmüştür (Başat, 2004). Burleson ve Denton (1997) çiftlerin iletişim becerileri ile evlilik doyum düzeyleri arasında pozitif yönlü ilişki olduğunu bulmuştur. Bunlara ek olarak, çiftler arasındaki yakınlık (duygusal, cinsel, entelektüel, sosyal) düzeyinin, evlilik doyumunu sağlama konusunda ilişkili olduğu bulunmuştur (Greef ve Malherbe, 2001).

Sosyal destekle ilgili özel gereksinimli ve normal gelişen çocuklu aileler üzerinde de araştırmalar yapılmıştır. Sosyal destek; evlilik doyumunu etkileyen diğer bir önemli etmendir. İlgili alanyazın incelendiğinde, alınan sosyal desteğin evlilik doyumu üzerinde etkili olduğu görülmüştür (Acitelli ve Antonucci, 1994; Greef ve Bruyne, 2000). Başat'a (2004) göre, evlilik düzeyi ile eğitim düzeyi arasında bir ilişki vardır. Daha açık bir ifadeyle, yüksek eğitim düzeyi ile yüksek evlilik doyumu arasında bir ilişki olduğu

saptanmıştır. Evli ve çalışan kadınlar üzerinde yapılan bir başka çalışmada ise, evlilik doyumunun en iyi yordayıcısı olarak eşle kurulan yapıcı iletişimin olduğu bulunmuş, aynı zamanda eşin babalık rolüne bağlılık düzeyine yönelik algısı ve çalışan kadının evliliğe bağlılığı ikinci dereceli değişkenler oldukları saptanmıştır (Sullivan, 2008).

Ailenin içinde yaşadığı toplum ve bu topluma bağlı olarak kültür, sosyal ve ekonomik yapı, bir aile üzerinde en önemli etmenlerdendir. Sanayi devrimi ve bu durumun beraberinde getirmiş olduğu değişimle, cinsiyet rollerinin üzerindeki değişim ve dönüşümler, erkek ve kadının evliliğe ilişkin bakış açısını etkilemiştir (Amato vd., 2003). Toplumsal yapı üzerinde ve özellikle bireyselleşme yönünde olan değişimlerin hem aile yaşamı hem de evlilik yaşamı üzerinde etkili olması beklendik bir durumdur (Kağıtçıbaşı, 2005).

Evlilik dinamik bir yapıya sahiptir ve aşamalı bir döngüsü bulunmaktadır. Buna göre, evlilikten alınan doyum dalgalı bir yapılanma içerisindedir. Örnek verilecek olursa, evlilikten alınan doyum evliliğin ilk başlarında ve sonrasında yüksek, ortasında ise düşük bulunmuştur (Bradbury ve Karney, 2004). Çocuğun doğumu ve bakımı da evlilik doyumunu etkilemektedir. Yapılan bir araştırmada, ilk ebeveynliğe geçiş zamanında evlilik ilişkisine ait olumlu duygularda azalma gözlemlenmiş, evlilikten daha az doyum alındığı, daha az cinsel yakınlık hissedildiği ve daha fazla çatışma yaşandığı tespit edilmiştir (Hackel ve Ruble, 1992). Karney ve Bradbury (1994) yaptıkları boylamsal çalışmalarda, evliliğin uzunluğu ve çocuk bakımı ile evlilik doyumunu arasındaki ilişkileri incelemiştir. Geçen yıllar içerisinde evlilikte istikrarın artmasına rağmen evlilik doyumunun azaldığını rapor etmişlerdir. Son olarak, çocuk bakımı ve diğer sosyal rollerdeki değişimler de evlilikten alınan doyum düzeyini etkilemektedir. Görüldüğü üzere, evlilik doyumunu etkileyen faktörler oldukça çeşitlidir. Aşağıdaki kısımda ise, evlilik ilişkisinde öz yeterlik konusuna ilgili alanyazın bulguları çerçevesinde değinilmiştir.

2.3. Evlilik İlişkisinde Öz yeterlik

Öz yeterlik; bireyin belirli bir işi gerçekleştirmek için gerekli etkinlikleri organize edip, o etkinliği başarılı şekilde yapacağına dair inancı olarak tanımlanmaktadır (Bandura, 1986, s.391). Sosyal bilişsel kuramın açıklamalarına göre her bireyin gerçekleştirdiği eylemin arkasında öz yeterlik inancı yer almaktadır. Öz yeterlik kavramı “Öz yeterlik:

Davranışsal Değişimin Birleştirici Kuramına Doğru (Self-efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral Change)” adlı bilimsel bir yayında kullanılmıştır (Bandura, 1997, s.191).

Öz yeterlik insanların sahip oldukları motivasyonu etkilemektedir. Ayrıca, öz yeterlik bireyin gelecekte karşılaşabileceği durumlarda gerekli adımları atması konusunda yeteneklerine dair inancı olarak bilinmektedir. Öz yeterlik öz saygının eyleme dönüşmüş hali olarak da ifade edilebilir (Lunenburg, 2011). Bireylerin bir görevin zorlu olduğunu kabul etmesi, bu zorlu süreçte kendine inanması, farklı durumlarda öğrendiklerini ne kadar kullanabildiğine dair inancı öz yeterliğini oluşturmaktadır. Bandura (1986), öz yeterliği incelerken bilişsel, duygusal ve denetim süreçlerini temel özellikler olarak incelemiştir. Bireylerin öz yeterlik algısı kendi deneyimlerinden, başka birisinden etkilenecek şekilde öğrendiği dolaylı yaşantılarından, olay veya durumla ilgili ikna olma düzeyinden ve durumun gerçekleştiği zamanki psikolojik durumundan etkilenmektedir.

Öz yeterlik, bireyin olası koşulları analiz etme, gerekli planları organize etme ve bu faaliyetleri başarmaya dair inancı olarak tanımlanmaktadır (Erus ve Canel, 2015). Miller (2001; Akt., Çelik, 2012) öz yeterliği bireyin belli görevi yerine getirebileceğine dair kendisine olan inancı şeklinde tanımlamıştır. Sezer ve Sadioğlu (2015), benzer şekilde, öz yeterlik kavramını bireyin bir amaca ulaşmak için gereken davranışları başarılı bir şekilde gösterebilme yeteneğine olan inancı şeklinde ifade etmiştir. Dolayısıyla, bireylerin davranışlarını düzenlemesinde önemli bir etken olan öz yeterliğin işlevsel bir hayat sürdürmek için yüksek olması gerekmektedir. Kendi öz yeterliğinin yüksek olduğuna inanan bireyler bir işi başarabilme ve yerine getirebilme konusunda daha kolay çaba sarf edebilmektedirler (Cihan-Güngör, 2007). Senemoğlu'na (2005) göre öz yeterlik, bireyin gelecekte karşılaşabileceği zorlu durumlar karşısında ne kadar başarılı olabileceğine dair inancı olarak tanımlanır. Bireyin herhangi bir durumda kendi becerilerini imkanlarını uygun bir şekilde kullanabilmesi ile ilgili inançlar öz yeterlik olarak anlaşılmaktadır. Bireylerin öz yeterlik inançları ailenin de katkılarıyla başlar ve yaşam boyu devam eder. Öte yandan, öz yeterlik her birey için zaman içinde gelişen bir durumdur. Alanyazın tanımlarından görülebileceği gibi, öz yeterliğe ilişkin tanım ifadeleri oldukça açık ve anlaşılır bir yapıdadır.

Sembolik düşüncenin gelişmeye başladığı çocukluk dönemini takiben olayları neden-sonuç ilişkisi kurarak analiz eden bireyin dil, anlama kapasitesi ve farkındalığı artmaktadır. Sonuç olarak, çocuk nelerin yapılabileceği konusunda karar vermiş olur ve ebeveynlerin bu aşamadaki tutumları çok önemlidir (Kara, 2019). Öz yeterlik kuramına göre, insanın kendine olan inancı eylemlerine etki eden önemli bir faktördür. Birey inancı doğrultusunda bir davranışı ya gerçekleştirmiş ya da engellemiş olur. Bandura'ya (1997) göre, dört temel bilgi kaynağı öz yeterlik inancını beslemektedir. Birincisi, kabiliyetlerin göstergesi olan ustalık deneyimleridir. Bireyin giriştiği işteki başarısı veya başarısızlığı sonraki adımını etkilemektedir. Eğer başarı elde etmişse bu ödül olarak kabul edilmektedir ve gelecek bir davranış için motivasyon kaynağı olmaktadır. İkinci kaynak, diğerleri hakkında olan dolaylı inancıdır. Eğer sosyal çevresinde olan başka birisi olumsuz bir yaşantı veya deneyim yaşamışsa kendisi ile ilgili olarak da benzer sonuç çıkarabilir. Öğrenilenlerin aktarılması olarak da ifade edilebilen bu durum başka birisinin sonuçlarından yola çıkarak kendisini değerlendirmesini kapsamaktadır. Üçüncü kaynak ise ikna edilme düzeyidir. Eğer birey başkası tarafından başaracağı konusunda sözle ikna olursa, o zaman bunu teşvik olarak kabul eder. Sonuncu bilgi kaynağı ise fizyolojik ve duygusal durumdur. Birey bedensel ve ruhsal anlamda kendini iyi hissederse başarmaya dair inancı artmaktadır. Birey bu kaynaklardan bazen birini, bazen birkaçını kullanmış olur.

Sosyal bir varlık olan insanın ilişkilerini devam ettirmesi konusunda önemli faktörlerden biri de bireyin ilişkileri konusundaki öz yeterlik algısıdır. İlişkilerde açık iletişim, duyguları kontrol etme ve ilgili olma gibi davranışları; dolayısıyla etkileşimi ve ilişki kalitesini sağlamak için bireyin sahip olduğu öz yeterlik düzeyi önemlidir. Riggio'un (2011) yaptığı araştırmaya göre, ilişkideki öz yeterlik inancının yüksek veya düşük olması, ilişkilerde başarı duygusunu etkilemektedir. Öz yeterlik düzeyi yüksek olan bireylerin motivasyonu yüksektir ve daha riskli işlerde görev almaya isteklidirler (Çelik, 2012). Öz yeterlik insanın işlevselliğine etki eden, düşünce, duygu ve davranışlarına yön veren bir etmendir. Eğer birey kendini yetersiz görürse, işinde daha fazla çaba gösterir ve uğraştığı işte başarılı olur (Cihan-Güngör ve Özbay, 2006). Buna karşın, öz yeterlik düzeyi düşük olan bireyler kendi başarılarını yeterli görmez, çaresizlik, yalnızlık, kaygı duyguları yaşar ve bu durum da kişilerarası ilişkilerine yansır (Kara, 2019).

Ailenin kişilik gelişiminde temel bir ortam olduğunu savunan gelişimsel yeterlik kuramına göre, birey fonksiyonel olan ve fonksiyonel olmayan eğilimlerini ailede kazanmaktadır. Dolayısıyla, toplumsallaşma sürecinde öğrenilen öz yeterlik, yaşanan kültür ve aileden etkilenmektedir. Aile, bireyin kendini ve başkasını önemli görme veya önemsiz görme konusunda dolaylı veya doğrudan, tutarsız ya da tutarlı, pozitif veya negatif tepkilerin alındığı temel kaynaktır. Bireylerin aile yaşantısının ve tecrübesinin ilişki niteliği ve evlilik yetkinliğinin önemli yordayıcıları olduğunu saptayan araştırma bulguları mevcuttur (ör. Conger vd., 2000).

Evlilik ilişkisinde olumlu bir iletişim kurabilmek için bireyin sahip olduğu kişilerarası yeterlik ve kişinin kendi iç dünyasındaki yeterlik oldukça önemlidir. Eğer bireyin kişilerarası yeterlik düzeyi (etkili tartışma, çatışma çözme, problem çözme, iletişim becerileri) yüksekse; kendini sevebilme, başkasına yönelme ve başkasını sevebilme yeteneğini sergileyebilir ve kendini önemli hissederse olumlu ilişkiler içinde yaşayabilmektedir. Nitekim, düşük öz yeterliği olan bireyler kendini suçlama ve inkar gibi başa çıkma stratejilerini kullanmaktadır (Terry, 1994). Buna karşın, kişilerarası ilişkilerde ve bireyin kendi iç dünyası ile ilişkide yeterli olduğunu belirleyebilmesinde sevebilme ve tartışabilme becerisi önemli bir yere sahiptir (L'Abate, 2005).

Özetlemek gerekirse, Bandura (1986) evlilikte öz yeterliği, evlilik ilişkisini geliştirmek ve sürdürmek için gereken davranışları sergileyebilme yeteneğine sahip olma konusunda kişinin kendine duyduğu inanç olarak ifade etmektedir. Öz yeterlik, eşlerin ilişkilerindeki gidişata olan inancını etkiler ve ilişkiden alınan doyum için çaba sarf etmede devamlılığa katkı sunar. Aile yaşantısında sorunların yaşanması normal bir durumdur. Aile içinde yaşanan sorunlar sadece aile üyelerini etkilemez, aile içi iletişimi de koparabilir. Bu bakımdan, evlilikte öz yeterlik inancı iletişim ve problem çözme sürecine katkıda bulunmaktadır (Özgüven, 2000). Aşağıdaki kısımda ise öz yeterlik kavramı bir de cinsel öz yeterlik bağlamında incelenmiş ve ilgili alanyazın araştırmalarının bulgularına yer verilmiştir.

2.4. Evlilikte Cinsel Öz Yeterlik

Cinsellik ve cinsel iç güdü tüm canlıların yaşamında önemli bir enerji kaynağıdır. Cinsellik doğumdan ölüme kadar tüm yaşamı kapsayan bir kavram olmakla beraber

kişilerin cinsel aktiflik düzeylerinin farklı olmasından dolayı duygu ve düşünceleri etkiler ve rüya, hayal, korku ve kaygıların temelinde yer alır (Özgüven, 2012). Farklı yaşam koşulları nedeniyle insanların hayatında cinsellik farklı düzeylerde yaşanır. Cinsellik biyolojik düzeyde üreme, çocuk sahibi olma ve nesillerin devamını sağlamaya, psikolojik düzeyde haz, sevgi, sevmeye ve sevilme ihtiyaçlarını karşılamaya, toplumsal düzeyde değerler, kurallar, roller, eş seçimi ve evlenme tercihi gibi değerlendirmelere olanak sağlamaktadır. Dolayısıyla, cinsellik sadece biyolojik değil, aynı zamanda insanlar arası iletişim işlevi de görmektedir (Rosen, 2000). Aydın'a (1998) göre ise cinsellik, sosyal kurallar, değer yargıları ve tabular tarafından belirli bir sistem içerisinde iki insanın beraberliğini içeren ve doyum alınan özel bir yaşantıdır.

Cinsellik başkasına güvenme ve kendini ona açmaya karar verme, başka birisini sevmeye ve onu koruma, başkası ile ortak ve farklı yönlerini keşfetme ve fiziksel temas gibi aktivitelerle yaşanan bir durumdur. Eşlerin birbirleriyle karşılıklılığını sağladığı için cinsellik aynı zamanda mutluluğu da artırmaktadır. Bireylerin hiçbir zorlama olmadan yaşadıkları cinsellik duygusal sağlıklı cinsellik olarak bilinmektedir. Kayır'a (1998) göre, cinsellikte doyum etkileyen en önemli etmenlerden biri karşılıklı olarak birbirini isteme ve isteğine karşılık bulmadır. Dünya Sağlık Örgütü'ne (2006) göre sağlıklı cinsel ilişki şiddet, zorlama ve ayrımcılık olmadan saygılı ve pozitif yaklaşımla güvenli biçimde tatmin edici şekilde yaşanması gerekmektedir.

Cinsellik her kültürde farklılık gösteren bir kavramdır. Bazı toplumlarda erotizm, bazılarında ise üreme olarak bilinen cinsellik tüm dönemlerde önemini korumuştur. Cinsel sağlıkta ortaya çıkan sorunlar bireyin ruhsal, aile, sosyal sağlığını da etkilemektedir. Bireylerin inançları, kişilik özellikleri, davranış, tutum ve değerleri, fiziksel görünümü, duyguları, kültürel değerleri, ahlaki yönleri ve diğer etmenler cinselliği etkilemektedir. Cinsellik duyu esaslı olup, sadece cinsel organı değil tüm beden ve aklı içermektedir. Bireyin varlığı için yaşamsal işlevi olmasa bile, hayat kalitesini etkileyen en önemli faktörlerdendir (Özgüven, 2012).

Öz yeterlik inançları insanların farklı alanlarda davranışlarını etkilemektedir. Öz yeterlik düzeylerine bağlı olarak bireyler karşılaştıkları durumda olumlu veya olumsuz düşünce tarzı ortaya koymaktadırlar. Karşılaşılan durumla ilgili ortaya konan performans, çabanın uzun süreli ve devamlı olması kişinin öz yeterlik inancı ile ilişkilidir (Çelik, 2012).

Coulter'a (2007) göre, bireylerin cinsel yaşamında ve cinselliği yönetmelerinde cinsel öz yeterlik önemli bir etmendir.

Cinsel öz yeterlik, bireyin cinsellikle ilgili davranışlarında kendinde var olan kapasitesine inanmasıdır. Bireylerin cinsel öz yeterliği yüksek olduğunda partneriyle cinsel uyum ve aktivitelerde uygun aralığı belirle olasılığı daha kolay olmaktadır (Rosen, 2000). Cinsel partnerin cinsel davranış sonucunda vermiş olduğu geri bildirim ve etkileyici tepkiler konusundaki yeteneklilik düzeyi, cinsel uyumun cinsel öz yeterlik düzeyi ile ilişkilidir (Creti ve Libman, 1989). Diğer taraftan, cinsel öz yeterlik düzeylerine göre bireyler güvenli veya riskli cinsel davranışlarda bulunmaktadır (Cohen ve Fromme, 2002; Devieux vd., 2002).

Song vd. (1995) göre, kültürel benzeşmezlik, cinsiyet rollerini idrak etme gibi değişkenler cinsel tatmini ve evlilikten alınan doyumunu etkileyen önemli etmenlerdendir. Son dönemlerde, cinsel yaşam konusunda gözlemlenen değişimler kadın ve erkeğin cinsellikteki konumlarını da değiştirmiştir. Erkeğin baskın olduğu cinsellik değişmiş, kadının cinsel ilişkide istekleri, kendini açması, cinsellikten doyum alması gibi konuları ortaya çıkarmıştır (Rathus vd., 2002). Davidson vd. (1995) yaptığı çalışmada, toplumun cinsellikle ilgili bakış açısının da çiftler arasındaki ilişki doyumunu etkilediğini saptamıştır. Aynı çalışmada çiftlerden birinin cinsellikle ilgili yeniliklere açık olmaması ve tutucu davranış sergilemesinin eşler arasında cinsel isteği ve doyumunu engellediğini ve evliliği olumsuz etkilediğini rapor etmişlerdir. Cinsel doyum ve evlilik doyumuna üzerine yapılan bir diğer araştırmada, kadınların cinsellikle ilgili açık iletişim kurmalarının cinsel doyum ve evlilik doyumunu artırdığı bulunmuştur (Banmen ve Vogel, 1985). Bir başka açıdan ele almak gerekirse, eşlerin birbirlerine yakınlık göstermeleri, sevgilerini fiziksel olarak ifade etmeleri, ve sonuç olarak da ilişkilerinin kalitesinin artması eşler arasındaki cinsel tatmin düzeyi ile ilişkilidir (Oggins vd., 1993).

Özetle, çiftler arasındaki cinsel ilişkinin niteliği evlilik doyumunu etkilemektedir (Hulbert vd., 1993). Yine benzer bir çalışmaya göre, evlilik doyumunu etkileyen önemli faktörlerden biri cinsel yaşamdır (Çelik, 2013). Ayrıca, çiftlerin cinsel doyumunun manevi ve fiziksel tatmin ile önemli ilişkisi vardır (Davidson vd., 1995). Cinsel tatmin düzeyi yüksek olan çiftler, cinsel tatmin yaşamayan çiftlere kıyasla daha az boşanma eğilimi göstermektedir (Çelik, 2013). Buraya kadar ki kısımda öz yeterlik kavramı ilişkide öz

yeterlik ve cinsel öz yeterlik olmak üzere iki alanda tanıtılmıştır. Aşağıdaki kısımda ise toplumsal cinsiyet rollerinin evlilikle ilişkisine ele alan çalışmalara yer verilmiştir.

2.5. Evlilik ve Toplumsal Cinsiyet Roller

İnsanları gruplandırmak için kullanılan ölçütlerden biri cinsiyettir. Türk Dil Kurumu açıklamasına göre cinsiyet “Bireye, üreme işinde ayrı bir rol veren ve erkekle dişiği ayırt ettiren yaradılış özelliği, eşey, cinslik, seks” olarak tarif edilmektedir. Biyolojik bir nitelik olan cinsiyetimiz, dünyaya gelirken getirdiğimiz kadın ya da erkek olmaya dair özelliklerimizdir.

İnsan, yaşadığı fiziki koşulların ortaya çıkardığı doğal çevreyi ve diğer insanların oluşturduğu sosyal çevreyi etkilemekte ve bu çevreden etkilenmektedir. Bu etkileşim sonucunda yaşanan ortamın değer, gelenek, norm ve biçimleri değişmekte ve değiştirilmektedir. Biyopsikososyal varlık olan insanın, toplumdan kendini soyutlayamayacağı için içinde bulunduğu topluma uyum sağlamak için beklenen rolleri ve davranışları sergilemesi gerekmektedir. İnsanın iki yaşından itibaren cinsel kimliği gelişmekte olup, üç yaşlarında kendisinden farklı bir cinsiyetin var olduğunu fark etmektedir. Bireyin cinsel kimliği; ait olduğu biyolojik cinsiyetini kabul etmesiyle kendi benliğini sahip olduğu bu cinsellik içinde algılamayarak duygu ve davranışlarını buna uygun şekilde düzenlemesi olarak tanımlanmaktadır. (Özgüven, 2012).

Her toplumun kendine özgü yapısına göre bireye toplum tarafından tanımlanan, cinsiyet rolüne uygun davranış kalıpları öğretilmektedir. Rollerini ve sorumluluklarını yerine getirme başarısı bireyin ruhsal sağlığını, kendi ve çevresi ile dengeli davranmasını etkilemektedir. Sağlıklı iletişim için bireyin cinsiyet rolüne uygun bir kimlik taşıması gerekmektedir (Özgüven, 2012).

Toplumsal cinsiyet, bireyin cinsiyetinin bir sonucu olarak atfedilen, sosyal olarak belirlenmiş rolüdür. Cinsiyet rolü, hem bireyin kendi özel cinsel kimliğini anlama özelliğinden hem de bu özel anlayışın toplumsal ifadesinden oluşur (Juni ve Grimm, 1994). Cinsiyet rolüne eşlik eden davranışlar ise yaş, yaşam tarzı veya kültürlerarası geçişin bir fonksiyonu olarak değişmektedir (Fleishman, 1983).

Toplumsal cinsiyet toplumun bakış açısını yansıtmaktadır. Genel anlamda toplumsal cinsiyet, erkek veya kadına kültürel olarak atfedilmiş rol, tutum ve davranışları

kapsamaktadır ve kültürden kültüre farklılık gösteren psikolojik, sosyal, kültürel yapıyı tanımlamaktadır. Biyolojik cinsiyet anne rahminde kazanılırken, toplumsal cinsiyet toplumsallaşma süreci boyunca öğrenilmektedir (Canatan, 2006). Algı, tutum ve uygulama ile ortaya çıkan toplumsal cinsiyet, zaman içinde toplumda kalıcı hal almakta, toplumsal bakış açısından kadın ve erkek biyolojik cinsiyetine dair üstlenilen rol ve tutumu kapsamakta ve konumlandırmaktadır.

Toplumsal cinsiyet, erkek ve kadına toplumsal bağlamda üretilen farklı roller verir ve farklı sorumluluklar yükler. Diğer bir ifadeyle, toplumsal cinsiyet kadın ve erkek olarak, toplumun bireyden beklediği bir yapı bütünüdür. Toplumsal cinsiyet; toplumun bireyi nasıl gördüğü, birey hakkında nasıl düşündüğü ve nasıl davranış sergilemesini istediğini belirleyen bir kavramdır (Akın ve Demirel, 2003). Toplumsal cinsiyet; toplumsal olarak belirlenen sorumluluk ve sosyal rolü ifade etmektedir. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet kavramı bireyi sadece kadın-erkek olarak tanımlamaz, toplumun bireyden beklentilerini de beraberinde getirir. Her toplumun kendine özgü olan, toplumsal cinsiyeti oluşturan biyolojik cinsiyete ilişkin inançları, toplum içinde erkek ve kadından beklenen ideal rolü belirler. Toplamların değişimi, toplumsal cinsiyete ilişkin farklı yorumları da beraberinde getirmektedir. Her toplumda farklı olan cinsiyet beklentisi değişmeye ve değiştirilmeye açık bir yapıdadır (Butler, 2008). Bireyin cinsiyeti doğuştan bellidir. Toplumsal cinsiyet ise kültürden etkilenmekte, kültürle şekillenmektedir. Kısaca; toplumsal cinsiyetle ilgili ilk oluşum aileden ve çevreden başlar.

Toplumsal cinsiyet rolü toplumun bireyden beklediği tutum ve davranışları kapsamaktadır. Sosyal hayat içinde erken yaşlardan itibaren, aileden başlayan düzenlemelerle toplumsal cinsiyet rolümüz bize öğretilmektedir (Dökmen, 2004). Her bir birey için kadın erkekle ilgili normlar öğrenme yoluyla gerçekleşmekte, değerler aracılığı ile yeni nesillere aktarılmaktadır. Sosyal varlık olan insan, sosyalleşme süreci içerisinde kadın ve erkekten beklenen davranışları ayırt etmeyi öğrenir, toplumsal cinsiyet rollerini benimser (Dökmen, 2012).

İnsan; toplumsal cinsiyet bakış açısı doğrultusunda yetiştirilmeye, doğduğu andan itibaren başlamış olur. Toplumsal cinsiyetle ilgili ilk kazanımlar ailede başlamaktadır. Her ailede kadın ve erkekten beklenen roller doğrultusunda bireyler toplumsal cinsiyet rolünü oluşturmaktadır. Aile, çocuğun dünyaya yönelik algılarını ve bilgilerini edindiği, aynı

zamanda toplumsal hayatla kurulan ilk bağı oluşturduğu kurum olarak bilinmektedir. Aile kurumu toplumsal düzenin temel güvencesi, denge unsuru olarak kabul edilmektedir (Erdoğan, 2008). Bireyler; ebeveynleri ile olan ilişkileri aracılığıyla cinsiyetlerine bağlı kimliklerini kazanmaktadırlar. İlk toplumsallaşma yeri olan aile içerisinde; ebeveynlerin aile içindeki rol, tutum ve davranışları referans olmakta, cinsiyet rollerine ait tutumlar, davranışlar ve düşünceler öğrenilmektedir. Okul, akran çevresi, öğretmenler, medya, cinsiyet, çalışma ortamı ve sosyal çevre gibi bireye ait sistemin diğer öğeleri ile cinsiyet rolleri pekiştirilmektedir (Gök, 2013; Kitiş, 2007).

Çocuklar ilk olarak anneleriyle daha sonra ise babaları ile etkileşim kurarlar. Bu etkileşim sürecinde erkek ve kız çocuğundan belli roller beklenmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerini öğrenmede babaların daha etkili olduğu ifade edilmektedir. Erkek çocuklar babalarından bağımsızlık ve özerklik, kız çocuklar ise yardımsever olmayı ve ılımlı davranışları öğrenmektedir (Aşılı, 2001). Çocukların ebeveynleri ile birlikte yaşama durumları, yaşadıkları aile tipleri de toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını etkilemektedir. İki ebeveyni ile birlikte yaşayan bireylerin eşitlikçi görüşler benimsedikleri, geniş ailede yaşayan çocukların ise geleneksel tutumlara sahip oldukları belirtilmektedir. Geniş ailede çocukların genellikle annelerinden gördükleri davranışlar ve aynı zamanda anneanneleri ile yakın bağ kurmaları geleneksel cinsiyet rollerinden etkilenmeleri ile sonuçlanmaktadır (Burt ve Scott, 2002). Ebeveynlerinin birini kaybetmiş ve ya farklı nedenlerden tek ebeveynle yaşamak zorunda olan çocukların toplumsal cinsiyet rollerini öğrenmekte zorluk çektikleri ifade edilmektedir (Erdoğan, 2016).

Ebeveynlerle başlayan toplumsal cinsiyeti öğrenme süreci sadece anne ve babayla kısıtlı kalmamaktadır. Aynı zamanda bireyin sahip olduğu arkadaş çevresi ve kardeşleri de toplumsal cinsiyeti etkileyen önemli faktörlerdendir. Çocuk özellikle büyük kardeşinden etkilenerek, onu rol model alarak kendi cinsiyetine uygun davranışlar kazanmaktadır. Çocukların oynadıkları oyun ve bu oyunlarda alınan roller, aktiviteler ile cinsiyet rolleri arasında güçlü bir ilişki vardır. Oyun içerisinde üstlenilen anne, baba, öğretmen, çocuk gibi roller, çocuğun yaşadığı aile ve çevresinden gördüğü toplumsal cinsiyeti yansıtır veya toplumsal cinsiyet algısı üzerinde bir pekiştiricidir (Lindsey, 2016).

Çocukların sosyalleştiği diğer önemli ortamlardan biri ise okuldur. Çocuklar okullarda; öğretmenlerin öğrencilere ilişkin tutumlarından, kitap ve diğer eğitim

araçlarından öğrendikleri ile toplumsal cinsiyet algılarını geliştirmektedir. Öğretmenler ise cinsiyet ayrımı yapmadan öğrencilere eşit davrandıklarını düşünseler bile, yapılan çalışmalar öğretmenlerin kız ve erkek çocuklara farklı davrandıklarını ortaya çıkarmıştır (Warren ve Walsh, 2001).

Öğrencilere okullarda okutulan kitaplarda, kadınlar ve erkekleri belirli vasıflarla tanımlamakta, kadınlar erkeklere kıyasla daha duyarlı şekilde yansıtılmakta, kadınların öğretmen ve ev hanımı gibi daha geleneksel roldeki mesleklere yatkın oldukları yansıtılmaktadır (Asan, 2006). Okullarda yönetici kadrosunda kadın yöneticilerin görece daha az olması, öğretmen mesleğinde ise kadınların çoğunluk sağlaması ve öğretmenlerin cinsiyet rollerine ilişkin inançları ve beklentileri de çocuklara toplumsal cinsiyet rollerini benimsetmekte etkilidir (Banegas vd., 2019; Meece ve Eccles, 2010). Eğitim yönetimi alanında kadınların az oluşu ve merkezi ve yerel eğitim yöneticilerinin genellikle erkek oluşu da eğitim alan öğrenciler üzerinde cinsiyet rollerini öğrenmekte etkili olmaktadır (Çiftçi, 2014).

Toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenildiği aile, okul, akran ortamının yanı sıra günümüzde gazete, sosyal medya, internet, televizyon gibi araçlar da artık önemli bir yere sahiptirler (Renkmen, 2012). Son dönemlerde çocukların daha erken yaşlardan itibaren medya kullandığı dikkate alınırsa, medya araçlarının çocuklara yönelik programlarda ve/veya çizgi filmlerde toplumsal rolleri, değerleri ve toplumsal kuralları öğretmekte önemli bir yer edinmiştir. Yapımcıların kendi bakış açısı ve ideolojisi medya çalışmalarına yansıyabilmektedir. Medya, toplumun beklentilerini de göz önünde bulundurarak, erkek ve kadının cinsiyetlerine özgü davranışları belirlemesinde, kazanmasında ve pekiştirmesinde oldukça etkilidir (Uluyağcı ve Yılmaz, 2007).

Toplum hayatına yeni giren davranışların ve özellikle erkek ve kadına özgü rollerin algılanışı konusunda medya, medya özelinde de reklamlar önemli bir araç olarak görülmektedir. Kadın rollerinin bakımlı ve güzel görünüm elde etmek için kozmetik ürünleri kullandığı, temizlik konusunda ise kadın ve özellikle anne seçimini ön planda tutan reklamlarda, bu ürünler tüketilmekte ve cinsiyet rolü pekiştirilmektedir. Dolayısıyla medya aracılığı ile kadın ve erkeğin toplumsal anlamda yargılarını belirleyen anlam yapıları ortaya çıkmakta ve bu yargılar desteklenmektedir. Son dönemde teknolojinin hızlı gelişimi medya araçlarının da çoğu kitleye ulaşmasını sağlamıştır. Özellikle sosyal medya ile temasın

artması sonucunda toplum ve birey arasındaki temas azalmıştır. Değişim ve gelişmeler ışığında oluşan yeni toplumsal düzen, birimler arasında var olan toplumsal ilişkilerin yeniden incelenmesine ve yorumlanmasına olanak sağlamıştır. Ayrıca, toplumsal değerlerden hangisinin doğru veya yanlış olduğu konusunda da medyanın rolü vardır (İmançer ve İmançer, 2014).

Toplumsal cinsiyet rollerinin kazanılmasında etkili olan bu faktörlerin yanı sıra, ilgili alan yazında toplumsal cinsiyet rollerine yönelik açıklamalar getiren kuramlar mevcuttur. Toplumsal cinsiyet farklılıklarının açıklanması ve yeni rollerin kazanımına ilişkin psikanalitik, toplumsal cinsiyet şeması, sosyal öğrenme kuramları mevcuttur (Dökmen, 2004).

Psikanalitik kurama göre birey, belirli gelişim basamaklarından geçmektedir. Her basamak içerisinde cinsiyet rolüne uygun tutum ve davranışlar kazanmakta ve buna bağlı olarak cinsel kimliği gelişmektedir. Eğer birey cinsiyet rolüne uygun cinsel kimlik geliştirmemiş ise psikopatolojik davranışlar ortaya çıkabilmektedir (Özgüven, 2012). Yine bu kurama göre, çocukların ilgileri yaklaşık üç yaşlarında cinsel organlarına yoğunlaşmayla başlar ve psiko-cinsel gelişim bu döneme denk gelir. Bu evrede ise ister erkek ister kız çocuk olsun, karşı cinsten olan ebeveynlerine cinsel duygular besler, aynı cins ebeveynine karşı ise kıskançlık duyar. Ödipal dönem olarak bilinen bu dönemden sonra çocuklar aynı cinsiyetten olan ebeveynleriyle özdeşim kurarlar, onlara ait davranışları ve kişilik özelliklerini benimserler. Sonuç olarak, cinsiyet rollerinin oluşması bireyin kendi cinsiyetini farketmesiyle başlar, kendi cinsiyetinden olan ebeveyni kabul etmekle biter (Yee ve Brown, 1994).

Psikanalitik kurama göre; üç dönem toplumsal cinsiyetin kazanılmasını belirler. Çocukluğun ilk 3.5 yılını kapsayan ilk dönemde çocuk cinsiyetler arası farkı anlamamaktadır. Bu dönemde her iki cins için toplumsal cinsiyet erkeksidir. İkinci dönem ise çocukluğun 3-5 yaş arası dönemini kapsar ve bu dönem içerisinde erkek ve kadının farklı olduğu çocuk tarafından anlaşılmaktadır. Çocukların 5 yaşlarında ise cinsel kimlikleri oluşmaktadır ve bu dönemde birey her iki cinsiyet ile özdeşim kurarak toplumsal cinsiyet kazanma sürecini tamamlamış olur (Lindsey, 2016).

İnsan davranışlarının anlaşılmasında bilişsel düşünce süreçlerinin dikkate alınması gerektiğini savunan sosyal öğrenme kuramı, bilişsel ve davranışsal etkenlere ağırlık

vermektedir. Bu kuramda, edimsel ve model alma yoluyla öğrenme süreci mevcuttur. Özellikle cinsel kimlik rollerine ilişkin bilgiler önce anne baba, çevre ve sık-sık kullanılan kitle iletişim araçlarından alınan mesajlara dayanmaktadır. Programlar aracılığı ile iletilen toplumsal cinsiyete ilişkin kodlar düşünce biçimini şekillendirmektedir. (Kalan, 2010). Eğer çocuğun bir davranışı ödüllendirilirse o davranış tekrarlanır ve kalıcı davranışa dönüşür. Uygun görülmeyen davranış ise cezalandırılır. Model alma yoluyla öğrenmeyle; kız çocukları annelerinden ve kadınlardan, erkek çocuklar ise baba ve erkek figürlerinden taklit yoluyla cinsiyete özgü davranışları öğrenmiş olurlar (Çiftçi, 2014). Bir başka ifadeyle, cinsiyet farklılıklarının ortaya çıkmasında gözlemlene, pekiştirme, taklit ve cezalandırma gibi faktörler cinsiyetin şekillenmesinde önemlidir ve çocuklar, gözlemleyerek veya öğrendikleri davranışlar onaylandıkça veya cezalandırıldıkça cinsiyete uygun davranışlar edinmektedirler. Kısaca bu kuram, ailede gözlemlenen her davranışın çocuk tarafından kaynak olarak belirlendiğini ileri sürmektedir (Özgüven, 2012).

Sandra-Bem tarafından geliştirilen toplumsal cinsiyet şeması kuramı toplumlarda kadınsı ve erkeksi kişilik özelliklerinin belirlendiğini savunmaktadır. Kadın ve erkeğin toplumdaki yeri, ondan beklenen davranışlar, yapacağı faaliyetler tanımlanmıştır. Çocuk; gelişimi süresince kadın ve erkeği gözlemleyerek onlara özgü davranışları, sorumlulukları özümseyerek öğrenir. Dolayısıyla çocuk, toplumsal cinsiyet şemasına uygun bilgileri kodlamakta ve örgütlemektedir. Gelişimi boyunca her iki cinsiyeti gözlemleyen çocuk, cinsiyetle ilgili elde ettiği bilgiler doğrultusunda kendi cinsiyetini tanımlar. Bu süreç sonucunda ortaya çıkan cinsiyet şeması ile birey dünyayı algılar. Bilişsel bir yapı olan şemalar bireyin algılarını organize eden bir ağıdır. Birey için elde edilen her yeni bilgi, şema için araştırılacak veya özümseenecek bir veridir. Bireyin yaşadığı kültür, cinsiyet tipine daha az önem veriyorsa, bu kültür içine doğan çocuk davranış ve benlik kavramında zayıf bir cinsiyet tipi edinecektir. Eğer çocuğun yaşadığı ortam erkek ve kadın arasında olan farklılıkları vurgulayan bir kültürse, bu kültür içine doğan çocuk algıladığı cinsiyet çağrışımlarına göre güçlü bir cinsiyet tipi edinecek. Özetle, bu kurama göre çocuklar, toplumsal cinsiyeti işlemeyi öğrenmektedir (Demren, 2008).

2.6. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde evlilik doyumu ve sosyo-demografik değişkenler, evlilik doyumu evlilik yaşam döngüsü, evlilik doyumu toplumsal cinsiyet rolleri, evlilik doyumu ve öz yeterlik, evlilik doyumu ve cinsel yaşam arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmalarla ilgili bilgiler verilmektedir.

2.6.1. Evlilik doyumu ve sosyo demografik değişkenler

Evlilik doyumu ilk başlarda sosyo-demografik değişkenler aracılığıyla araştırılmıştır. Bu bağlamda evlilik doyumu ile cinsiyet arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmalar çelişkili sonuçlar sunmuştur. Jackson vd. (2014) yapmış oldukları meta-analiz çalışmasında, klinik örnekleme erkeklerin kadınlara nazaran daha yüksek evlilik doyumuna sahip olduklarını, klinik olmayan örnekleme ise cinsiyet arası farkın olmadığını belirlemiştir. Benzer şekilde, klinik geniş bir örneklem üzerinde yapılan çalışmada kadınların evlilik doyumunun erkeklerden düşük olduğu bulunmuştur (Jose ve Alfons, 2007). Cinsiyet ve evlilik doyumu arasındaki ilişkileri inceleyen bazı çalışmalarda cinsiyetler arasında anlamlı bir fark bulunamazken (Timm ve Keiley, 2011), bazı araştırmalar kadınların erkeklerden daha az evlilik doyumuna sahip olduğunu göstermiştir (Carr vd., 2014; Chi vd., 2011, Gülererli, 2014; Ng vd., 2013). Konuyla ilgili başka bir çalışmada kadınların evlilik doyumunu geniş aile ilişkilerinin ve ailenin sosyoekonomik konumunun etkilediği bulunmuştur (İmamoğlu, 1993). Bu durumda, cinsiyet ve evlilik doyumu arasındaki ilişkilerin incelendiği çalışmalar dikkate alındığında evlilik doyumunun toplumsal yapının etkisi ile kadın ve erkek arasında farklılaşabildiği ifade edilebilir.

Bireylerin hayattan beklentilerini etkileyen etmenlerden biri olan eğitim düzeyi ile evlilik doyumu arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalarda, eğitim düzeyi ile evlilik doyumu arasındaki ilişki üzerine çeşitli ve birbirinden farklı sonuçlar elde edilmiştir. Örneğin, Başat (2004), Guo ve Huang (2005) eğitim düzeyi ile evlilik doyumu arasında pozitif bir ilişki bulmuştur. Aynı şekilde, farklı kültürleri temsil eden Çinli ve İranlı evli bireylerin katıldığı araştırmalarda evlilik doyumu ile eğitim düzeyi arasında pozitif bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir (Chi vd., 2011; Zaheri vd., 2016). Buna karşın, Tutarel-

Kışlak (1997) ise eğitim düzeyi ile evlilik doyumu arasında anlamlı bir ilişki olmadığını belirtmişlerdir.

Sosyo-demografik değişkenlerden olan yaş faktörü ile evlilik doyumu arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarda ise genç ve yaşlı yetişkinlerin daha yüksek düzeyde evlilik doyumuna sahip oldukları bulunmuştur (Chi vd., 2011). Tutarel-Kışlak ve Çabukça'nın (2002) çalışmasında yaş ile evlilik doyumu arasında anlamlı ilişki bulunmazken, Orathinkal ve Vansteenwegen (2007) yaş arttıkça evlilik doyumunun azaldığını göstermişlerdir. Erkeğin maddi gelir düzeyinin evlilik doyumunu olumlu etkilediği Japon toplumunda ise eşlerin yaşının etkileyici bir faktör olmadığı tespit edilmiştir. Amerikalı evli bireyler üzerinde evlilik doyumuna ilişkin yapılan çalışmada ise evli bireylerin yaşının etkili bir faktör olduğu saptanmıştır (Kamo, 1993).

Son dönemlerde evlenme yaşının artması ile araştırmacıların ilgisi ileri yaş ile evlilik ilişkisinin kalitesi üzerindeki ilişkilere yönelmiştir. Evlilik istikrarı açısından 20 ve 30'lu yaşların sonunda başlayan evlilikler iyi sonuçlar verse bile, evlilikte doyum ve evlilik kalitesi açısından sonuçlar kötü olabilmektedir (Glenn vd., 2010; Hymowitz vd., 2013). Bu bulguların aksine, 20'li yaşlarında evlenen çiftlerde ortak değer oluşturma, aile değerlerini paylaşma, cinsel yaşamın daha kaliteli olması ve ortak anı biriktirme gibi faktörler yüksek olduğundan, bu faktörler evlilik kalitesini olumlu yönde etkileyebilmektedir (Riley, 2013).

2022 yılına ait istatistiklere göre Türkiye'de bireylerin ilk evlenme yaşı erkeklerde ortalama 28.2 iken kadınlarda 25.6'tır (TÜİK, 2022). Yıllara göre evlenme yaşı incelendiğinde, hem erkeklerde hem de kadınlarda ilk evlenme yaşının arttığı görülmüştür. 2001 yılında kadınlarda ortalama evlilik yaşı 22.7, 2010 yılında 23.7, 2020 yılında 25.1 olarak tespit edilmişken, erkeklerde ise ortalama olarak 2001 yılında 26, 2010 yılında 27 2020 yılında ise 27.9 olarak tespit edilmiştir.

Yükselen evlilik yaşı farklı kültürlerde son yıllarda önemli eğilimlerden biri olmuştur. Evlenme yaşının artmasının başlıca nedenleri arasında; değişen istihdam fırsatları, evlilik öncesi birlikte yaşama kararı, psikolojik ve ekonomik istikrar gibi çeşitli etmenler sayılabilir (Lehrer ve Chen, 2013). Evlilik doyumu ile evlilik süresi değişkenlerinin ele alındığı çalışmalarda ise farklı sonuçlar elde edilmiştir.

Sosyo-demografik değişkenlerden biri olan ailenin gelir düzeyi de evlilik doyumunun incelenmesini konu alan araştırmalar içerisinde ele alınmıştır. Düşük gelir

düzeyine sahip bireylerin evlilikten memnuniyetleri, orta düzeye sahip bireylerden daha az olmakla beraber; yüksek gelir düzeyi olan bireylerin evlilik doyum düzeylerinin düşük gelir düzeyine sahip bireylerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Zainah vd., 2012). Diğer bir çalışmada ise, evlilik doyumu ile ailenin gelir düzeyi arasında bir ilişki bulunamamış fakat gelirin evlilik kalitesi ve istikrarında önemli bir etken olduğu ifade edilmiştir (Guo ve Huang, 2005; Lichter ve Carmalt, 2009).

Güngör (2007) yaptığı çalışmada, evlilik doyumunu bir bütün olarak ele almış, kişilik özelliklerinden öz denetimin evlilik doyumunu etkilediğini, yumuşak başlılık ve tutarsızlığın evlilik doyumu üzerinde doğrudan etkili olmadığını bulmuştur. Stresle başa çıkma yöntemi olan aktif planlamanın evliliğe hazır olma durumunu ve evlilikteki öz yetkinliği, eş benzerliği ve kök aile ilişkilerinin evlilik doyumu üzerinde doğrudan bir etki sağladığını bulmuştur. Güven'e (2005) göre, bağlanma stilleri evlilik doyumunun önemli bir yordayıcısıdır. Tutarel-Kışlak (1997), eşleri ile uyumsuzluk yaşayan bireylerin, eşlerinin olumsuz davranışları karşısında olumsuz yüklemeler yaptıklarını ve bu yüklemelerin de evlilik doyumunun azalmasına neden olduğunu göstermiştir.

Kaya (2017), yaşam yerine göre (kırsal ve ya kentsel) evli kadınların ilişkilerindeki evlilik doyumu, evlilik uyumu ve mutluluk düzeylerini incelemiştir. Araştırmaya kırsal alanda yaşayan 116, şehirde yaşayan 111, toplam 227 evli kadın katılmıştır. Araştırma sonucuna göre, şehirde yaşayan evli kadınların evlilik uyumu ve evlilik doyumları kırsal alanda yaşayanlara göre daha düşük bulunmuştur. Katılımcıların mutluluk düzeyleri arasında herhangi bir fark bulunamazken, kırsal alanda yaşayan kadınların evlilik yaşı ile evlilik uyumu arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Kanburoğlu (2019), 250 evli kadınla yaptığı çalışmada, evlenme yaşı, biçimi ve depresyon ile evlilik doyumu arasındaki ilişkileri incelemiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, evli kadınların evlilik doyum düzeyleri evlenme yaşına göre pozitif yönde etkilenmektedir. Bir başka ifadeyle, katılımcıların evlenme yaşları arttığında evlilik doyum düzeyinin arttığı ifade edilmektedir. Evli kadınların evlilik yaşı ile depresyon düzeyi arasında bir ilişkiye rastlanmamış olsa da evlilik doyumu ile depresyon düzeyi arasında anlamlı ilişkinin olduğu saptanmıştır.

2.6.2. Evlilik doyumu ve evlilik yaşam döngüsü

Evlilik doyumu ve evlilik süresi arasında yapılan araştırma sonucuna göre değişkenler arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (Tulum, 2014). Evlilik süresi ve evlilik doyumu ile ilgili diğer araştırmalarda ise uzun evlilik süresinin evlilik doyumunu artırdığı bulunmuştur (Bir-Aktürk, 2006; Orathinkal ve Vansteenwegen, 2007). Malezyalı evli bireyler üzerinde yapılan başka bir çalışmada ise; evlilik süresi 10 yıldan fazla olanların 10 yıldan az olanlara kıyasla evlilikle ilgili memnunluk düzeyinin daha yüksek olduğu bulunmuştur (Zainah vd., 2012). Bu çalışmaların aksine Lee ve McKinnish (2018), evlilik süresi arttıkça evlilik doyumunun azaldığını tespit etmiştir.

Twenge vd. (2003), evlilik doyumu ile çocuk sayısı arasındaki ilişkiyi inceledikleri bir çalışmada; ebeveyn olduktan sonra evlilik memnuniyetinin azaldığını ve evlilik doyum düzeyi ile evli bireylerin sahip oldukları çocuk sayısı arasında negatif bir ilişkinin olduğunu tespit etmiştir. Çocuğun aileye gelmesi ile rollerde gerçekleşen değişimler ve evli bireylerin bazı kısıtlamalar yaşamaları evlilik doyumunu azaltabilmektedir (Lawrence vd., 2008). Çocuk yetiştirmenin, kültürel değerler açısından farklılıklar gösterdiği gerçeğinden yola çıkarak bazı araştırmalarda çocuk sayısı ile evlilik doyumu arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur (Guo ve Huang, 2005; Guttman ve Lazar, 2004). Tüm bu bulgulardan farklı olarak, Hamamcı'nın (2005) yaptığı çalışmada, evlilik doyumu ile çocuk sayısı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Evlilik istikrarı; evlilik çalışmalarında önemli değişkenlerden biri olmakla beraber, değişen sosyal yapı içerisinde evlilik istikrarından ziyade evlilik doyumu, mutluluk ve evlilik kalitesi üzerine yoğunlaşmaktadır. Evlilik istikrarının uzun olduğu evliliklerin bir kısmında evlilik doyumu veya mutluluk düzeyi aşağı yönde olabilmektedir. Özellikle çocuk sahibi olmak ve boşanmış statüsüne geçmek istememek gibi faktörler evliliği sürdürmede önemli etmenler olabilmektedir (Glenn vd., 2010). Bu bağlamda, evliliğin uzun sürmesinin yalnızca doyumlu ve mutlu bir evliliğe bağlı olmadığını anlaşılması gerekmektedir.

Ebeveynliğe geçiş ise evlilik doyumuna etki eden en önemli dönemdir. Çocuk sahibi olmak evli bireylerin kendi psikolojik ve duygusal dünyalarında önemli yenilikler ortaya koymakta ve evlilik dinamiğini etkilemektedir (Wallerstein ve Blakeslee, 2004). Çocuğun aileye katılması ile yeni zorlukların (çocuk bakımı, program çakışmaları ve günlük zorluklar) aşılması ve evlilik kurumunda bütçe, rol ve sorumluluklarının yeniden

düzenlenmesi gerektiğinden, evlilik ilişkisinin bundan etkilenme olasılığı pek çok araştırmacı tarafından vurgulanmaktadır (Cox vd., 1999). Bu araştırmaların tersine, ebeveynliğe geçiş döneminde ebeveynlerin günlük yaşantısında önemli değişiklikler olmasına rağmen, bazı evliliklerde evlilik doyumunun azalmadığını tespit eden araştırmalar da mevcuttur (ör., Macdermid ve Huston, 1990). Çekirdek ailelerden oluşan toplumlarda ise annelere ilk çocuğun doğumunda destek (anne veya kardeş bakımı) verilirse ve evli bireylerin sosyal destekleri yeterli düzeyde olursa, ebeveynliğe geçiş daha kolay olmakta ve bireylerin evlilikleri daha az negatif yönde etkilenmektedir.

Çatal ve Kalkan (2019) evli bireylerin; evlilik değerleri, evlilik doyumu, evlilik tipleri arasındaki ilişkilerin belirlenmesi amacıyla yaptıkları çalışmaya 457 evli birey katılmıştır. İlgili araştırmadan elde edilen sonuca göre, evli bireylerin evlilik değeri ile evlilik doyumu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Ayrıca, bireylerin evlilik doyumlarının; evlilik değerleri ve evlilik tiplerini anlamlı bir şekilde yordadığı belirlenmiştir.

Kubat (2012) yaptığı araştırmada, evli bireylerin evlilik doyumu ile aldatma eğilimi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya katılanların cinsiyet, eğitim durumu, maddi durum, evlilik süresi, evlilik biçimi, çocuk ve yaş gibi demografik değişkenleri üzerinden evlilik doyumu ve aldatma eğilimi arasındaki ilişki incelenmiştir. 166 kişinin katıldığı çalışmada, aldatma eğilimi ile evlilik doyumu arasında negatif yönde bir ilişki bulunurken; çocuk sayısı, cinsiyet ve evlilik süresi ile aldatma eğilimi arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu bulunmuştur. Evlilik doyumunun ise maddi durum, evlilik süresi, çocuk sayısı ile bağlantılı olduğu görülmüştür.

2.6.3. Evlilik doyumu ve cinsel yaşam

Evlilik doyumu kapsamı oldukça geniş bir kavram olduğundan, evlilik doyumunu aşk faktörlerinden olan yakınlık, tutku, güven değişkenleri birlikte ele alan araştırmalar da vardır. Örneğin, duygusal, sosyal, entelektüel, cinsel ve eğlence amaçlı yakınlığın evlilik doyumunu yordayan değişkenlerden olduğu ortaya konmuştur (Harper vd., 2000). Evli bireylerin cinsel yaşamları da evlilik doyumu açısından araştırılmaktadır. İlgili alanyazında cinsel yaşam doyumu ve evlilik doyumu arasında tutarlı bir ilişkinin olduğu bulunmuştur. Bireyin almış olduğu yüksek cinsel tatmin düzeyi ile evlilik doyumu arasında anlamlı ilişki

olduğu tespit saptanmıştır (Birnie-Porter ve Hunt, 2015; Ojo, 2017; Strait vd., 2015; Timm ve Keiley, 2011).

Bireyin etkili bir cinselliğe sahip olmasında cinsel öz yeterlik algısı önemlidir (Kafaei vd., 2019). Toplumsal cinsiyet rolleri açısından cinsel öz yeterlik, cinsiyetler arasında farklı şekillerde oluşmaktadır. Ataerkil ideolojinin kadınların duygu, düşünce ve isteklerini bastırmaya çalıştığı ve erkeklere kıyasla kadınların kendi ihtiyaçlarını ifade etmelerinin ikinci planda kaldığı iddia edilmektedir (Impett vd., 2015). Cinsiyet eşitliğine dayalı ilişkilerde kadınların cinsel arzularını ifade etmeleri, dolayısıyla cinsel öz yeterlik kazanmaları daha kolay olabilmektedir (Anderson vd., 2014).

Bireyin uygun ve arzu edilen cinsel işleve sahip olması için cinsel öz yeterlik düzeyinin yüksek olması gerekir (Willoughby vd., 2014). Kadınlarda cinsel öz yeterlikle ilgili yapılan bir çalışmada; erkeğin cinsel öz yeterliliğinin kadının cinsel işlevi ve doyumunu ile anlamlı bir ilişkisinin olduğunu ortaya çıkarmıştır (Lemieux vd., 2013). Evli bireyler arasında yaşanan tatmin edici bir cinsel ilişki ile evlilik doyumunu arasında yüksek düzeyde bir ilişki vardır (Mohammad-Alizadeh vd., 2014; Montesi vd., 2010). Cinsel öz yeterliliği düşük olan çiftlerin evlilik doyumunun daha düşük olduğu, evlilik çatışmalarının ise daha yüksek düzeyde yaşandığı belirtilmektedir (MacNeil ve Byers, 2008).

Çelik (2012), evli bireylerin cinsel özgüven, cinsel öz yeterlik, cinsel utangaçlık düzeyleri ile evlilik yaşamından aldıkları doyum arasındaki ilişkileri incelediği çalışmaya 336 evli birey katılmıştır. Araştırma sonucuna göre cinsel utangaçlığın cinsel özgüveni negatif bir yönde etkilediği, evlilik doyumunun ise cinsel özgüveni pozitif yönde etkilediği, aynı zamanda cinsel utangaçlığın, cinsel öz yeterliğin ve evlilik doyumunun cinsel özgüveni doğrudan etki ile yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada, cinsel öz yeterlik ve cinsel utangaçlık değişkenleri cinsel özgüveni evlilik doyumunu aracılığı ile dolaylı bir etki ile yordamıştır. Araştırma sonucuna göre, evlilik doyumunu yüksek olan bireylerin cinsel özgüven düzeyleri yüksek fakat cinsel utangaçlık düzeyleri yüksek ve cinsel öz yeterlik düzeyleri düşük olan bireylerin cinsel özgüven düzeylerinin daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde, Karataş (2022) aile hekimliğine başvuran kadınlarda, evlilik doyumunu ile cinsel öz yeterlik algıları arasındaki ilişkinin sosyo-demografik faktörler açısından farklılık gösterip göstermediğini incelemiştir. Toplam 430 kadının yer aldığı

araştırmada, cinsel öz yeterlik ile evlilik doyumu arasında anlamlı bir korelasyon tespit edilmiştir.

İlgili alan yazında cinsel doyum ile evlilik doyumu arasında çift yönlü ilişkinin olduğunu bulunmuştur (McNulty vd., 2016). İlgili çalışmada evlilik doyumu arttığında cinsel doyumun arttığı, aynı zamanda yüksek cinsel doyumun da evlilik doyumunda artışa neden olduğu saptanmıştır. Başka bir boylamsal çalışmada ise, Yeh vd., (2006) cinsel ilişkilerinden ve evliliklerinden memnun olan evli bireylerin daha istikrarlı ilişki içinde olduğu görülmüştür. Evlilik doyumunu artıran faktörlerden biri olarak kabul edilen cinsel doyumun da evlilik doyumuna olumlu yönde katkı sağladığı anlaşılmıştır (Litzinger ve Gordon, 2005). Evlilik doyumuna ilişkin başka bir araştırmada ise bireylerin cinsel yetersizlik algısının evlilik doyumunu olumsuz yönde etkilediği ifade edilmiştir (Abalı ve Kömürcü, 2007).

Salmanoğlu (2020) ise üniversite öğrencilerinin cinsiyet rollerine yönelik tutumları ve cinsel işlev düzeyleri arasında olan ilişkileri incelediği çalışmasında; 18-27 yaş aralığında olan 368 üniversite öğrencisinden elde edilen verileri analiz etmiştir. Araştırma sonucuna göre, katılımcıların cinsiyet rollerine yönelik tutumları ile cinsel işlev düzeyleri arasında düşük düzeyde anlamlı bir ilişki vardır. Araştırmanın diğer bulgusuna göre ise toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi tutumun artması, cinsel işlev düzeyinde artışa neden olmaktadır. Yine benzer bir çalışmada, Masoumi vd. (2016), ilk kez doğum yapan 104 kadın üzerinde yapmış olduğu çalışmada cinsel yaşam kalitesi ve cinsel öz yeterliğin evlilik doyumunu etkilediğini bulmuştur. Araştırma sonucuna göre, kadınların cinsel yaşam kalitelerinin ve cinsel öz yeterliklerinin iyileştirilmesinin başarılı bir evlilik yaşamında önemli bir rol oynadığı görülmektedir.

Öztürk (2014) evli bireylerin evlilik uyumu ve cinsel doyum düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek için; 18-55 yaş aralığında olan 100 evli çiftin katıldığı bir çalışma yapmıştır. Yapılan araştırmada çiftlerin her ikisinin cinsel doyum düzeyi ile çiftler arasındaki uyum ile sevgilerini ifade etme düzeylerinin negatif ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Aynı zamanda, evli çiftlerin evlilik uyumları azaldığında, cinsel doyum düzeylerinin de azaldığını tespit etmişlerdir.

2.6.4. Evlilik doyumu ve toplumsal cinsiyet rolü

Evlilik doyumu ile ilgili ele alınan değişkenlerden bir başkası ise, evli bireylerin cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarıdır. Evli bireyler evlilik ilişkisinde birbirlerinden ve kendilerinden beklentiler oluşturmaktadırlar. Cinsiyet rolü tutumları, bireylerin beklentilerini geleneksel ve eşitlikçi rol tutumları üzerinden şekillendirmekte ve evlilik doyumu düzeyi üzerinde etkili olmaktadır. Geleneksel yaklaşımda kadının aile ve çocukla ilgili işleri üstlenmesi ve kocanın dışarıda çalışmasına bağlı olarak evli bireylerin tüm alanda eşit paylaşımında bulunamadığı ancak eşitlikçi rollerde tüm alanda evli bireylerin eşit paylaşımı desteklediği ifade edilmektedir (Botkin vd., 2000).

Lye ve Biblarz (1993) toplumsal cinsiyete yönelik tutumları ile evlilik doyumu arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapmış olduğu araştırmada; geleneksel tutumlara sahip bireylerin geleneksel olmayan tutum sergileyen bireylere kıyasla evlilik doyumlarının daha yüksek olduğunu bulmuştur. Geleneksel tutuma sahip bireylerin aile yaşantılarında geleneksel model ön planda iken, geleneksel olmayan tutuma sahip bireyler evlilik ve cinsel rollerini tartışarak tanımlamaktadır ki bu da evlilik doyumunu düşürmekte, olumsuz yönde etkilemektedir. İlgili çalışmada erkeklerin geleneksel tutumları azaldığında anlaşmazlıkların azaldığı, kadınlar daha az geleneksel olduğunda ise anlaşmazlıkların arttığı tespit edilmiştir.

Guzman (1996) cinsiyet rol tutumları ve evlilik doyumu arasındaki ilişkiye yönelik araştırmasında; kadınların daha düşük evlilik doyumuna sahip olduklarını bulmuştur. Erkek geleneksel, kadın eşitlikçi cinsiyet rolüne sahipse evlilik doyumu düşük; erkek eşitlikçi, kadın geleneksel role sahipse evlilik doyumunun yüksek olduğu saptanmıştır. Çiftlerin çocuk sayısındaki artışının evlilik doyumunu düşürdüğünü, çocuk sayısı arttıkça geleneksel cinsiyet rolüne ilişkin tutumların arttığını, evlilik süresi arttıkça çiftlerin geleneksel rol tutumlarına sahip olduklarını ve yaş arttıkça geleneksel cinsiyet rol tutumlarında bir artış olduğunu ortaya koymuştur.

Demir (2022) üniversite öğrencilerinin cinsiyet rollerine yönelik tutumları ve romantik münasebetteki öz yeterlik algıları ile ilişki doyumları arasındaki ilişkiyi araştırmak amacıyla yaptığı çalışmaya 273 öğrenci katılmıştır. Araştırma sonucuna göre, eşitlikçi cinsiyet rollerine dair tutum ile romantik ilişki doyumu arasında olumlu ilişki bulunmuştur. Yani, eşitlikçi toplumsal cinsiyet evlilik doyumunu artırmaktadır. Romantik

ilişkilerde öz yeterlik ile eşitlikçi cinsiyet rolüne ilişkin tutum arasında da olumlu ilişki bulunmuştur. Romantik ilişkide öz yeterliği yüksek bireylerin eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolünü benimsediği tespit edilmiştir. Aynı şekilde Öztürk (2020) de, evli bireylerin toplumsal cinsiyet rolleri yüklenmeleri ile evlilik doyumu ve depresyon arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Toplamda 441 evli bireyin katıldığı araştırmanın 282'si kadın, 159'u erkektir. Bu çalışmada, eşitlikçi cinsiyet rollerindeki artışın evlilik doyumunu arttırdığı bulunmuştur.

Karagöz (2021), toplumsal cinsiyet rolleri ile cinsel doyum ve cinsel özgüven arasındaki ilişkileri incelediği çalışmada, rastgele seçilen 18-55 yaş arası 230 kadına, ve 183 erkeğe, toplamda ise 413 katılımcıya yer vermiştir. Araştırmanın sonuçları, cinsiyet rollerine ilişkin tutum ile cinsel özgüven ve doyum arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkinin olduğunu ortaya koymuştur. Toplumsal cinsiyet rollerinden kadın cinsiyet rolü ile ilgili olumlu bakış açısı olduğundan cinsel özgüven üzerinde pozitif etkisinin olduğu, ancak eşitlikçi tutuma sahip bireylerde cinsel doyum ve cinsel özgüvenin daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Evlilik uyumuna pozitif etki eden cinsiyet rolleri eşitlikçi roller ve eşitlikçi bakış açılarıdır (Yüksel ve Dağ, 2015). Eşlerin benzer tutuma sahip olması, evlilik ilişkisini olumlu yönde etkilemektedir. Eşler arasında toplumsal cinsiyet rollerini algılama açısından farklılık olursa çatışma olmakta, evlilik uyumu negatif yönde etkilenmektedir (Davis ve Greenstein, 2009; Xu ve Lai, 2004).

Zammichieli vd., (1988) evli bireyler arasında eşitlikçi tutuma sahip olan çiftlerin ev işleriyle ilgili sorumluluklardaki eşitliği sağlamaları evlilik doyumlarını daha çok desteklediğini bulmuşlardır. Bowen ve Orthner'e (1983) göre, evlilik ilişkisi yaşayan bireylerden birisi eşitlikçi tutumda olmadığında evlilik kalitesi ciddi düzeyde olumsuz etkilenmektedir. Olson ve Wilson (1982) yaptıkları çalışmada; feminist kadınların geleneksel kadınlara kıyasla hem genel hem de cinsel ilişkilerinde daha az memnun olduklarını, cinsel ilişki sıklıklarının ise düşük düzeyde olduğunu tespit etmişlerdir. Aynı zamanda, eşitlikçi olmayan feminist tutumun, evlilik yaşantısına olumsuz yönde yansarak evlilik içerisinde mutsuzluğu arttırdığı bu çalışmada ortaya konmuştur.

Evlilik ilişkisinde eşitlikçi rol tutumlarının evlilik doyumunu desteklediğine dair çeşitli bulgulara da rastlanmaktadır (Haddock vd., 2001; Johnson, 2015). Gottman ve Silver

(1999), evli bireylerin her ikisinin de gücü eşit paylaşımlarının evlilik doyumu olumlu katkı sağladığını belirtmektedir. Çalışan kadın sayısının iş hayatında artması, eşitlikçi tutumun daha da yaygınlaşmasına rağmen, çalışan tarafın kadın olması evlilik kalitesini etkilemektedir (Bartley vd., 2005; Coltrane, 2000). Eşitlikçi ideolojiyi benimsemiş ancak aralarında eşit olmayan bir iş bölümü olan eşlerin, geleneksel bakış açısına sahip olan eşlere göre daha memnuniyetsiz olabilecekleri tahmin edilmektedir (Buunk vd., 2000). Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumların yaşa göre incelendiği çalışmalarda ise ileri yaştaki eşitlikçi tutuma sahip evli bireylerde yüksek düzeyde evlilik doyumu olduğu gözlemlenmiştir (Taniguchi ve Kaufman, 2020).

Lee (1999) Koreli ve Amerikalı bireylerin evlilik doyumu üzerine yaptığı bir çalışmada; her iki kültüre sahip kadınlar için androjen cinsiyet rolü ile evlilik doyumu arasında olumsuz yönde bir ilişki bulmuştur. Araştırmacı, ilgili araştırma sonucunda evlilik doyumunu etkileyen etmenlerin; partnerlerin duygularını ifade etmesi, cinsel tatmin, sadakati sürdürme, ortak etkinlikler ve çocuk sahibi olmak gibi faktörler olduğunu bulmuştur.

2.6.5. Evlilik doyumu ve öz yeterlik

Bireylerin evlilikle ilgili değerlendirmelerinde kendilerini ne kadar yeterli gördüklerine dair inançlarının, sebatkarlık ve karşılaştıkları sorunların üstesinden gelmenin; evli bireylerin duygu durumlarını ve evlilik doyumlarını etkilediği saptanmıştır. Dolayısıyla, bireylerin evlilik doyumlarını artırmaya etki eden etmenlerden biri evlilikteki öz yeterliğe dair inançlarıdır (Cihan-Güngör ve Özbay, 2006). Nitekim, öz yeterlik inancının aile ve evlilik ilişkilerinde etkili olduğunu ortaya koyan çalışmalar mevcuttur. Örneğin, Kasapoğlu vd. (2017), evlilik ilişkisinde kendini yeterli görmenin evlilik doyumu ve evliliği sürdürmeye katkı sağladığını ifade etmiştir. Kavoosi vd. (2016), aynı zamanda öğrenci olan 50 çift üzerinde yaptığı bir çalışmada öz yeterlik düzeyi ile evlilik doyumu arasında negatif bir ilişkinin olduğu saptamıştır. Khorasani vd. (2018), 354 çift üzerinde yapmış olduğu diğer bir çalışmada ise öz yeterlik düzeyinin evli bireylerin evlilik doyumu üzerinde etkili bir faktör olduğunu saptamıştır. Riggio vd. (2013) tarafından yapılan benzer bir araştırmanın sonuçlarına göre, kişilerarası ilişkilerde öz yeterliği yüksek olan bireyler, ilişkilerde kendilerini daha huzurlu hissetmekte, düşük öz yeterliğe sahip olan

bireyler ise huzursuzluk duygusu yaşamaktadırlar. Düşük öz yeterlik inancına sahip bireyler aynı zamanda kaygı hissi de yaşamaktadırlar. İlişkinin devamlılığına dair inançların da düşük öz yeterliğe sahip bireylerde düşük olduğu görülmüştür. Yüksek öz yeterliğe sahip bireylerin ilişkilerden aldıkları doyumun çok yüksek, ilişkiye yaptıkları yatırımın daha fazla, sorunları yaşama sıklığının ise daha az olduğu tespit edilmiştir.

Şentürk (2018) ise yaptığı çalışmada, evli bireylerin evlilik doyumu, evlilikte öz yetkinlik, bilişsel duygu düzenleme ve ebeveyn öz yetkinliği arasındaki ilişkileri incelemiştir. Araştırma örneklemini 182 kadın, 147 erkek olmak üzere toplam 329 katılımcı oluşturmuştur. Araştırma sonucuna göre, evli bireylerin bilişsel duygu düzenleme düzeyleri, evlilikte öz yetkinlik ve ebeveyn öz yetkinliği düzeyleri ile evlilik doyumu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ek olarak, evlilikte öz yetkinlik düzeyi evlilik doyumunu anlamlı bir biçimde yordamıştır.

Aksaray'ın (2020) yaptığı, gebelerin kendilerini algılamalarının cinsel öz yeterlik ve evlilik uyumuna etkisi başlıklı çalışmaya 783 gebe katılmıştır. Çalışmanın sonucuna göre, annelik algısı düzeyi yükseldikçe evlilik uyum ve cinsel öz yeterlik düzeyi de yükselmektedir. Birinci trimesterde beden algısı olumlu olduğunda cinsel öz yeterlik ve evlilik uyum düzeyinin yükseldiği, ikinci ve üçüncü trimester grubundaki kadınlarda ise cinsel öz yeterlik ve evlilik uyum düzeylerinin azaldığı gözlemlenmiştir.

Kasapoğlu vd. (2017), evli bireylerin evlilik doyumu, evlilikte öz yeterlik algısı ve ilişki tarzlarındaki değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya 23-63 yaş arası 175 kadın, 131 erkek katılmıştır. Araştırmada, bireylerin olumlu ilişki tarzı, evlilik doyumu ve evlilikte öz yeterlik değişkenleri incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda, evli bireylerin olumlu ilişki kurmalarının evlilik doyumunu anlamlı düzeyde yordadığı bulunmuştur. Ayrıca, bireylerin evlilikte öz yeterlik düzeyleri evlilik doyumunu anlamlı düzeyde yordamıştır. Bu açıdan, evli bireylerin evlilikte öz yeterlik düzeylerinin artmasının evlilikten aldıkları doyum da arttırdığı ifade edilebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. Yöntem

Araştırmanın bu bölümünde sırasıyla araştırmanın deseni ve çalışma grubu, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, verilerin toplanma işlemi verilerin analizi ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Deseni

Bu araştırmada, evli bireylerin cinsiyet rollerine yönelik tutumları ve evlilik doyumu düzeyleri arasındaki ilişki bağlamında ilişkide öz yeterlik ve cinsel öz yeterliğin aracılık rolü incelenmiştir. İlişkisel araştırmalar değişkenlere müdahale etmeden değişkenler arasındaki ilişkin düzeyini analiz ederek sonuca ulaşmaya çalışmaktadır (Creswell, 2013, s. 13; Johnson ve Christensen, 2020, s. 44). Bu doğrultuda, araştırmada yer alan değişkenler arası ilişkilerin ortaya konulabilmesi için ilgili alanyazın temelinde bir model oluşturulmuştur. Araştırmanın değişkenleri evli bireylerin evlilik doyumu, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları, ilişkideki öz yeterlikleri ve cinsel öz yeterlik düzeyleridir. Araştırmada toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumların, ilişkide öz yeterlik ve cinsel öz yeterlik düzeylerinin evlilik doyumu arasındaki ilişki betimlenmeye çalışılmıştır. Araştırma kapsamında ele alınan değişkenlerin ölçülmesi için kullanılan araçların yapı geçerlilikleri test edilmiştir.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu evlilik ilişkisi devam eden bireylerden oluşmaktadır. Mevcut araştırmada seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Zaman, finans ve işgücü gibi kaynakların sınırlı olduğu durumlarda örneklemin kolay ulaşılabilir ve uygulama yapılabilir birimlerden seçilmesi uygun örnekleme olarak adlandırılmaktadır (Şenol, 2012)

Yapısal Eşitlik Modellemesi yapılan araştırmalarda örneklem büyüklüğü ile ilgili kesin bir görüş olmasa da 200-500 aralığında kişinin katılımı yeterli sayılmaktadır (Kelloway, 1998; Kline, 2019; Waltz vd., 2016, s. 145). Bentler (1987) doğrulayıcı faktör

analizinin gerçekleştirilebilmesi için gözlenen değişken sayısının en az beş katı ($50+5x / x=\text{araştırmadaki madde-soru sayısı}$) olması gerektiğini belirtmektedir. Başka bir görüşe göre, YEM'in gerçekleştirildiği çalışmalarda örneklem büyüklüğünün 100 ile 150 arasında olması gerekmektedir (Hair vd., 2010). Örneklem büyüklüğüne ilişkin Kline (2019), Bentler (1987) ve Hair vd. (2010) gibi araştırmacıların görüşleri dikkate alınarak, 661 kişi bu araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur. Toplamda, evlilik ilişkisi devam eden 661 bireyden veri toplanmış, uç değer alan 5, kritik ki-kare değerinin üstünde olan 6 veri analiz dışı bırakılmış ve 650 veri ile çalışmaya devam edilmiştir. Katılımcıların demografik bilgileri Tablo 3.1'de yer verilmiştir:

Tablo 3.1*Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler*

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Erkek	276	42.462
Kadın	374	57.538
Yaş		
18-30	154	23.692
31-40	251	38.615
41-50	138	21.231
51-60	85	13.077
61+	22	3.385
Eğitim durumu		
İlkokul	27	4.154
Ortaokul	17	2.615
Lise ve dengi	89	13.692
Yüksekokul / Üniversite	363	55.846
Lisansüstü	154	23.692
Eşinin eğitimi durumu		
İlkokul	36	5.538
Ortaokul	35	5.385
Lise ve dengi	87	13.385
Yüksekokul / Üniversite	370	56.923
Lisansüstü	122	18.769
Yıllık gelir düzeyi		
Düşük	37	5.692
Orta	323	49.692
İyi	255	39.231
Çok İyi	35	5.385
Evlilik süresi		
0-5	207	31.846
6-10	127	19.538
11-15	97	14.923
16-20	63	9.692
21+	156	24.000
Çocuk sayısı		
0	143	22.000
1	184	28.308
2	236	36.308
3	70	10.769
4+	17	2.615
Toplam	650	100.000

Tablo 3.1’de görüldüğü üzere, katılımcıların %42.5’i (276) erkek, %57.5’i (374) kadındır. Yaş düzeyine göre katılımcıların %23.7’si (154) 18-30 yaş aralığında, %38.6’sı (251) 31-40 yaş aralığında, %21.2’si (138) 41-50 yaş aralığında, %13.1’i (85) 51-60 yaş aralığında, %3.4’ü (22) 61 yaşın üzerindedir. Katılımcıların eğitim düzeyleri incelendiğinde, %4.2’sinin (27) ilkokul, %2.6’sının (17) ortaokul, %13.7’sinin (89) lise ve dengi, %55.8’inin (363) yüksekokul veya üniversite, %23.7’sinin (154) lisansüstü mezun oldukları belirlenmiştir. Katılımcıların eşlerinin eğitim durumlarına bakıldığında ise %5.5’inin (36) ilkokul, %5.4’ünün (35) ortaokul, %13.4’ünün (87) lise ve dengi, %56.9’unun (370) yüksekokul veya üniversite, %18.8’inin (122) lisansüstünden mezun oldukları görülmüştür. Evli bireyler yıllık gelirlerini %5.7’si (37) düşük, %49.7’si (323) orta, %39.2’si (255) iyi, %5.4’ü (35) çok iyi olarak ifade etmişlerdir. Evlilik süresi açısından katılımcıların %31.8’i (207) 0-5 yıllık, %19.6’sı (127) 6-10 yıllık, %14.9’u (97) 11-15 yıllık, %9.7’si (63) 16-20 yıllık, %24’ü 21 yıldan fazla evli olduklarını belirtmişlerdir. Bireylerin çocuk sayına ilişkin verileri ise %22’si (143) çocuğu yok, %28.3’ü bir çocuk, %36.3’ü (236) iki çocuk, %10.8’i (70) üç çocuk, %2.6’sı (17) dört çocuk şeklindedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada geçerliği ve güvenilirliği daha önce sınanmış olan Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum, İlişki Öz Yeterlik, Cinsel Öz Yeterlik, Evlilik Yaşam Ölçekleri ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırma kapsamında kullanılan veri toplama araçları aşağıda tanıtılmıştır.

3.3.1. Kişisel bilgi formu

Araştırmacının geliştirdiği Kişisel Bilgi Formu (Bkz. EK-1), katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim durumu, eşinin eğitim durumu, ailenin yıllık geliri, evlilik süresi, çocukların sayısı gibi bilgilerin elde edilmesi amacıyla kullanılmıştır.

3.3.2. Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum ölçeği

Evli bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını belirlemek için kullanılan bu ölçek (Bkz. EK-3) Zeyneloğlu ve Terzioğlu (2011) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin geliştirilmesi aşamasında 500 kişiden, 48 maddelik formla veri toplanmıştır.

Geçerlik ve güvenilirlik çalışması sonucunda toplamda 38 maddeden ve 5 boyuttan oluşan ölçek oluşturulmuştur. Toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutum ölçeği 5’li likert tipi ölçektir. Katılımcıların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi tutum cümlelerine yönelik yanıtları “*tamamen katılıyorum*” 5 puan, “*katılıyorum*” 4 puan, “*kararsızım*” 3 puan, “*katılmıyorum*” 2 puan, “*kesinlikle katılmıyorum*” 1 puan şeklinde puanlanmaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin geleneksel tutum cümleleri ise “*tamamen katılıyorum*” 1 puan, “*katılıyorum*” 2 puan, “*kararsızım*” 3 puan, “*katılmıyorum*” 4 puan, “*kesinlikle katılmıyorum*” 5 puan şeklinde puanlanmaktadır. Bu puanlama sonucunda ölçekten alınabilecek en yüksek puan 190, en düşük puan 38 olarak hesaplanmaktadır. Katılımcının almış olduğu yüksek puan “eşitlikçi tutumu”, düşük puan “geleneksel tutumu” göstermektedir.

Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum ölçeğinin “eşitlikçi cinsiyet rolü”, “kadın cinsiyet rolü”, “evlilikte cinsiyet rolü” ve “geleneksel cinsiyet rolü” alt boyutlarının her birinde 8’er “erkek cinsiyet rolü” alt boyutunda ise altı madde vardır. Ölçeğin madde yük değerleri .35 ile 0.79 arasında değişmektedir.

Ölçeğin eşitlikçi cinsiyet rolü, kadın ve erkeklerin sahip oldukları rol ve sorumlulukları paylaşımlarına yönelik maddeleri kapsamaktadır. Kadın cinsiyet rolü, toplum tarafından kadına yüklenen rol ve sorumlulukları ifade eden maddelerden oluşmaktadır. Evlilikte cinsiyet rolüne ait alt boyutta kadın ve erkeğe evlilik yaşatılarında, toplum tarafından yüklenen sorumlulukları bildiren ifadeler yer almaktadır. Geleneksel cinsiyet rolüne ait ölçek ifadelerinde bireylerin günlük yaşamlarındaki rol ve sorumlulukları ifade eden maddeler vardır. Erkek cinsiyet rolü ise, toplum tarafından erkeğe atfedilen rol ve sorumlulukları ifade eden maddeleri kapsamaktadır.

Ölçeğin geliştirilme çalışmasında güvenilirlik katsayısı (Cronbach’s Alfa) .92, alt boyutlara ait güvenilirlik katsayı. 80-.72 arasında değiştiği bulunmuştur. Ölçeğin alt faktörlerinin birbirleriyle olan ilişkilerinin .65-.35 arasında olduğu bulunmuştur (Zeyneloğlu ve Terzioğlu, 2011). Mevcut çalışmada ölçeğin eşitlikçi cinsiyet rolü alt boyutu için güvenilirlik katsayısı .81, kadın cinsiyet rolü alt boyutu için güvenilirlik katsayısı .84, evlilikte cinsiyet rolü alt boyutu için güvenilirlik katsayısı .79, geleneksel cinsiyet rolü alt boyutu için güvenilirlik katsayısı .84, erkek cinsiyet rolü alt boyutu için güvenilirlik katsayısı .73 olarak tespit edilmiştir.

3.3.3. İlişki öz yeterlik ölçeği

İlişki öz yeterlik ölçeği Lopez, Morúa ve Rice (2007) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin geliştirilmesi aşamasında 35 maddelik ilk uygulama formu 395 kadın ve 213 erkek katılımcı üzerinde uygulanmıştır. Gerçekleştirilen analizler sonucunda ölçeği %59 oranında açıklayan maddeler ölçekte tutulmuş, diğerleri ise ölçekten çıkarılarak 25 maddeden oluşan son haline getirilmiştir. Ölçekte yetişkinlerin kendi partnerleriyle (eş, sevgili, nişanlı vb.) ilişkilerinde yaşadıkları durumları ifade eden maddeler yer almaktadır. Ölçekte ters maddenin bulunmamaktadır. Ölçeğin kullanımı zaman alınan yüksek puan ilişkide öz yeterlik becerisinin yüksek olduğuna işaret etmektedir. İlişkide öz yeterlik ölçeği üç boyuttan oluşmaktadır. “Karşılıklılık” alt boyutu 16 madde, “Duygusal Kontrol” alt boyutunda 5 madde, “Farklılaşma” alt boyutunda ise 4 madde yer almaktadır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı ölçeğin tamamı için .94, “Karşılıklılık” alt boyutu için .93, “Duygusal Kontrol” alt boyutu için .85 ve “Farklılaşma” alt boyutu için .79’dur.

Ölçek (Bkz. EK-4), Türkçe’ye Akan (2019) tarafından uyarlanmıştır. Bu aşamada ölçeğin 35 maddelik ilk formu üzerinde çeviri-ters çeviri yapılmış, uzman görüşü alınmış ve dil ve anlaşılabilirliğin test edilmesi amacıyla pilot uygulama gerçekleştirilmiştir. Daha sonra, 35 maddelik ölçek 230 birey üzerinde 15 gün arayla iki kez uygulanmıştır. Ölçeğin geçerliğini test etmek amacıyla SPSS-21 paket programı, açımlayıcı faktör analizi için ise Lisrel-9.2 programı kullanılmıştır. Varimax dik döndürme tekniği ile açımlayıcı faktör analizi çalışmaları yapılmış ve bu aşamada her maddeye yüklenen madde faktör yük değerinin .30 ve üzeri olmasına, faktörler altında maddelere yüklenen iki yük değeri arasındaki farkın ise en az .10 olmasına dikkat edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda bu şartlara uymayan maddeler çıkarılmış ve kalan 16 madde ile analize devam edilmiştir. Sonuç olarak, ölçeğin Türkçeye uyarlanması çalışmasında da 3 boyutlu bir yapı elde edilmiştir. “Farklılaşma” alt boyutunda 3 madde, “Duygusal Kontrol” alt boyutunda 4 madde, “Karşılıklılık” alt boyutunda ise 9 madde yer almıştır. “Karşılıklılık” faktöründe yer alan maddelerin .44-.74 arasında, “Farklılaşma” alt boyutunda yer alan maddelerin .59-.74 arasında, “Duygusal Kontrol” alt boyutunda yer alan maddelerin ise .64-.82 arasında madde faktör yüküne sahip oldukları görülmüştür.

Güvenirlik testlerinde ölçeğin geneli için Cronbach Alfa değerinin .81, “Karşılıklılık” alt boyutu için .81, “Duygusal Kontrol” alt boyutu için .75, “Farklılaşma” alt

boyutu için .61 olduğu tespit edilmiştir. Ölçeğin test-tekrar test güvenirlik katsayısını bulmak için 15 gün ara ile gerçekleştirilen iki uygulama arasında yüksek düzeyde pozitif anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir ($r = .90$). Ölçeğin alt boyutları için test-tekrar test değerleri ise .92, .86, .80 şeklindedir. Mevcut çalışmada ölçeğin güvenirlik katsayısının ise .89 olduğu tespit edilmiştir.

3.3.4. Cinsel öz yeterlik ölçeği

Ölçek (Bkz. EK-5) cinsel öz yeterliği ölçmek amacıyla Humphreys ve Kennett (2010) tarafından geliştirilmiştir. “Kesinlikle katılmıyorum” ile “Kesinlikle katılıyorum” yanıtlarından oluşan 8’li likert tipi ölçeğin tek faktörü var. Toplam 5 maddenin yer aldığı ölçek bireylerin cinsel öz yeterlik düzeylerini belirlemeye yönelik geliştirilmiştir. Ters kodlanan 3. ve 4. maddelerle ölçek toplam puanı hesaplanmaktadır. Ölçek sonucunda göre düşük puan sonuçları düşük cinsel öz yeterliği gösterirken yüksek puanlar ise cinsel öz yeterlik düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçekten 0 ile 40 arasında puan alınabilmektedir. Ölçeğin güvenirliğini belirlemeye yönelik yapılan analizler sonucunda güvenirlik katsayısı .83 olarak bulunmuştur.

Ölçeğin Türkçeye uyarlanması çalışması Çelik (2013) tarafından yapılmıştır. Çeviri, ters-çeviri, uzman görüşünün alınması, dil ve anlam açısından inceleme, pilot uygulama gibi adımlarla uyarlama çalışmasına devam edilmiştir. Yapılan uyarlama çalışması sonucunda göre ölçeğin iç tutarlılık güvenirlik katsayısı .71 olarak bulunmuştur. Maddelerin yük değerlerinin .57’nin üzerinde olduğu sonucu elde edilmiştir. Mevcut araştırmada ise ölçeğin güvenirlik katsayısı .70 olarak tespit edilmiştir.

3.3.5. Evlilik yaşam ölçeği

Evlilik Yaşam Ölçeği (Bkz. EK-2), bireylerin evliliklerinden aldıkları genel doyum düzeyini ölçmek amacıyla Tezer (1996) tarafından geliştirilmiştir. On maddeden oluşan ölçek tek boyutludur. Ölçeğin geçerliğini sınamak için evli ve boşanmış bireylerle uygulama yapılmış ve elde edilen sonuçlarda anlamlı düzeyde fark olduğu bulunmuştur ($t=6.23$ $p < .01$). 5’li likert tipinde olan ölçeğin her bir maddesine verilecek yanıt “Kesinlikle Katılmıyorum”, “Katılmıyorum”, “Kararsızım”, “Katılıyorum”, “Kesinlikle Katılıyorum” seçeneklerinden oluşmaktadır. Ölçeğin uygulaması sonucu elde edilen 10 ile

50 arasındaki puanları derecelendirilirken doyumsuzluk ve doyumla ilgili sonuçlar elde edilir. Ölçekten alınan puanın yüksekliği evlilik doyumunun yüksek olduğuna, puanın düşüklüğü ise evlilik doyum düzeyinin düşük olduğunu işaret etmektedir. Ölçeğin çalışmaları sırasında test tekrar test güvenirlik katsayısı .85, iç tutarlık katsayısı (Cronbach Alfa) iki farklı grupta sırasıyla .91 ve .89 olarak bulunmuştur. Mevcut araştırmada ise güvenirlik katsayısı .93 olarak tespit edilmiştir.

3.4. Verilerin Toplanması

Çalışmanın verileri Türkiye’de ikamet eden evli bireylerden toplanmıştır. Verilerin toplanmasında kullanılan ölçme araçlarını geliştiren veya uyarlayan uzmanlardan izin alınmıştır. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Etik Kurulu’ndan çalışmanın yürütülebilmesine dair Etik Kurul Onayı (0190c088-fa49-42ee-b6d9-3bd358005f84, Bkz. EK-5) alınmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda seçilen ölçeklerden oluşan batarya hazırlanmıştır. Verilerin toplanması esnasında COVID-19 virüs salgını olması sebebiyle veriler Google Forms kullanarak evli bireylerden digital ortamda toplanmıştır. Formun açıklama kısmında ölçek verilerinin ne amaçla kullanılacağı, gizlilik koşulları ve çalışmaya katılımın gönüllülük esasına dayalı olduğuna dair bilgiler verilmiş ve bilgilendirilmiş onam formuyla katılımcıların onayları alınmıştır.

3.5. Verilerin Çözümlemesi

Araştırmada bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumları ile evlilik doyumları arasındaki ilişkide evlilikte öz yeterlik ve cinsel öz yeterlik düzeylerinin aracılık rolünü incelemek amacıyla tasarlanan model YEM ile analiz edilmiştir. Sonuçlarla ilgili karar verirken birçok parametrenin değerlendirildiği YEM güçlü bir analiz yöntemi olarak bilinmektedir (Kline, 2019). Çalışma kapsamında tasarlanan hipotetik model cinsiyet bağlamında ele alınarak çoklu grup YEM yapılarak analiz edilmiştir. Mevcut araştırmada ölçme hatalarını en aza indirmek, güvenirlik ve normalliği sağlamak için önerilen parselleme yöntemi kullanılmıştır (Little vd., 2002).

Yapısal eşitlik modellerinden elde edilen sonuçların uyum iyiliği indeksleri kullanılarak analiz edilmesi gerekmektedir. Tablo 3.2’de uyum iyiliği indeksleri ile ilgili

sıkça atıf yapılan kaynaklar verilmiştir.

Tablo 3.2

Uyum İyiliği Değer Aralıkları ile İlgili Kaynaklar

İndeksler	Ranji	Kaynaklar
χ^2/df	5-0	Kelloway, E. K. (1998)
	3-0	Santor, D. A. (1999)
	3-2	Schreiber, J. B., Nora, A., Stage, F. K., Barlow, E. A., ve King, J. (2006)
	2-0	Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H., ve Müller, H. (2003); Tabachnick, B. G., ve Fidell, L. S. (2007)
SRMR	.05-.00	Hu, L. T., ve Bentler, P. M. (1999)
	.08-.00	Hu, L. T., ve Bentler, P. M. (1999)
CFI	.95-1.00	Hu, L. T., ve Bentler, P. M. (1999)
	.90-1.00	Hu, L. T., ve Bentler, P. M. (1999)
GFI	.90-1.00	Hooper, D., Coughlan, J., ve Mullen, M. (2008); Vieira, A. L. (2011); Raykov, T., ve Marcoulides, G. A. (2012); Byrne, B. M. (2016)
	.95-1.00	Shevlin, M., ve Miles, J. N. (1998)
TLI	.95-1.00	Hu, L. T., ve Bentler, P. M. (1999)
	.80-1.00	Hooper, D., Coughlan, J., ve Mullen, M. (2008)
	.00-1.00	Schreiber, J. B., Nora, A., Stage, F. K., Barlow, E. A., ve King, J. (2006)
RMSEA	.10-.05	MacCallum, R. C., Browne, M. W., ve Sugawara, H. M. (1996)
	.08-.05	MacCallum, R. C., Browne, M. W., ve Sugawara, H. M. (1996)
	.07-.00	Steiger, J. H. (2007)
	.06-.00	Hu, L. T., ve Bentler, P. M. (1999)
	.03-.00	Hooper, D., Coughlan, J., ve Mullen, M. (2008)

İlgili alan yazın incelendiğinde, uyum iyiliği indekslerinin yol gösterici olduğu ve kesin sınırlarının belirlenmediği görülmektedir (Worthington ve Whittaker, 2006). Mevcut çalışmada, yapısal modelin tam uyumunun sağlanması için Tahmin Hatalarının Ortalamasının Karekökü (RMSEA), Standartlaştırılmış Hata Kareleri Ortalamasının Karekökü (SRMR), önerilen model ve gözlenen model uyumuna ilişkin sonucu test etmek için Ki-kare Uyum Testi (χ^2), örneklem büyüklüğü uyumu için İyi Uyum İndeksi (GFI), model karşılaştırmaları için Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (CFI) ve Tucker Lewis İndeksi (TLI) dikkate alınmıştır (Brown, 2015; Hu ve Bentler, 1999).

Araştırma kapsamında toplanan verilerin analize uygun olup olmadığını belirlemek için öncelikle kayıp veriler incelenmiştir. Kayıp verilerin temizlenmesi için yapılan analizde normal dağılımın olduğu belirlenmiştir. Kayıp verilerin analizinden sonra çok değişkenli normalliği incelemek için uç değer analizi (Z puanı) yapılmıştır. Puan aralığı -4 ve +4 aralığında olmayan verilerin analiz dışı bırakılması gerekmektedir. Bu durumda uç değer olan beş katılımcının verileri setten çıkarılmıştır. Mahalanobis uzaklık değerleri hesaplanarak çok değişkenli uç değer analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda ki-kare değeri yüksek olan altı veri setten çıkarılmıştır.

Çalışmada tek değişkenli ve çok değişkenli normallik varsayımları incelenmiştir. Aynı zamanda çarpıklık ve basıklık sonuçları tek ve çok değişkenli istatistik için hesaplanmış ve bulgular kısmında yer almıştır. Normallik analizi için verilerin çarpıklık ve basıklık değerlerinin -2 ile +2 aralığında değer alması koşulu aranmıştır (George ve Mallery, 2016). Değerlerin beklenen normal sınırların içinde olması tespit edildikten sonra değişkenler arası doğrusallık varsayımı test edilmiştir. Saçılım grafikleri incelenmiş ve verinin varsayımı sağladığı bulunmuştur. Durbin-Watson yöntemi ile oto korelasyon yapılmış alınan değer 1-3 arasında olması nedeniyle mevcut veride gerekli şartın sağlandığı saptanmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2007). Tolerans ve VIF değerleri çoklu bağlantı sorununun tespiti için kullanılmış elde olunan değerlerin istenilen aralıklarda olduğu gözlenmiştir.

Araştırma kapsamında frekans analizi, ortalama, standart sapma, çarpıklık, basıklık, korelasyon ve güvenilirlik çalışmaları için IBM SPSS Statistic 26 programı kullanılmıştır. Yapısal eşitlik ve ölçme modelleri için AMOS Graphics 24 programı uygulanmıştır. Ayrıca

ölçme modelleri ve yapısal modeller R paket programı (R Core Team, 2020), ‘Lavaan’ paketi (Rosseel, 2018) aracılığıyla test edilmiş ve benzer sonuçlar elde edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. Bulgular

Bu bölümde araştırmadan elde edilen analiz sonuçlarına ilişkin bulgular sunulmuştur.

4.1. Evli Bireylerin Eşitlikçi Cinsiyet, Kadın Cinsiyet, Evlilikte Cinsiyet, Geleneksel Cinsiyet ve Erkek Cinsiyet Rolü, İlişkide Öz yeterlik, Cinsel Öz yeterlik ve Evlilik Doyumları Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular

Araştırmanın analizleri kapsamında ölçme ve yapısal modeller test edilerek faktörler arasındaki ilişkiler ele alınmıştır. Araştırma sorularına ilişkin analizler yapılmadan önce değişkenler arasındaki ilişkileri betimlemek için korelasyon ve betimsel istatistikler Tablo 4.1’de sunulmuştur.

Tablo 4.1*Betimsel İstatistikler ve Korelasyonlar (N = 650)*

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Evlilik doyumu	—							
2. Cinsel öz yeterlik	.041	—						
3. İlişkide öz yeterlik	.469***	.091*	—					
4. Eşitlikçi cinsiyet rolü	.164***	.056	.397***	—				
5. Kadın cinsiyet rolü	.104**	.099*	.360***	.632***	—			
6. Evlilikte cinsiyet rolü	.112**	.038	.402***	.733***	.669***	—		
7. Geleneksel cinsiyet rolü	.082*	.069	.351***	.603***	.783***	.690***	—	
8. Erkek cinsiyet rolü	.147***	.113**	.391***	.610***	.638***	.645***	.719***	—
Ortalama	34.03	23.94	62.02	35.96	30.29	36.20	30.71	25.54
Standart sapma	4.40	4.64	10.37	3.86	6.56	3.64	6.36	3.44
Minimum	15	6	26	19	9	21	11	12
Maksimum	48	40	80	40	40	40	40	30

* p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Tablo 4.1’den anlaşıldığı üzere, çalışmanın bağımlı değişkeni olan evlilik doyumu cinsel öz yeterlik dışında tüm değişkenler ile anlamlı ilişki içindedir. Evlilik doyumu ilişkide öz yeterlik ile pozitif ($r = .47$; $r_s < .001$) diğer değişkenler olan eşitlikçi cinsiyet rolüne ilişkin tutum, kadın cinsiyet rolüne ilişkin tutum, evlilikte cinsiyet rolüne ilişkin tutum, geleneksel cinsiyet rolüne ilişkin tutum ve erkek cinsiyet rolüne ilişkin tutum ile pozitif (sırasıyla $r = .16$; $r_s < .001$, $r = .10$; $r_s < .01$, $r = .11$; $r_s < .01$, $r = .08$; $r_s < .05$, $r = .15$; $r_s < .001$) ilişkilidir. Cinsel öz yeterlik ile ilişkide öz yeterlik pozitif ($r = .09$; $r_s < .05$) ilişki içindedir. Evli bireylerin evlilik doyumu puanlarının orta düzeyde (Ort = 34.03, SS = 4.40) olduğu söylenebilir.

4.1.1. Evli bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumları ile evlilik doyumları arasındaki ilişki bağlamında ilişkide öz yeterlik ve cinsel öz yeterliğin seri aracılık rollerine ilişkin bulgular

Mevcut araştırmada bireylerin evlilik doyumlarına etki eden faktörler YEM ile analiz edilmiştir. Aşağıda sırasıyla ölçme modeline yönelik bulgular sonrasında yapısal modele ilişkin bulgular yer almaktadır.

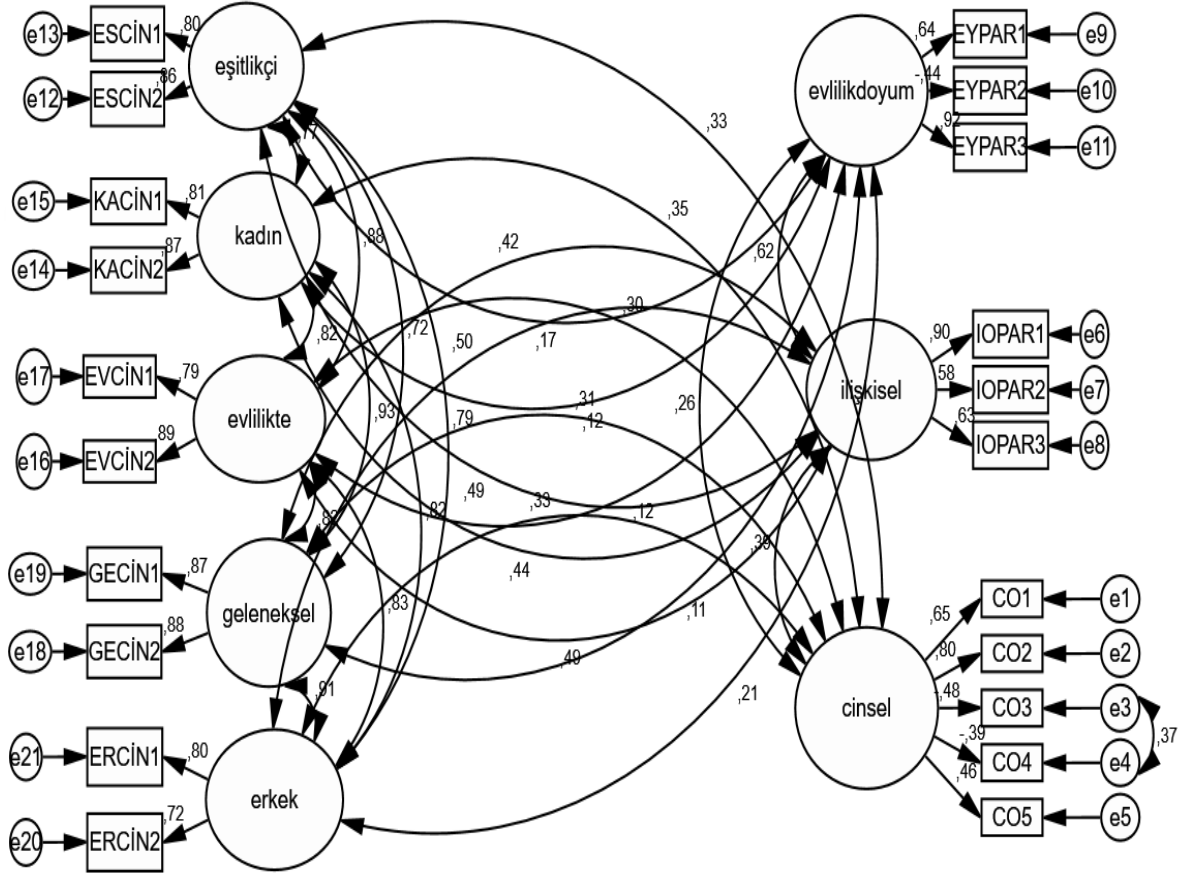
4.1.1.1. Ölçme modeline ilişkin bulgular

Bireylerin evlilik doyumu, eşitlikçi cinsiyet rolü, ilişkide öz yeterlik, kadın cinsiyet rolü, cinsel öz yeterlik, evlilikte cinsiyet rolü, erkek cinsiyet rolü, geleneksel cinsiyet rolüne ilişkin tutumları arasındaki ilişkilerinin inceleneceği genel yapısal modelin ilk aşamasını oluşturacak ölçme modelinde 8 tane gizil değişken bulunmaktadır. Bu değişkenleri 21 gözlenen değişken oluşturmaktadır. Çalışmada cinsel öz yeterlik dışındaki diğer değişkenlerin tamamı için parselleme yönteminden istifade edilmiştir. İlişkide öz yeterlik değişkenini üç parsel temsil etmektedir. Evlilik doyumu da üç parsel tarafından temsil edilmektedir. Eşitlikçi cinsiyet rolü, cinsel öz yeterlik, kadın cinsiyet rolü, evlilikte cinsiyet rolü, erkek cinsiyet rolü değişkenleri için ikişer parsel oluşturulmuştur.

Yapılan analizlerde, ölçme modelindeki uyum indekslerinin kabul edilir düzeyde olduğu görülmüştür; χ^2 (160, N = 650) = 306.107, $p < .001$; GFI = .96; CFI = .98; TLI = .97; SRMR = .051; RMSEA = .038. Cinsel öz yeterlik madde 4 ile 3 arasında hata kovaryansı uygulanmıştır. Bu ölçme modeline ait doğrulayıcı faktör analizi sonuçları Şekil 4.1’de verilmiştir.

Şekil 4.1

Genel Ölçme Modeli Sonuçları

Şekil 4.1’de görüldüğü üzere standardize edilmiş regresyon katsayıları .39 ile .90 arasında bulunmuştur ($p < .001$). Analiz sonucunda gizil değişkenler arasında olan ilişkinin anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır (Hu ve Bentler, 1999; Kline, 2005). Ölçme modeli standardize edilmemiş ve edilmiş regresyon katsayıları (Lamda değerleri), açıklanan varyans değerleri ve çarpıklık-basıklık sonuçları Tablo 4.2’de yer almaktadır.

Tablo 4.2

Ölçme Modelinin Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları, Açıklanan Varyansları, Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

Faktörler ve maddeler	Faktör Yüğü	<i>A</i>	Çarpıklık	Basıklık	<i>R</i> ²
Cinsel öz yeterlik					
Madde 1	1	0.651	-1.268	0.639	0.208
Madde 2	1.089	0.798	1.11	-0.094	0.154
Madde 3	-0.636	-0.483	1.807	2.009	0.233
Madde 4	-0.648	-0.392	-1.554	1.772	0.638
Madde 5	0.681	0.456	-0.974	-0.008	0.424
İlişkide öz yeterlik					
Parsel1	1	0.897	-0.356	-0.535	0.392
Parsel2	0.851	0.583	-0.262	-0.435	0.34
Parsel3	0.892	0.626	-0.813	0.356	0.804
Evlilik doyumu					
Parsel1	1	0.638	-0.893	0.494	0.841
Parsel2	-0.783	-0.439	0.486	0.041	0.193
Parsel3	2.593	0.917	-0.487	0.828	0.407
Eşitlikçi cinsiyet rolü					
Parsel1	1	0.857	-1.05	1.076	0.644
Parsel2	0.967	0.802	-1.244	1.31	0.735
Kadın cinsiyet rolü					
Parsel1	1	0.872	-0.289	-0.828	0.652
Parsel2	0.839	0.808	-0.828	0.383	0.76
Evlilikte cinsiyet rolü					
Parsel1	1	0.886	-0.934	0.192	0.627
Parsel2	0.733	0.792	-1.156	1.445	0.785
Geleneksel cinsiyet rolü					
Parsel1	1	0.876	-0.514	-0.545	0.752
Parsel2	1.172	0.867	-0.624	0.023	0.767
Erkek cinsiyet rolü					
Parsel1	1	0.722	-0.742	0.407	0.646
Parsel2	1.036	0.804	-0.798	0.237	0.521

Tablo 4.2’de incelendiğinde, standardize edilmiş regresyon katsayı değerlerinin bütün gizil değişkenler açısından yüksek bulunduğu tespit edilmiştir. Bundan başka gözlenen değişkenlerle ilgili açıklanan varyansların .15 ile .84 arasında olması orta ve yüksek düzeyde değer aldıkları sonucunu vermektedir (Cohen, 1992). Normallik varsayımı için araştırılan çarpıklık değerleri .03 ile 1.6 arasında basıklık analiz sonucu değerleri ise .02 ile .2 arasında tespit edilmiştir. Alınan değerlerin normallik varsayımı sağladığı görülmektedir (Bachman, 2004, s. 74). Ölçme modelinde çoklu doğrusallık varsayımı test edilmiştir. Bunun için Heterotrait-Monotrait Ratio yöntemi kullanılmış, ayırt edici geçerlik hesaplamaları yapılmıştır (Hair vd., 2010). Tablo 4.3’te modele ilişkin ayırt edici geçerlilik sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4.3

Ölçme Modeline Ait Heterotrait-Monotrait Ratio Ayırt Edici Geçerliliği Bulguları

Değişkenler	CR	MSV	MaxR(H)	1	2	3	4	5	6	7	8
1-Eşitlikçi cinsiyet rolü	0.81	0.78	0.821	-							
2-Kadın cinsiyet rolü	0.82	0.85	0.835	.76***							
3-Evlilikte cinsiyet rolü	0.82	0.78	0.842	.84***	.81***						
4-Geleneksel cinsiyet rolü	0.85	0.85	0.843	.72***	.83***	.82***					
5-Erkek cinsiyet rolü	0.73	0.82	0.745	.79***	.81***	.83***	.84***				
6-Evlilik doyumu	0.68	0.38	0.841	.17***	.12*	.11*	.11*	.20***			
7-İlişkide öz yeterlik	0.75	0.38	0.841	.49***	.43***	.49***	.41***	.50***	.61***		
8-Cinsel öz yeterlik	0.64	0.15	0.764	.32***	.35***	.29***	.30***	.33***	.25***	.38***	-

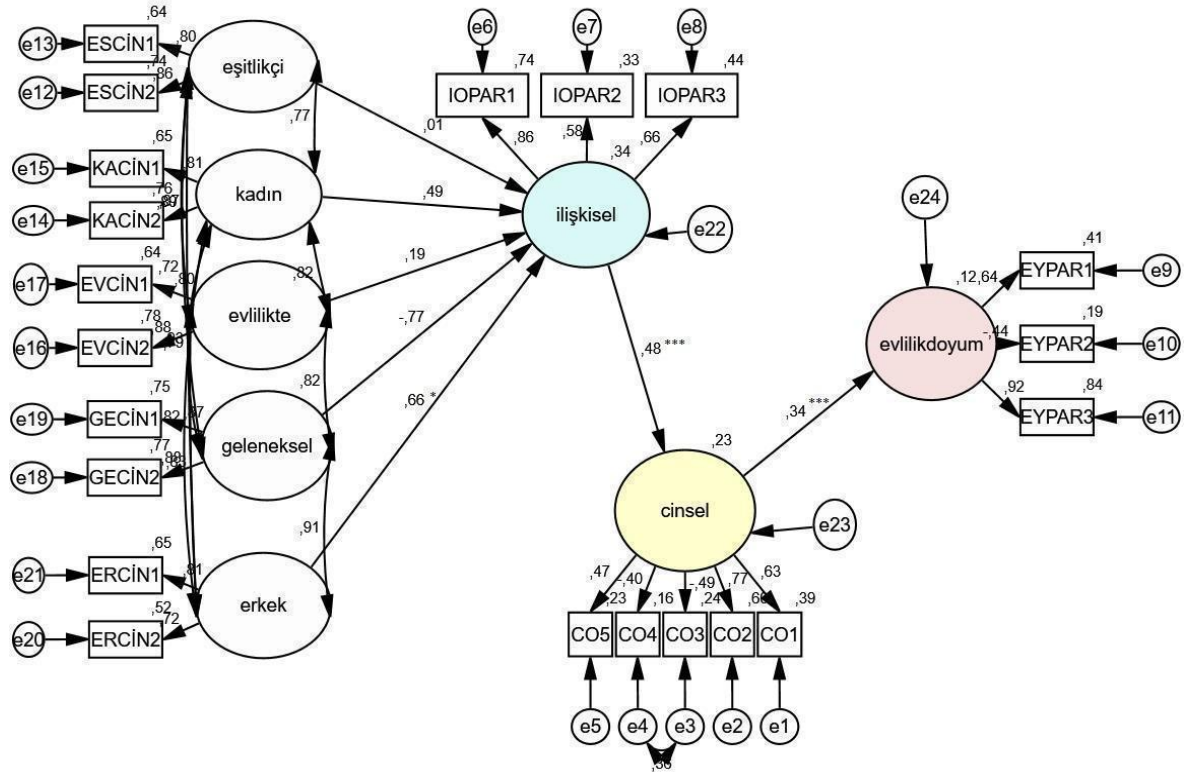
Tablo 4.3'te görüldüğü üzere sonuçlar .85'in altında değer almıştır. .85 üzerinde değer olmadığı için ayırt edici geçerliğin sağlandığı ifade edilebilir (Kara, 2021). Ölçme modeli sonuçlarına göre standardize edilmiş yol katsayılarının anlamlılığı, uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilirliği, .85 üzeri ilişkilerin olmaması modelin yapısal model uygulamaları için yeterli olduğu kanısına varılmıştır.

4.1.1.2. Yapısal modele ilişkin bulgular

Evli bireylerin evlilik doyumları ile cinsiyet rolleri arasındaki ilişkilerde ilişkide öz yeterlik ve cinsel öz yeterliğin seri aracılık rolleri sınanmıştır. Test edilen yapısal modelde ilk aşamada uyum iyiliği indeksleri şu şekildedir; $\chi^2 (171 N = 650) = 504.922$, $p < .001$; $X^2/df = 2.9$; $GFI = .93$; $CFI = .95$; $TLI = .94$; $SRMR = .047$; $RMSEA = .055$. Elde edilen bu değerlerin kabul edilebilir değerler olduğu görülmektedir. Test edilen yapısal modelde yer alan gizil değişkenlere ait yol analizi bulguları ise Şekil 4.2'de gösterilmiştir:

Şekil 4.2

Evli Bireyler Yapısal Modeli. N = 650

Şekil 4.2’de YEM analizleri sonucunda doğrudan etkiler incelendiğinde; erkek cinsiyet rolü ile öz yeterlik arasındaki yolun anlamlı ve pozitif ($\lambda = .66$, $p < .05$), ilişkide öz yeterlik ile cinsel öz yeterlik arasındaki yol anlamlı ve pozitif ($\lambda = .48$, $p < .001$) son olarak cinsel öz yeterlik evli bireylerin evlilik doyumlarını doğrudan pozitif ($\lambda = .34$, $p < .001$) yordamaktadır. Diğer doğrudan etkiler anlamlı bulunmamıştır. Elde edilen model evli bireylerin evlilik doyumlarının yüzde 12’sini açıklamıştır.

Sonuç olarak, yukarıda gösterilen değerler çerçevesinde, evli bireylerin cinsel öz yeterlik ve ilişkide öz yeterliklerinin erkek cinsiyet rolü ile evlilik doyumları arasında aracı role sahip olduğu söylenebilir. Bireylerin evlilik doyumu modeline yönelik doğrudan ve dolaylı etkilerin anlamlılıkları test edilmiştir. Bu amaçla 5000 bootstrapping işlemi gerçekleştirilmiştir. İşlem sonucunda bootstrapping (yeniden örnekleme) katsayısı ve %95 güven aralıkları (G.A.) alt ve üst sınırları hesaplanmıştır. Sonuçlanan katsayının, 0 içermeyecek formada, güven aralıklarının üst limit ve alt limit aralığında yer alması durumunda istatistiksel olarak anlamlı etkilerin olduğu söylenebilir (Hair vd., 2010). İşlem sonucunda modele ait doğrudan ve dolaylı etkilerin bulunduğu bootstrapping sonuçları Tablo 4. 4’te yer almaktadır.

Tablo 4.4*Evli Bireyler Yapısal Modeline Yönelik Bootstrapping Sonuçları*

Model yolları		% 95 G.A.			
		Beta Katsayısı	Alt sınır	Üst sınır	p
Doğrudan etki					
Erkek cinsiyet rolü	→ İlişkide öz yeterlik	0.662	0.162	2.707	0.034
Geleneksel cinsiyet rolü	→ İlişkide öz yeterlik	-0.765	-4.19	0.044	0.121
Evlilikte cinsiyet rolü	→ İlişkide öz yeterlik	0.188	-0.309	0.801	0.479
Eşitlikçi cinsiyet rolü	→ İlişkide öz yeterlik	0.006	-1.186	0.444	0.995
Kadın cinsiyet rolü	→ İlişkide öz yeterlik	0.488	-0.099	2.686	0.176
İlişkide öz yeterlik	→ Cinsel öz yeterlik	0.482	0.376	0.597	0.001
Cinsel öz yeterlik	→ Evlilik doyumu	0.341	0.231	0.456	0.001
Dolaylı etki					
Eşitlikçi cinsiyet rolü	→ İlişkide öz yeterlik → Cinsel öz yeterlik → Evlilik doyumu	0.001	-0.139	0.064	0.96
Kadın cinsiyet rolü	→ İlişkide öz yeterlik → Cinsel öz yeterlik → Evlilik doyumu	0.033	-0.007	0.187	0.184
Evlilikte cinsiyet rolü	→ İlişkide öz yeterlik → Cinsel öz yeterlik → Evlilik doyumu	0.021	-0.03	0.119	0.395
Geleneksel cinsiyet rolü	→ İlişkide öz yeterlik → Cinsel öz yeterlik → Evlilik doyumu	-0.061	-0.363	0.003	0.122
Erkek cinsiyet rolü	→ İlişkide öz yeterlik → Cinsel öz yeterlik → Evlilik doyumu	0.075	0.012	0.317	0.041
İlişkide öz yeterlik	→ Cinsel öz yeterlik → Evlilik doyumu	0.091	0.049	0.149	0.001

Tablo 4.4'te görüldüğü üzere, evli bireylerin cinsel öz yeterlik ve ilişkide öz yeterliklerinin erkek cinsiyet rolü ile evlilik doyumları arasında aracı olduğu dolaylı etkiler anlamlıdır $b= 0.075$, 95% GA [0.012, 0.317]. Benzer şekilde, ilişkide öz yeterlik ile evlilik doyumu arasında cinsel öz yeterliğin aracı olduğu dolaylı etkiler de anlamlıdır $b= 0.091$, 95% GA [0.049, 0.149]. Diğer taraftan, tablodan da görüldüğü gibi, modelde yer alan diğer dolaylı etkiler anlamlı değildir. Bu sonuca dayalı olarak, evli bireylerin erkek cinsiyet rollerinin cinsel öz yeterlik ve ilişkide öz yeterlikleri aracılığıyla evlilik doyumlarını etkilediği ifade edilebilir.

4.2. Cinsiyet bazında evli bireylerin evlilik doyumları ile toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları arasındaki ilişkilerde cinsel öz yeterlik ve ilişkide öz yeterliğin aracılık rollerine yönelik bulgular

Cinsiyetin, bireylerin evlilik doyumlarıyla ilişkili olan faktörler üzerindeki etkisinin incelemek için katılımcılar gruplara ayrılmıştır. Cinsiyet bağlamında gruplara ayrıldıktan sonra cinsiyet için ölçme ve yapısal değişmezlik sınanmıştır.

4.2.1. Cinsiyet bazında ölçme değişmezliği sonuçları

Ölçme değişmezliği sonucunun test edilmesi için 374 kadın ve 276 erkek katılımcının görüşlerine başvurulmuştur. Ölçme değişmezliği analiz sonucu, test edilmesi planlanan modelin genellenebilirliği açısından önemlidir. Bu bağlamda test edilen model örneklem grubunun ikisi için de aynı anda test edilir. Sonra güvenilirlik açısından kabul edilebilir uyum iyiliği indekslerinin saptanması beklenir. Söz konusu işlem için dört değişmezlik modeli testi yapılmaktadır. Modeller yapısal değişmezlik, metrik değişmezlik, ölçek değişmezlik ve katı değişmezlik olarak bilinmektedirler (Brown, 2015). Modeller arasında kıyaslama aşamasında χ^2 , ΔCFI ve $\Delta RMSEA$ değerleri önem arz etmektedir. Örneklemden çok etkilenen Ki kare (χ^2) değerinin anlamlı olmaması beklenir. Diğer taraftan uyum iyiliği değerleri arasındaki farkın dikkate alınması ve farkın .01'den küçük olması önerilmektedir (Kline, 2011). Çalışmada yer alan 374 kadın ve 276 erkek katılımcıya ait evlilik doyumu modeline ait ölçme değişmezliği Tablo 4.5'te yer almaktadır. Araştırmaya katılan kadın ve erkekler için ölçme değişmezliği analizi eş zamanlı olarak test edilmiştir.

Tablo 4.5

Cinsiyet Gruplarından Elde Edilen Değişmezlik Uyum Katsayıları

	χ^2	sd	P	RMSEA	CFI	TLI	ΔCFI	$\Delta RMSEA$
Cinsiyet								
Değişmezlik Türleri								
Yapısal değişmezlik	529.383	320	0.001	0.032	0.955	0.93	-	-
Metrik değişmezlik	569.286	333	0.001	0.033	0.951	0.918	0.004	0.001
Ölçek değişmezlik	700.114	369	0.001	0.037	0.939	0.92	0.01	0.004
Katı değişmezlik	837.486	391	0.001	0.042	0.922	0.922	0.01	0.005

Tablo 4.5 incelendiğinde, yapısal değişmezlik açısından uyum indekslerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu ve ki kare değerinin de anlamlı olduğu saptanmıştır. Ancak bu değerin örneklemden etkilendiği dikkate alındığında, diğer sonuçlara bakmak daha sağlıklı değerlendirmeler vermektedir. Uyum indeksleri değerleri dikkate alındığında kadın ve erkeklere ait modelin faktör yapısının eşit olduğu varsayımı teyit edilmiştir. Yapısal değişmezlik işleminden sonra metrik değişmezlik sonucu incelenmiştir. Metrik değişmezlik modelinden elde edilen uyum indekslerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu ve ki kare değerinin anlamlı olduğu görülmektedir. Diğer taraftan ΔCFI ve $\Delta RMSEA$ değerlerinin .01'den küçük olması metrik değişmezlik sonucuna kanıt teşkil etmektedir. Metrik değişmezlik analizinden sonra ölçek değişmezliği değerleri incelenmiştir ve uyum indeksleri iyi uyum sağladığı tespit edilmiştir. Ölçek değişmezliği ve metrik değişmezlik ΔCFI ve $\Delta RMSEA$ değerleri farkının .01'den küçük olduğu sonucuna varılmıştır. Bu bulgular neticesinde, erkek ve kadınlar için ölçek değişmezliğinin sağlandığı görülmektedir. Ölçek değişmezliğinden sonra katı değişmezlik test edilmiştir. Katı değişmezlik aşamasında da uyum iyiliği indeksleri veriye iyi uyum sağlamıştır. Ölçek değişmezliği ve katı değişmezlik ΔCFI ve $\Delta RMSEA$ değerleri farkının .01'den küçük olduğu görülmektedir. Sonuç olarak, modelin katı değişmezliğinin kadın ve erkek evli bireyler için sağlandığı söylenebilir.

4.2.2. Cinsiyetin evli bireylerin evlilik doyumu yapısal modeli üzerindeki etkileri

Araştırmada, öncelikle test edilen model evli kadın ve erkekler için ayrı ayrı tanımlanmış, modeldeki parametreler serbest olarak kestirilmiştir. Evli kadın ve erkeklere ait yapısal modele ilişkin sonuçlar sırasıyla Şekil 4.3 ve Şekil 4.4'te sunulmuştur.

Kadın Evli Bireylere ait Yapısal Model Sonuçları

Erkek Evli Bireylere ait Yapısal Model Sonuçları

Evli bireylerin evlilik doyumu modelinin sonuçlarına geçilmeden önce yapısal değişmezlik analiz edilmiştir. Yapısal modellerde ölçme modellerine göre daha fazla parametre bulunmaktadır. Buna göre kıyaslama yapıldığı zaman altı modele kadar analiz sonucuna ulaşılmaktadır. AMOS programı altı modellenin sonuç üretme olanağı bulursa da ilgili alanyazın incelendiğinde parametreler için kısıtlayıcılığın olmadığı ifade edilmektedir. Model ile yapısal modele ait standartlaştırılmamış yüklerin kısıtlandığı model (doğrudan etkiler) karşılaştırması önerilmektedir (Brown, 2015). Model karşılaştırmaları zamanı $\Delta\chi^2$ anlamlılık testi sonuçlarından yola çıkarak yorum yapılmaktadır. Ancak bazı araştırmacıların ek olarak ΔCFI ve $\Delta RMSEA$ testlerini de dikkate almasının önemli olduğunu vurgulanmaktadır (Chen, 2007). Yapılan analiz sonucu dikkate alındığında yapısal değişmezliğin sağlandığı saptanmıştır $\chi^2 = 777.857$, $SD = 349$, $p = .001$, $\Delta CFI = .004$ ve $\Delta RMSEA = .01$.

Şekil 4.3'te de görülen kadınlara ait yapısal modelde bütün değişkenler kadınların evlilik doyumunun yüzde 10'unu açıklamaktadır. Diğer yandan, Şekil 4.4'te verilen erkeklere ait yapısal modelde erkeklerin evlilik doyumunun yüzde 20'sini açıklamaktadır. Genel modelde olduğu gibi evlilikte de cinsiyet rollerinden sadece erkek cinsiyet rolü ile evlilik doyumu arasındaki ilişki her iki modelde de anlamlı bulunmuştur. Sonuç olarak, genel modelde olduğu gibi sonuçlar her iki model için benzer çıkmıştır. Ayrıca, açıklanan varyansın erkeklerde kadınlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Erkek ve kadınların evlilik doyumu modeline yönelik doğrudan ve dolaylı etkilerin anlamlılıkları test edilmiştir. Bu amaçla bootstrapping işlemi gerçekleştirilmiştir. İşlem sonucunda bootstrapping (yeniden örnekleme) katsayısı ve %95 güven aralıkları (G.A.) alt ve üst sınırları hesaplanmıştır. Bootstrapping işlem sonucuna göre erkek ve kadınların ilişkide öz yeterlik ve cinsel öz yeterliklerinin erkek cinsiyet rolü ile evlilik doyumları arasında aracı olduğu dolaylı etkiler anlamlıdır $b = 0.035$, 95% GA [0.014, 0.966]. Benzer şekilde, ilişkide öz yeterlik ile evlilik doyumu arasında cinsel öz yeterliğin aracı olduğu dolaylı etkiler de anlamlıdır $b = 0.101$, 95% GA [0.053, 0.167]. Diğer taraftan, tablodan da görüldüğü gibi, modelde yer alan diğer dolaylı etkiler anlamlı değildir. Tablo 4.6'da görüldüğü üzere, erkek ve kadınların ilişkide öz yeterlik ve cinsel öz yeterliklerinin erkek cinsiyet rolü ile evlilik doyumları arasında aracı olduğu dolaylı etkiler anlamlıdır.

Tablo 4.6*Çoklu Grup Yapısal Modeline Yönelik Bootstrapping Sonuçları*

Model yolları	Beta Katsayısı	% 95 G.A.		p
		Alt sınır	Üst sınır	
Erkek-Kadın				
Eşitlikçi cinsiyet rolü → İlişkide öz yeterlik → Cinsel öz yeterlik → Evlilik doyumu	-0.157	-0.527	0.049	0.53
Kadın cinsiyet rolü → İlişkide öz yeterlik → Cinsel öz yeterlik → Evlilik doyumu	0.195	-0.008	0.581	0.173
Evlilikte cinsiyet rolü → İlişkide öz yeterlik → Cinsel öz yeterlik → Evlilik doyumu	0.045	-0.107	0.216	0.587
Geleneksel cinsiyet rolü → İlişkide öz yeterlik → Cinsel öz yeterlik → Evlilik doyumu	-0.363	-1.056	0.015	0.187
Erkek cinsiyet rolü → İlişkide öz yeterlik → Cinsel öz yeterlik → Evlilik doyumu	0.35	0.014	0.966	0.039
İlişkide öz yeterlik → Cinsel öz yeterlik → Evlilik doyumu	0.101	0.053	0.167	0.001

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Evli bireylerin evlilik doyumuna yönelik oluşturulan modelden elde edilen bulguları bu bölümde raporlanmıştır. Öncelikle, modelin geneli için elde edilen doğrudan ve dolaylı bulgulara, sonra cinsiyet bağlamında test edilen modelin sonuçlarına yer verilmiştir. Daha sonra elde edilen bulgular alanyazın doğrultusunda tartışılmıştır. Son olarak bulgular doğrultusunda, uygulamacı ve araştırmacılara yönelik öneriler sunulmuştur.

5.1. Sonuç

Çalışma kapsamında evli bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ile evlilik doyumu arasındaki ilişkide öz yeterlik ve cinsel öz yeterliğin aracılık rolleri sınanmıştır. Analizler sonucunda doğrudan etkiler göz önüne alındığında, toplumsal cinsiyet rollerinden erkek cinsiyet rolüne ilişkin tutumlar ile ilişkide öz yeterlik arasındaki yolun anlamlı ve pozitif yönde yordandığı tespit edilmiştir. Öte yandan, ilişkide öz yeterlik ile cinsel öz yeterlik arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Son olarak, cinsel öz yeterlik evli bireylerin evlilik doyumlarını doğrudan pozitif yönde yordamıştır. Ancak, diğer doğrudan etkiler anlamlı bulunmamıştır. Modelde ele alınan evli bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi, geleneksel, evlilik ve kadın cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının yordayıcı olmadığı sonucu elde edilmiştir.

Analiz sonucunda elde edilen dolaylı etkiye göre, evli bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarından erkek cinsiyet rolüne ilişkin tutumları evlilik doyumunu ilişkide öz yeterlik ve cinsel öz yeterlik aracılığı ile yordamıştır. Buna göre, erkek toplumsal cinsiyet rolüne ilişkin tutum ilişkide öz yeterliği, ilişkide öz yeterlik cinsel öz yeterliği, cinsel öz yeterlik de evlilik doyumunu pozitif yönde yordamaktadır.

5.2. Tartışma

Evli bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine dair tutumları ile evlilik doyumu arasındaki ilişkinin ilişkisel öz yeterlik ve cinsel öz yeterlik aracılığı ile sınındığı çalışma bulguları üç başlıkta tartışılmıştır. İlk olarak modeldedeki doğrudan etkiler, sonra dolaylı etkiler, daha sonra cinsiyet bağlamında elde edilen bulgular alanyazın doğrultusunda tartışılmıştır. Elde edilen bulgular ve tartışmadan yola çıkarak öneriler geliştirilmiştir.

5.2.1. Modeldeki doğrudan etkilere ilişkin tartışma

Araştırmada toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlardan erkek cinsiyet rolüne ilişkin tutum ile ilişkide öz yeterlik arasında pozitif yönde anlamlı ilişki saptanmıştır. Literatür incelendiğinde erkeksi ve androjen cinsiyet rolüne sahip her iki cinsiyetten olan bireylerin öz yeterlik düzeylerinin yüksek olduğu ve kendilerine güvenlerinin fazla olduğu sonucu bulunmuştur (Whitley, 1983). Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum ve öz yeterlik üzerine yapılan benzer bir çalışmada ise cinsiyet tutumlarındaki "erkekliğin" öz yeterlikteki cinsiyet farklılıklarını açıklamada önemli bir rol oynadığı bulunmuştur (Vantieghem vd., 2014).

Toplumsal cinsiyet rollerine dair tutum ile öz yeterlik arasındaki ilişki bağlamında erkeğin herhangi bir görevi yapması ile kadının aynı görevi yapması arasında farklı bakış açısının olduğu düşünülmektedir. Yetişkinlerin ilişkide öz yeterlik düzeyleri, kıskançlıkla baş etme ve bağlanma şekillerinin incelendiği farklı çalışmalarda da erkeklerin ilişkide öz yeterlik düzeylerinin kadınlara kıyasla anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur (Akan ve Bakioğlu, 2021). Erkeklerin öz yeterliğinin hem ilişkide hem de çalışma alanında (teknoloji kullanımı) kadınlara kıyasla daha yüksek olduğu, kaygı düzeylerinin ise daha düşük olduğu saptanmıştır (Cai, Xitao & Jianxia, 2016).

Bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ve ilgili tutumları gerçekleştirme becerileri onların öz yeterlikleriyle yakından ilişkilidir (Erdwins vd., 2001). Vatandaş'ın (2003) cinsiyetlere göre nitelikleri incelediği çalışmasında yer alan kadın ve erkek katılımcıların çoğu; erkeğin özelliklerini tanımlarken “evin direği”, “otoriter”, “sır tutan”, “cesaretli”, “uyumlu”, “önder”, “kuralcı”, “lider”, “kendi ayakları üzerinde durabilen”, “kimseye muhtaç olmadan yaşayabilen”, “toplum sorunlarını düşünen” gibi ifadeler kullanmışlardır. Kundakçı'nın (2007) yaptığı çalışmaya katılan erkek

akademisyenlerden evli olanların %75'i, bekar erkeklerin ise %88'i erkekliği iktidar sahibi ve güçlü olması gereken bir yapı olarak tanımlamıştır. Toplumun erkekleri bağımsız, kuvvetli, atılgan, girişimci; kadınları ise duygusal, bakımverici gibi tanımlamalarının toplumsal cinsiyet rollerinin oluşmasına katkı sağladığı ve bireyin kendini yeterli hissetmesi konusunda önemli bir etkisinin olduğu düşünülmektedir.

Mevcut araştırmada kullanılan toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum ölçeği geleneksel ve eşitlikçi tutum cümlelerinden oluşmaktadır. Ölçekten yüksek puanın alınması eşitlikçi tutumu göstermektedir. Ölçek beş alt boyuttan (eşitlikçi cinsiyet rolü, kadın cinsiyet rolü, evlilikte cinsiyet rolü, geleneksel cinsiyet rolü, erkek cinsiyet rolü) oluşmaktadır. Bazı alt boyutlar geleneksel, bazıları eşitlikçi, bazıları ise her iki cinsiyet rolüne ilişkin maddeleri içermektedir. Araştırma sonucunda doğrudan ve dolaylı etkili bulunan erkek cinsiyet rolü alt boyutu "Ailede kazancın nasıl kullanılacağına erkek karar vermelidir", "Erkekler statüsü yüksek olan mesleklerde çalışmalıdır", "Ailede erkek çocuğun öğrenim görmesine öncelik tanınmalıdır", "Evlilikte erkeğin öğrenim düzeyi kadından yüksek olmalıdır", "Evlilikte erkeğin yaşı kadından büyük olmalıdır", gibi geleneksel tutuma ilişkin maddeleri içermektedir (Zeyneloğlu ve Terzioğlu, 2011).

Kadının ve erkeğin toplumsal cinsiyet temelinde rolleri toplum tarafından oluşturulmuş özelliklere göre biçimlenmektedir. "Erkek kocadıkça koç, kadın kocadıkça hiç olur", "Kadının aklı bazen uzanır bazen kısılır", "Kadınla çıkarsan yola, başına gelir bin bir bela", "Kadının eli kaşık sapında kararır", "Kadını erkeği yok, ar ve namusu korur", "Kadının yaptığı evi Tanrı yıkmaz, kadının bozduğu evi Tanrı yapmaz", "Kızın varsa, derdin var", "Beş kız bir oğlanın yerini tutarmaz", "Oğlansız evde duman tüter mi?", "Kızını dövmezsen, dizini döversin", "Oğlan olsun deli olsun, ekmek olsun kuru olsun", "Oğlanı her karı doğurmaz, er karı doğurur", "Oğlan doğuran övünsün, kız doğuran dövünsün" gibi deyimlerde toplum tarafından kız ve erkek çocuklara yönelik eşitliksiz bakış açısı ifade edilmektedir. "İlişkiyi erkek başlatır", "Erkeğin evlilik öncesi cinsel ilişkiye girmesi normal, kadın kızkılık zararını korumalı", "Erkeğin paralel ilişkiler yürütmesi normal kabul edilirken, kadın daha sadık olmalı", "Erkeğin sözünün üzerine söz söylenmez" gibi yaklaşımlarla hem ilişkide hemde cinsel yaşantıda erkeğin desteklenmesi, olumlu geri bildirim alması sonucunda öz yeterlik duygusunun arttığı düşünülmektedir.

Sonuç olarak toplumsal cinsiyet, fiziksel niteliklere göre değil erkeklik ve kadınlık hakkındaki görüşlere göre yapılanmaktadır (Altınova ve Duyan, 2013)

Araştırmanın diğer bir bulgusu, evli bireylerin ilişkide öz yeterliklerinin, cinsel öz yeterliklerini pozitif yönde anlamlı düzeyde yordamasıdır. Sağlıklı davranışın yordayıcısı, bireysel değişim için gerekli olan öz yeterlik kavramı, kişinin yaşamındaki engelleri, olumsuzlukları aşma yeteneğine olan inancıdır (Gerke vd., 2016). Sağlıklı cinsel yaşam için de koruyucu faktör olarak öz yeterlik, bu çalışmada cinsel öz yeterlik olarak ele alınmaktadır (Fichten vd., 1998). Bireylerin cinsellikle ilgili sağlıklı karar verebilmesinde, yüksek riskli cinsel davranışlardan kaçınabilmesinde, cinsel yaşamı üzerindeki kontrolünde, cinsel eylem becerisinde, partnerine uygunluğunda ve cinsel tatmininde cinsel öz yeterlik düzeyleri önemli rol oynar (Zare vd., 2016, Hajinia, 2017). Bireyin etkili cinsellik konusunda yeterliğini değerlendirmesi ve bu konudaki yeteneklerine ilişkin inancı cinsel öz yeterlik düzeyini oluşturmaktadır (Besharat, 2001). Toplumsal yapı eril bakış açısının kadın bedenini ve cinselliğini kontrol etmeyi, duygusuz bile olsa her zaman cinsel ilişkiye girebilmeye hazır olmayı gerektirdiğinden erkeklere ek sorumluluk atfetmektedir (Sancar, 2019). Bu anlamda, evlilik ilişkisi içerisinde hem kadın hem de erkeklerin; erkeklerden cinsel öz yeterlik hissinin yeterli düzeyde olması beklendiği düşünülmektedir. Öz yeterliğin gelişmesinde önemli etken olan pekiştirilme erkek cinsiyeti açısından daha çok yaşanabilirken kadının sahip olduğu başarı yeteri kadar desteklenmemektedir. Ev işlerinde babanın yapmış olduğu yardım çevresi tarafından “süper baba, çok iyi eş” olarak takdir edilirken, annenin yıllarca yaptığı ev, bakım işleri normal karşılanmaktadır (Başarer Berber ve Karakuş Umar, 2022).

Mevcut çalışmadaki model doğrultusunda görülen doğrudan etkilerden birisinin de cinsel öz yeterliğin evlilik doyumunu pozitif ve anlamlı düzeyde yordamasıdır. Bu bulgu, cinsel öz yeterlikteki artışın evlilik doyumunda da bir artışa neden olabileceği anlamına gelmektedir. Bireylerin kendi hayatını kaliteli bir şekilde devam ettirmesi, psikolojik sağlamlığı için sevip sevilen, haz alınan cinselliğin önemli olduğu bilinmektedir (Geçici, 2011). Cinsel yaşamın kaliteli olmaması bireyin psikolojik, sosyal ve fiziksel işlevlerini olumsuz etkilemektedir (Dunn vd., 2000). Cinsel yaşamın tatmin edici düzeyde olmasında bireylerin cinsel öz yeterlik ve cinsel özgüven düzeyleri önemlidir (Lauster, 2005). Öz yeterlik ile ilişki doyumu arasında pozitif yönde ilişkinin olduğu bulunmuştur (Lopez vd.,

Evli bireyler doğal bir sosyal sistem içinde kendi bireysel ihtiyaçlarını, beklentilerini ve isteklerini karşılamak isterler. Bunun bir doğal sonucu olarak, evlilik yaşantısı içinde cinsel yaşamın kalitesi evlilik doyumunu etkilemektedir (Karami vd., 2006). İlgili alanyazın incelendiğinde, cinsel öz yeterlik ve evlilik doyumu arasında anlamlı ilişkinin olduğu bulunmuştur (Oluwoe, 2008). Cinsel öz yeterlik ve evlilik doyumunun incelendiği 194 katılımcı üzerinde yapılan çalışmada bireylerin cinsel öz yeterlik puanlarının, evlilik doyumu puanlarını önemli ölçüde yordadığı saptanmıştır (Vaziri vd., 2010).

Araştırma kapsamında, evli bireylerin evlilik doyumuna ilişkin oluşturulan modelde kadın cinsiyet rolü, eşitlikçi cinsiyet rolü, kadın ve evlilikte cinsiyet rolü değişkenlerinin ilişkide öz yeterliği yordamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili son yıllarda yapılan araştırmalarda, eşitlikçi tutumun artmasına yönelik bulgular olsa da mevcut araştırmada geleneksel tutumun etkilerinin daha yoğun olduğu saptanmıştır. Esen (2017), 2255 üniversite öğrencisi ile yaptığı araştırmada mevcut araştırmanın bulgularını destekleyecek şekilde erkek öğrencilerin %33'ünün kadın öğrencilerin ise %13'ünün “Kadınlar çalışırsa ev işleri aksar” düşüncesini yansıttıklarını rapor etmiştir. Yine benzer şekilde, Türkiye’de yürütülen çalışmalarda kadınların iş ve sosyal alanda eşitsizlik yaşadığı, erkeklerin ise romantik ilişki ve evlilikte eşitsizlik olduğunu vurguladıkları, erkeklerin ilişkiyi başlatan, geçimi sağlayan kişi olmaya zorlandıkları belirtilmektedir.

(İşbilir, 2020). Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin çalışmalarda erkekler, kadınların kabullenici olmasını beklerken, kadınlar ilişkide erkeğin daha girişken olmasını beklemektedir (Sakallı ve Curun, 2001). Bireylerin içinde büyüdüğü ailenin tutumlarını olduğu gibi kendi ilişkisine aktardığı, rol model olarak aldıkları kişilerin yaşantısından etkilenecek evlilik hayatını şekillendirmesi sonucunda gelenekselbakış açısının etken olduğu düşünülmektedir.

Tarihi açıdan bakıldığında geleneksel yapı içerisinde evlilik ve tabu olarak kabul edilen boşanma gibi haller, dini kurallar, gelenek ve görenekler doğrultusunda yaşam sürdürülürken, modernleşme ile birlikte bireysel tercihler ön plana çıkmaktadır (Aydın ve Baran, 2010). Değişen toplumsal düzen; bireylerin cinsel yaşam, evlilik, partner seçimi, iş bölümü, aile ve işyerindeki rollerine ilişkin değişimlerle yeniden inşa edilmektedir. Türkiye’de yaşayan evli bireylerin söz konusu toplumsal değişimden etkilendiği ifade edilse bile toplumsal bilinçaltı değerlerini halen taşıdıkları düşünülmektedir.

Çoğunluğu geleneksel bir yapıya sahip olan Türkiye toplumunda erkek ve kız öğrencilerin geleneksel bakış açısına sahip oldukları saptanmıştır (Vefikuluçay vd., 2007, 2009). Aynı konuda yapılan benzer çalışmada kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha fazla geleneksel cinsiyet rolüne ilişkin algıya sahip olduğu saptanmıştır (Bolsoy vd., 2010). Tarım toplumlarında erkek gücü temsil eden, yöneten konumda, kadın ise korunmaya ihtiyaç duyan şekilde nitelendirilmektedir. Sanayinin gelişimi ile iş gücünde yer alan kadının konumu değişse de ataerkil yapının özelliklerinin devam ettiği düşünülmektedir. Sosyal, politik ve ekonomik alanda erkek egemen bakış açısının yaşanıldığı ifade edilmektedir. Anne ve kadın statüsünün ev, çocuk ve gerekirse erkeğe bakma şeklinde yaşanıldığı toplumsal yapı içerisinde erkeğin ailenin ekonomik kaynağı ve yarar sağlayan taraf olması bireyler tarafından desteklenmektedir (Başarer Berber ve Karakuş Umar, 2022).

5.2.2. Modeldeki dolaylı etkilere ilişkin tartışma

Araştırmada doğrudan etkilerin yanısıra anlamlı dolaylı etkiler de bulunmuştur. Evli bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarından olan geleneksel (erkek cinsiyet) rol ile evlilik doyumu arasındaki ilişkide, öz yeterlik ve cinsel öz yeterliğin aracı oldukları bulunmuştur. Buna göre, toplumsal cinsiyet rollerinden erkek cinsiyet rolü öz yeterliği

pozitif yönde yordarken, öz yeterlik de evlilik doyumunu pozitif yönde yordamaktadır. Başka bir deyişle, evli bireylerin erkek cinsiyet rolü arttıkça öz yeterlik düzeyleri artmakta, öz yeterliğin artması sonucunda da evlilik doyumu olumlu yönde etkilenmektedir. Nitekim alanyazında da toplumsal cinsiyet rolü ile ilişki doyumu arasında anlamlı ilişkilerin olduğu çalışmalara rastlanmaktadır (Rakwena, 2010).

Toplumsal cinsiyet rolüne ilişkin tutum, romantik ilişkilerde öz yeterlik ve ilişki doyumu değişkenlerinin bir arada incelendiği çalışmada; toplumsal cinsiyet rolüne ilişkin tutum ile ilişkide öz yeterlik arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Başka bir ifadeyle, ilişkisi olan bireylerin romantik ilişkiye yönelik öz yeterliği arttıkça, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi rolü sergileme düzeyi de artmaktadır. Diğer taraftan, cinsiyet rollerine ilişkin tutumlardan eşitlikçi tutum sergileyen bireylerin romantik ilişkideki öz yeterlik düzeyi de artmaktadır (Akpınar-Demir, 2022) Aynı çalışmada, erkek cinsiyet rolü puanı yüksek olan bireylerin, öz yeterlik düzeylerinin de yüksek olduğu ve romantik ilişki öz yeterliği ile ilişki doyumu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum ve evlilik uyumu arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarda; eşitlikçi tutumun anlamlı ve yordayıcı olduğu tespit edilmiştir. Eşlerden birinin eşitlikçi tutumda olmamasının evlilik kalitesini anlamlı olarak düşürdüğünü bulan çalışmalara rastlanmaktadır (Bowen ve Orthner, 1983). Benzer bir çalışmada, eşitlikçi tutuma sahip bireylerin evlilik uyumlarının daha yüksek olduğu ve evlilik kalitesini anlamlı olarak yükselttiği ifade edilmiştir (Yüksel ve Dağ, 2015).

Romantik ilişki içinde olan partnerlerin eşitlikçi tutum sergilemeleri ilişkiden aldıkları doyumu etkilemektedir (Fallon vd., 2009). Toplumsal cinsiyet rolleri ile evlilik doyumu arasındaki ilişkiyi inceleyen 441 evli bireyle yapılan bir çalışmada ise; eşitlikçi cinsiyet rollerinin evlilik doyumunu arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır (Öztürk, 2020).

Benzer konuda yapılan farklı bir çalışmada bireylerin eşitlikçi rollerine ilişkin tutumları arttığında evlilik doyumunun azaldığı tespit edilmiştir (Kaplan, 2016). Yine benzer bir çalışmada, geleneksel tutuma sahip olan bireylerin yüksek evlilik doyumu yaşadıkları bulunmuştur (Döner, 2015). James'in (2015) gerçekleştirdiği çalışmada ise bireylerin cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ile ilişkiden aldıkları doyum arasında herhangi bir etkinin olmadığına dair bulgular rapor edilmiştir.

Erkek rolü ile ilgili yapılan çalışmada 557 katılımcıya sorulan ‘‘erkek denilince ilk akla gelen kavram nedir?’’ sorusu karşısında; birinci sırada ‘‘baba’’, ikinci sırada ise ‘‘aile reisi’’ olduğunu saptamıştır. Erkek çocukların cinsiyet kimlikleri; babalarını taklit etmeyle, aile bireylerinin ve çevrenin etkisiyle gelişmektedir. Baba kavramının aynı zamanda erkeğe biyolojik ve sosyal açıdan yüklenmiş rolle de ilişkili olduğu düşünülmektedir. Toplumsal cinsiyet tarihi bağlamında incelendiğinde ise geleneksel dönemde aile reisliği rolünün erkeklik kimliği açısından önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir (Çekiç, 2021). Mevcut araştırmada etkili bulunan erkek cinsiyet rolüne ilişkin tutumun bireyler tarafından pekiştirilerek öz yeterliğe katkı sağladığı düşünülmektedir.

5.2.3. Cinsiyet bazında evli bireylerin evlilik doyumları ile toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum ilişkisinde cinsel öz yeterlik ve ilişkide öz yeterlik aracılık rollerine yönelik bulguların tartışılması

Bu araştırmada, evli bireylerin evlilik doyumuna ilişkin oluşturulan yapısal modelin cinsiyet türüne göre değişip değişmediği test edilmiştir. Araştırma kapsamında test edilen genel model sonuçlarının cinsiyet bazında elde edilen sonuçlarla benzer olduğu tespit edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, genel modelde olduğu gibi, sadece erkek toplumsal cinsiyet rolü ile evlilik doyumunu arasındaki ilişki her iki modelde de anlamlı bulunmuştur. Erkek evli bireylere ait modelde açıklanan varyansın kadınlara kıyasla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Erkeklerin kadınlara kıyasla daha tutucu cinsiyet rollerine sahip oldukları diğer çalışmalarda da bulunmuştur (Altuntaş ve Altınova, 2015; Öngen ve Aytaç, 2013). Erkeklerin evlilik yaptıktan sonra gücü elinde tutabilmek için, toplumsal cinsiyet rolleri açısından geleneksel tutum sergilemek gerektiğine dair inanca sahip oldukları ifade edilmektedir (Özmete ve Yanardağ, 2016). Erkeğin aile düzeni içindeki üstün konumunun yaygın değer olduğu ifade edilmektedir. ‘‘Erkek ailenin reisi olmalıdır’’ ifadesi hem kadınlar hem erkekler tarafından yüksek oranda kabul görmektedir (Esmer, 2012). Öğretim elemanları üzerine yapılan bir çalışmada geleneksel bakış açısının eşitlikçi bakış açısına oranla hala daha yaygın olduğu bulunmuştur. İlgili araştırmada erkek öğretim elemanlarının arasında cinsiyetçi tutum ve davranışlara daha yoğun şekilde rastlandığı tespit edilmiştir (Kahraman vd., 2014).

Toplumsal cinsiyet rollerine dair tutumların incelendiği benzer çalışmalarda erkek ve kız öğrencilerin geleneksel bakış açısına sahip oldukları tespit edilmiştir (Özcan, 2012). Geleneksel toplumsal cinsiyet rolüne ait tutumun, erkekler tarafından desteklenmesi toplumsal yapı içinde erkeğin güçlü olması, gücü temsil etmesi ve bu yaklaşımın toplum tarafından desteklenmesi ile açıklanabilir (Aylaz vd., 2014). Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumun cinsiyet açısından araştırıldığı çalışmalarda erkeklerin kadınlardan daha yüksek geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutuma sahip oldukları bulgusuna ulaşılmıştır (Çetinkaya, 2013; Kodan, 2013; Öcal-Yüceolun, 2016).

Yine benzer çalışmada erkeklerin daha geleneksel, kadınların ise daha eşitlikçi tutumları benimsedikleri ifade edilmektedir (Daşlı, 2019, Dikmen ve Marakoğlu, 2019). Türkiye gibi geleneksel aynı zamanda gelişmekte olan toplumsal yapı içerisinde hakim kültürün esasları devam ederken aynı zamanda kadın erkek eşitliğine yönelik değişimler de gözlenmektedir (Öcal Yüceol, 2016). Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumla ilgili yapılan bazı çalışmalarda kadınların daha eşitlikçi tutuma sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır (Atış, 2010). Çiftlerin algısını içinde büyüdüğü toplumun şekillendirdiği göz önünde bulundurulursa, eşitlikçi tutumun doyumu artırdığını ileri süren toplumların araştırma bulguları bizim gibi geleneksel yapının yoğun nüfuz ettiği ülkelerin eşitlikçi tutumuna etki etmediği, aksine tanıdık geleneksel örüntülerin evlilik doyumunu artırmada daha etkili olabileceği ifade edilebilir.

Literatürde evlilik doyumunun incelendiği birçok çalışmada kadınların erkeklerden önemli ölçüde daha düşük evlilik doyumunu yaşadıkları ortaya konulmuştur (Kamp-Dush vd., 2008; Stevenson ve Wolfers, 2009). Evli yetişkinler üzerinde yapılmış ulusal anketlerin sonucuna göre; kadınların ortalama olarak daha düşük evlilik kalitesi seviyeleri bildirdiklerini tespit edilmiştir (Amato vd., 2007). Aynı zamanda evlilik doyumunun cinsiyet açısından incelendiği diğer çalışmalarda ise cinsiyet farklılıkları bulunmamıştır (Broman, 2005; Kurdek, 2005). Eşitlikçi tutum benimseyen kadınların, eşitlikçi tutum benimseyen erkeklerden daha düşük bir evlilik doyumunu yaşadıkları tespit edilmiştir (Taniguchi ve Kaufman, 2014). Başka bir çalışmada ise eşitlikçi tutuma sahip kadınların geleneksel tutuma sahip kadınlardan daha yüksek doyum aldıkları sonucuna ulaşılmıştır (Yılmaz, 2014).

Bireylerin öz yeterlik düzeylerinin incelenmesi amacıyla yapılan çalışmalarda da cinsiyetler arasında anlamlı bir farkın olmadığı bulunmuştur (Özpulat, 2016, Uysal ve Kösemen, 2013). Aynı konuda yapılan diğer bir çalışmada, kız öğrencilerin öz yeterlik düzeyleri erkeklere kıyasla daha yüksek bulunmuştur (Kızılcı vd., 2015). Aypay'ın (2010) araştırmasına göre, kadınların genel öz yeterlik düzeylerinin erkeklere kıyasla anlamlı bir biçimde düşük olduğu gözlenmiştir. Zare vd. (2016), kadınlarda cinsel öz yeterliğin evlilik doyumu üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğunu ifade etmektedir. Mousavi vd. (2006), kadınların cinsel işlevi ile evlilik doyumu arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Cinsel öz yeterliğin sonucu olarak; olumlu bir cinsel performansa sahip kadınlar, istenmeyen bir cinsel işleve sahip olanlara göre daha fazla evlilik doyumuna sahiptir (Shokrani vd., 2020).

Selek'e (2014) ve Barutçu'ya (2013) göre erkekler için cinsellik; cinsel performans, cinsel açıdan yeterli olma ve bu konuda kendilerinin onaylanması gereken önemli alanlardan biridir. Özellikle aile kurumunu korumak ve evliliğin sürdürülmesi için erkeğin cinsel ilişkide hep başarılı olması, partnerini tatmin etmesi, kendini cinsel ilişkiye daima hazır hissetmesi beklenen bir sorumluluktur. Erkekler evlilik öncesi cinsel ilişki yaşayarak kendini cinsel işlev açısından kontrol etmekte ve böylece gelecek evlilik hayatında ise kendi üstünlüklerini cinsel yaşantıda koruma beklentisi yaşamaktadırlar. Ergenlik dönemi ile başlayan cinsel iktidarını meşru zeminde yaşamak, baba-koca gibi rollerin icrasıyla elinde bulundurduğu gücü yeni bir düzen içerisinde devam ettirmek zorundadır (Haskan-Avcı vd., 2016). Erkeğin cinsel öz yeterliğini yeterli düzeyde hissetmesi bu zorunluluğu yerine getirmesine katkı sağlamaktadır.

Toplumsal cinsiyet rolü olgusu farklı toplumlarda var olan eşitsizlik sorunlarından birisidir. Erkek ve kadına atfedilen değerler, rol ve kalıplar ayrıştırıcı biçimde yaşanmaktadır. Erkeğin daha “üst” ve “önde” bulunması cinsiyete dayanan erkek egemen kültürü oluşturmaktadır (Bingöl, 2014). Türkiye toplumunda erkeğe atfedilen rol ve beklentilerin “erkek adam dediğin...” kalıp ifadesiyle kuvvetli şekilde pekiştirildiği bilinmektedir. Çocukluk yıllarından başlayarak erkekliğe mahsus ifadelerle yetiştirilmeye çalışılan erkekler; toplumun istediği veya aradığı şekle uygun olmak ve kalıplaşmış cinsiyet rolü haricinde olmamaya çaba göstermek zorundadır (Zeybekoğlu, 2010).

Her toplumun kendi içinde toplumsal cinsiyete ilişkin kalıp yargıları ve kültürel kalıp yargıları mevcuttur (Kite vd., 1993, s. 220; Taylor vd., 2010). Erkek ve kadınlar tarafından genel olarak kabul edilmiş belirli kişisel özellikler her grubun kendisi ile ilgili inancını oluşturmaktadır (Dökmen, 2012). Haskan-Avcı (2016) yaptığı çalışmada, erkeklerin kendilerine yönelik var olan kalıp yargılardan sıkıntı yaşadıklarını ifade etmektedir. Toplumsal yapı içerisinde erkek istemese de var olan kalıp yargı içerisinde yaşamını devam ettirmektedir. Toplumun belleğinde var olan cinsiyet kalıplarının sınınmaksızın ister erkek isterse kadınlar için doğru olarak kabul edilmesi belirli bir baskıyı ortaya çıkarmaktadır. Eğitim düzeyinin artması ise eşitlikçi rolün yaygınlaşmasının üzerinde destekleyici bir önemli etmen olsa da, toplumsal kalıp yargılarının değişmesinin pek kolay olmadığı düşünülebilir. Mevcut araştırmada eğitim düzeyi yüksek olan katılımcıların arasında bile toplumun kendine has yargılarla erkeğe yönelik beklentilerinin olduğu tekrar saptanmıştır.

Bandura, öz yeterlik için “performans”, “diğerlerinin deneyimlerini gözlemleme”, “sözlü şekilde ikna olunma”, “fizyolojik belirtiler” olmakla dört bilgi kaynağının önemli olduğunu belirtmiştir (Bandura, 1977). Performans bir kişinin görev sırasında başarılı olması ile ilgili sonucu ifade eder. Etkili bir kaynak olan başarılı olma durumu tekrarlanırsa bireyin kendini yeterli hiss etmesi artar. Başarılı olunmaya devam edildiği sürede öz yeterlik duygusu yükselir ortaya çıkan aksilikler pek etkileyici olamaz. Öz yeterliğin diğer önemli kaynağı olan deneyimleme başka birini görev sırasında başarılı olduğunu müşahade etmektir. Bireyin başka biri tarafında başarılı olacağına dair ikna olunması, olumlu yanıt alması ise sözel ikna kaynağını oluşturmaktadır. Sosyal öğrenme kuramı açısından görev sırasında bedensel belirtilerin de önemli olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda her hangi görev sırasında kaygı, teşviş gibi belirtilerin doğru yorumlanması öz yeterliği etkilemektedir (Zulkosky, 2009). Sonuç olarak, bireyin öz yeterlik duygusunun gelişimi için başarılı sonuçlar elde etmesi, başka bir deneyimin başarılı olduğunu gözlemleme fırsatının olması, yaptığı iş süresinde olumlu geri bildirimler alması, bedensel ipuçlarına dikkat etmesi gerektiği söylenebilir.

Bireyin öz yeterlik duygusunun gelişmesi için benzer durumu yaşayan ve başarılı olan birinin yaşantısına tanık olması gerekmektedir. Bireyin geleneksel tutuma ya da eşitlikçi tutuma ilişkin davranışlara tanık olmasının öz yeterlik düzeyine katkı sağladığı

düşünülmektedir. Bu anlamda başarılı kadın rolü, ya da geleneksel rolü icra eden kadını gözlemleyen bir kız ve ya erkek çocuğun tanık olduğu role göre öz yeterliğinin etkilenmesi beklenebilir. Güçlü, yönetici, başarılı bir anneyi veya babayı gözlemlemek çocuğun öz yeterliğini hangi cinsiyet üzerinde yapılandıracağına yön verebilir.

Bandura öz yeterlik duygusunun oluşumunda bireyin sahip olduğu sosyal modellerin önemini vurgulamıştır (Bandura, 1977). Başarılı ve ya başarısız bir sosyal modeli gözlemlemesi bireyin öz yeterlik duygusunu etkilemektedir. Özyeterlik duygusunun oluşumunda diğer önemli etkenin bireyin yetenekli ya da yeteneksiz olduğuna dair almış olduğu sözel geri bildirimlerdir. Mevcut araştırmada katılımcıların genelinin onsekiz yaştan büyük, büyük kısmının ise otuz yaştan üzerinde (%76.308) olduğu dikkate alındığında sosyal model olarak hayatlarında var olan ya da olmuş bireylerin erkek cinsiyet rolüne ilişkin tutumu daha çok destekleyici geleneksel bakış açısına sahip bireyler olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda katılımcıların geleneksel bakış açısı içerisinde erkek cinsiyet rolünü benimsedikleri ve destekledikleri söylenebilir.

Sonuç olarak mevcut araştırmada sınanmış yapısal eşitlik modeli kapsamında erkek cinsiyet rolü, ilişkide öz yeterlik, cinsel öz yeterlik, evlilik doyumu arasındaki ilişkinin anlamlı olması toplumsal yapının özelliklerini ifade etmektedir. Erkek rolüne ilişkin bakış açısının destelenmesi öz yeterliği artırmakta, öz yeterlik ise bireylerin evlilik doyumu etkilenmektedir.

Bu araştırma toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum ile evlilik doyumu arasındaki ilişkide öz yeterlik ve cinsel öz yeterlik algısının aracılık rolünün belirlenebilmesi amacıyla yürütülmüştür. Araştırmanın amacı doğrultusunda evli bireylerin evlilik doyumuna yönelik model önerisi sunulmuştur. Test edilen yapısal modelde; toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin geleneksel tutum (erkek cinsiyet rolü) ilişkide öz yeterliği pozitif yönde ve anlamlı düzeyde, ilişkide öz yeterlik cinsel öz yeterliği pozitif yönde ve anlamlı düzeyde ve cinsel öz yeterlik de evlilik doyumunu pozitif yönde ve anlamlı düzeyde yordamıştır.

Mevcut çalışmanın, evlilik doyumu, toplumsal cinsiyet rolleri, öz yeterlik ve cinsel yaşam değişkenlerinin incelendiği daha geniş çalışmalara kaynak olabileceği düşünülmektedir. Evlilik doyumu hem araştırmacılar hem de evli çiftler için önemli bir değişkendir. Araştırmacılar için evli bireylerin daha yüksek doyuma katkıda bulunan ilişkilerinin işleyişini anlamak önemli bir hedef olmaya devam etmektedir. Evlilik

memnuniyetine katkıda bulunan faktörlerin belirlenmesi, evlilik eğitimi ve evlilik danışmanlığı gibi alanlarda evli çiftlerin ilişkilerini zenginleştirmek, tatmin edici bir evliliğe katkıda bulunabilecek stratejiler bulmak ve benzer şekilde evlilik doyumunun azalmasına sebep olan etmenleri belirlemek açısından önemlidir. Günümüzde, çoğu insan artık evliliği zorunlu olarak yerine getirilmesi gereken bir görev gibi görmek yerine, gönüllülük esaslı, çiftin sevgisini ve birlikte olma arzusunu sembolize eden bir birliktelik olarak görmektedir (Li ve Fung, 2011). Bu bağlamda, evliliklerin kalitesini ve istikrarını güçlü bir şekilde etkileyen evlilik doyumu önemli bir etmen olmaktadır (Clements vd., 1997).

Geleneksel olarak kabul edilen yaşam tarzının zaman geçtikçe değişimler yaşaması ise toplumsal cinsiyete ilişkin algı, tutum ve rollerdeki farklılıkları gözle görülür hale getirmiştir. Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve Pekin Eylem Platformu ve Deklarasyonu toplumsal yapıda yeni bakış açısının oluşmasına, ayrımcılığa karşı önlemlerin alınmasına katkı sağlamıştır. Türkiye’de toplumsal yapı ise dışının tutum, inanç ve algılarıyla kadınca; erin ise erkekçe olmasını ve buna üstünlük vermekte olan geleneksel kültürü desteklemektedir. Biyolojik cinsiyet ile toplumsal cinsiyet çok yakın ilişkili bir hal almaktadır. Mevcut yapı kadınları genellikle ev merkezli rol almaya, fiziksel gücü daha az gerektiren iş ve meslek seçimine yöneltirken ve erkeklerle kıyaslamada kadınlara edilgen bir konum sağlarken; erkekleri kadın üzerinde etken olacak bir formda konumlandırmaktadır. Nitekim, Vefikuluçay vd. (2007) yaptığı evlilik ve aile yaşamı ile ilgili çalışmalarda, erkeklerin daha geleneksel bakış açısına sahip olduklarını saptamıştır. Savaş`ın (2018) yaptığı çalışmada Türkiye’de bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin basmakalıp yargılarının ciddi bir boyutta olduğu ifade edilmektedir. İlgili araştırmada kadınların temel rol ve sorumluluk alanlarının evlilik, aile olduğu ve para kazanmasına gerek olmadığı, ev işleriyle ilgilenmenin daha önemli olduğuna inanıldığı tespit edilmiştir. Evlilik ilişkisinde yukarıda belirtilenlere ek olarak; kadınların eşlerinin sözünü dinleyen, onların sözünden çıkmayan kişiler olması gerektiğinin savunulduğu da görülmektedir.

Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algı kadın ve erkeklerin hayat koşullarını etkilemektedir. Toplumun kültürel altyapısı, aile düzeni değişerek yeniden yapılanmaktadır. Bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları, öz yeterlik değerleri yaşadıkları

toplumun değerlerinden etkilenmektedir (Özpulat, 2016). Bu bağlamda bireylerin öz yeterlik düzeylerinin yüksek olması, eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolünün benimsenmesi için eğitim ortamlarında farkındalığın sağlanmasının gerekli olduğu düşünülmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorununun var olduğu toplumlarda eğitim aracılığı ile bireylere kültür, bilgi aktararak, işgücü ve kararlarda eşit katılım içerikli iletilerin kız ve erkek çocuklara ulaştırılması önemlidir (Göğüş Tan, 2011). Toplumsal eşitsizlik içerisinde kadının eğitim, çalışma gibi alanlarda kısıtlanması öz yeterlik için temel faktor olan rol modelin ortaya çıkmasına da engel olabileceği düşünülmektedir. Bu doğrultuda erkek ve kadının eşit değerlendirildiği koşulların sağlanmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

5.3. Öneriler

Bu kısımda, araştırma kapsamında elde edilen sonuçlar çerçevesinde araştırmacılara ve uygulayıcılara yönelik önerilere yer verilmiştir.

5.3.1. Gelecek araştırmalara yönelik öneriler

1. Mevcut araştırma evlilik ilişkisi devam eden bireylerin bireysel katılımı ile yürütülmüştür. Yapılacak yeni araştırmalarda her iki çiftin (karı-koca) çalışma gruplarından elde edilecek verilerle karşılaştırmalı bir araştırma yapılabilir.
2. Alanyazında, özellikle ilişkilerde toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum ve ilişkide öz yeterlik değişkenlerinin bir model içerisinde ele alındığı herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlar ve ilişkide öz yeterlikle ilgili nitel veri toplanarak bu doğrultuda araştırmalar derinleştirilebilir.
3. Mevcut araştırmada evlilik doyumu puanları elde edilirken, katılımcıların evlilik süresi, eğitim düzeyi, çocuk sayısı gibi değişkenler katılımcıların demografik bilgileri olarak değerlendirilmiştir. Evlilik doyumunun evlilik süresi içerisinde değiştiği dikkate alınarak farklı dönemlerde modelin nasıl işlediği yeniden araştırılabilir.
4. Araştırma verileri COVID-19 pandemisi döneminde online platformlar üzerinden toplanmıştır. Pandemi döneminde evlilik ilişkilerinin olumsuz etkilendiği dile getirilmektedir. Evlilik doyumu gibi bir değişkenin bu dönemin etkisinden ayrıştırılması mümkün olamamaktadır. Aynı değişkenlerin pandemi sonrası tekrar incelenmesi önerilebilir.

5. Son dönemlerde, bireylerin evlilikten ziyade birlikte yaşamayı tercih ettikleri bilinmektedir. Toplumsal cinsiyet rolü, ilişkide öz yeterlik, cinsel öz yeterlik ve evlilik doyumu gibi değişkenlerin birlikte yaşamayı tercih edenler, ikinci evliliğini gerçekleştirenler gibi farklı gruplarla ve farklı kültürleri temsil eden bireylerle yapılması literature önemli bir katkı sağlayabilir.

5.3.2. Uygulamaya yönelik öneriler

1. Aile, bireylerin tutumlarının oluştuğu önemli bir kurum olarak bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin bakış açılarını etkilemektedir. Ebeveynlerin sahip oldukları cinsiyet rollerine ilişkin tutumlar çocukların da benzer tutumu sergilemelerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Bu sebeple, ailelerde ebeveynlerin sergiledikleri tutumla ilgili farkındalığı artırmaya katkı sağlayacak aile programları ve eğitimlerin sunulması önemlidir.

2. Bu araştırma kapsamında, evlilik doyumunda öz yeterliğin hem dolaylı hem de doğrudan etkili bir değişken olduğu saptanmıştır. Bu bağlamda, bireylerin öz yeterliklerini artıracak eğitimlerin önemli olduğu söylenebilir. Nitekim, pek çok araştırma, eğitim programlarına katılımı cinsel öz yeterliğin arttığını öne sürmektedir (ör. Boone, 2015; Klein, 2014).

3. Aile veya çiftlere yönelik psikolojik danışmanlık ve psikoterapi sürecinde, ilgili alanlarda verilen eğitimlerde, seminer ve atölye çalışmalarında bu araştırma kapsamında sınanmış modellerden yararlanılabilir.

KAYNAKÇA

- Abalı, S. ve Kömürcü, N. (2007). Evlilikte cinsel sorunlar boşanma nedeni midir?. *Androloji Bulteni*, 30, 270 - 272.
- Acitelli, L. K., & Antonucci, T. C. (1994). Gender differences in the link between marital support and satisfaction in older couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(4), 688-698. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.67.4.688>
- Adams, J. M., & Jones, W. H. (1997). The conceptualization of marital commitment: An integrative analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72(5), 1177-1196. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.72.5.1177>
- Akan, Y. (2019). İlişki öz yeterlik ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10(7), 1601-1624. <https://doi.org/10.26466/opus.510391>
- Akan, Y. ve Bakioğlu, F. (2021). Yetişkinlerin ilişki öz yeterlik düzeylerinin kıskançlıkla baş etme ve yakın ilişkilerde bağlanma açısından incelenmesi. *Turkish Studies - Education*, 16(2), 517-534. <https://dx.doi.org/10.47423/TurkishStudies.49670>
- Akdemir, A., Karaoğlu, A. ve Karakaş, G. (2006). Çift terapisi. *Türkiye’de Psikiyatri*, 8(2), 122-128.
- Akın, A. ve Demirel, S. (2003). Toplumsal cinsiyet kavramı ve sağlığı etkileri. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 4(25), 73-82.
- Akpınar Demir, F. (2022). *Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ve romantik ilişkideki öz yeterlik algıları ile ilişki doyumları arasındaki ilişki* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Kent Üniversitesi.
- Akpınar, B. ve Kırlioğlu, M. (2020). Bazı değişkenler açısından evlilik uyumunun incelenmesi ve toplumsal cinsiyet rolleri tutumunun evlilik uyumuna etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 23(2), 736-746.
- Aksaray, B. (2020). *Gebelerin kendilerini algılamalarının cinsel öz yeterlilik ve evlilik uyumuna etkisi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.
- Aliakbari, D. M., Heidarinassab, L., & Keyghobadi, S. (2013). Surveying the relation between sexual performance and marital compatibility in married women. *Clinical Psychology & Personality*, 20(8), 87-98.

- Altınova, H. H. ve Duyan, V. (2013). Toplumsal cinsiyet algısı ölçeğinin geçerlik güvenirlik çalışması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 24(2), 9-22.
- Altuntaş, O. ve Altınova, H. H. (2015). Toplumsal cinsiyet algısı ile sosyo-ekonomik değişkenler arasındaki ilişkinin belirlenmesi, *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(6), 83-100.
- Amato, P. R., Booth, A., Johnson, D. R., & Rogers, S. J. (2007). *Alone together: How marriage in America is changing*. Harvard University Press.
- Amato, P. R., Johnson, D. R., Booth, A., & Rogers, S. J. (2003). Continuity and change in marital quality between 1980 and 2000. *Journal of Marriage and Family*, 65(1), 1-22. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1741-3737.2003.00001.x>
- Ampuero, M. (2014). *Efficacy of cultural-based psychoeducational group therapy for increasing marital satisfaction among Latino couples* [Doctoral dissertation]. Walden University.
- Anar B. (2011). *Evli ve çalışan yetişkinlikerin toplumsal cinsiyet rolleri ile evlilik doyumu ve iş doyumu ilişkisinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Anderson, N., Steinauer, J., Valente, T., Koblentz, J., & Dehlendor, C. (2014). Women's social communication about ruds: a qualitative analysis, perspect. *Sex Reprod Health*, 46(3), 141–148. <http://dx.doi.org/10.1363/46e1814>
- Anlatan, Ö. (2021) Deneye dayalı bir yaklaşım: Gottman çift terapisi. *Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi* 4(1), 74-93.
- Ar, Ö. F. (2014). *Normal gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynler ile otizmlili çocuğa sahip ebeveynlerin evlilik uyumu ve anksiyete düzeylerinin incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Haliç Üniversitesi.
- Arıcı, F. (2011). *Üniversite öğrencilerinde toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algılar ve psikolojik iyi oluş* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Asan, T. H. (2006), *Ders kitaplarında cinsiyetçilik ve öğretmenlerin cinsiyetçilik algılarının saptanması* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Kocaeli Üniversitesi.
- Aşılı, G. (2001). *Üniversite öğrencilerinin cinsiyet roller ve ego (ben) durumları arasındaki ilişkisi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Ateş, G. (2018). *Evli bireylerde öznel iyi-oluşla ilişkili faktörler: İnternet üzerinden aldatma eğilimi, cinsiyet rolleri ve evlilik doyumu* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

- Ateş, R., Erdoğan, İ., Ergin, H., Gül, G., Genel, H. G., ve Özkardeş, G. O. (2004). *Evlilik okulu*. Remzi Kitabevi.
- Atış, F. (2010). *Ebelik/Hemşirelik 1. ve 4. sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının belirlenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Aydın, H. (1998). *Cinsellik ve cinsel işlev*. Hekimler Yayın Birliği.
- Aydın, O. ve Baran, G. (2010). Toplumsal değişme sürecinde evlenme ve boşanma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21 (2), 117-126.
- Aylaz, R., Güneş, G., Uzun, Ö. ve Ünal, S. (2014). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rolüne yönelik görüşleri. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 23(5), 183-189.
- Aypay, A. (2010). Genel öz yeterlik ölçeği'nin (GÖYÖ) Türkçe'ye uyarlama çalışması. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11 (2) , 113-132.
- Bachman, L. F. (2004). *Statistical analyses for language assessment*. Cambridge University Press.
- Bağlı, M. ve Sever, A. (2005). Tabulaştırılan/tabulaşan kurumun (ailenin) kurbanlıklar edinme pratiği: levirat ve sororat. *Aile ve Toplum*, 7(2), 1-10.
- Bailes, S. C., Fichten, C. S., Libman, E., Brender, W., & Amsel, R. (2013). Sexual selfefficacy scale for female functioning. *Handbook of Sexuality*.
- Bailes, S., Creti, L., Fichten, C. S., Libman, E., Brender, W., & Amsel, R. (1998). Sexual selfefficacy scale for female functioning. In CM. Davis, W.L. Yarber, R. Bauserman, G. Shreer, ve S. L. Davis (Eds.), *Handbook of Sexuality-Related Measures*, 531-534.
- Bakhshayesh, A. R., & Mortazavi, M. (2010). The relationship between sexual satisfaction, general health and marital satisfaction in couples. *Journal of Applied Psychology*, 3(4), 73–85.
- Bal, S. F. (2021). *Evlilikten beklentiler ile cinsiyet rolü tutumlari arasindaki ilişki* [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action*. Prentice Hall.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The Exercise Of Control*. W. H. Freeman and Company
- Banegas, D. L., Jacovkis, L. G. & Romiti, A. (2019). Sexuality ve culture. A gender perspective in initial english language teacher education: an argentinian experience. *Sexuality and Culture*, 1-22.
- Banmen, J., & Vogel, N. (1985). The relationship between marital quality and interpersonal communication. *Family Therapy*, 12, 45-58.

- Bartkowski, J. P., & Xu, X. (2010). *Refashioning family in the 21st century: marriage and cohabitation among america's young adults. The changing spirituality of emerging adults project. Life cycle institute. Catholic University of America*
- Bartley, S., Blanton, P., & Gilliard, J. (2005). Husbands and wives in dual-earner marriages: decision-making, gender role attitudes, division of household labor, and equity. *Marriage and Family Review* 37. 69-94. https://dx.doi.org/10.1300/J002v37n04_05
- Barutçu, A. (2013). *Türkiye’de erkeklik inşasının bedensel ve toplumsal aşamaları*. [Yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Basco, M. R., Prager, K. J., Pita, J. M., Tamir, L. M., & Stephens, J. J. (1992) Communication and intimacy in the marriages of depressed patients. *Journal of Family Psychology*, 6(2), 184-194. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.6.2.184>
- Başarer Berber, Z. ve Karakuş Umar, E. (2022), Toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ve öz yeterlik ilişkisi üzerinden bir değerlendirme, *AUSBD*, 5 (10), 147-156.
- Başat, Ç. (2004). *Cinsel doyumun evlilik doyumu kontrol odağı ve kendilik değeri üzerinden yordanması* [Yüksek lisans tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Bayer, Ö. (2017). *Evlilik doyumu ve çok boyutlu algılanan sosyal desteğin öznel iyi oluş üzerindeki yordayıcı rolünün incelenmesi* [Yüksek lisans tezi]. Uludağ Üniversitesi.
- Baykal, S. (1988). *Üniversite öğrencilerinin cinsiyet rolleri ile ilgili kalıp yargılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi* [Doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Bener, Ö., ve Günay, G. (2013). Gençlerin evlilik ve aile yaşamına ilişkin tutumları, *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 1-16.
- Bentler, P. M., & Chou, C. P. (1987). Practical issues in structural modeling. *Sociological methods & research*, 16(1), 78-117.
- Besharat, M. A. (2001). The contribution of couple's attachment style to the adjustment to infertility. *Journal of Reproduction & Infertility*, 2(1), 17-25.
- Binay, M. (2018). Türkiye’de boşanma nedenlerinin analizi ve alternatif uyuşmazlık yöntemleri, *Ombudsman Akademik*, 5 (9), 237-267.
- Bingöl, O. (2014). Toplumsal cinsiyet olgusu ve Türkiye’de kadınlık. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 16 (1), 108-114.
- Binici, A. S. (2000). *Psikolojik yardım için başvuruda bulunan ve bulunmayan evli çiftlerin evlilik ilişkilerini değerlendirmelerinin karşılaştırılması* [Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi.

- Bir-Aktürk, E. (2006). *Marital satisfaction in turkish remarried families: comparison among marital status, effect of stepchildren and contributing factors* [Yüksek lisans tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Birnie-Porter, C., & Hunt, M. (2015). Does relationship status matter for sexual satisfaction? The roles of intimacy and attachment avoidance in sexual satisfaction across five types of ongoing sexual relationships. *The Canadian Journal of Human Sexuality*, 24(2), 174-183. <https://doi.org/10.3138/cjhs.242-A5>
- Bolsoy, N., Egelioglu, N., Şen, S., Er, S. ve Sevil, Ü. (2010). *Öğrencilerin boyun eğici davranış ve toplumsal cinsiyet algısı*. [Poster Bildiri]. I. Uluslararası Kadın ve Sağlık Kongresi, Sakarya.
- Boone MR., Cherenack, EM., & Wilson, PA. (2015). Self-efficacy for sexual risk reduction and partner HIV status as correlates of sexual risk behavior among HIV-positive adolescent girls and women. *AIDS Patient Care STDS*, 29(6), 346-53. <https://doi.org/10.1089/apc.2014.0175>
- Botkin, D., Weeks, M.O., & Morris, J. (2000). Changing marriage role expectations: 1961–1996. *Sex Roles*. 42. 933-942. <https://doi.org/10.1023/A:1007006702410>
- Bowen, G. L., & Orthner, D. K. (1983). Sex-role congruency and marital quality. *Journal of Marriage and the Family*, 223- 230.
- Bradbury, T. N., & Karney, B. R. (1997). Neuritisim, marital interaction, and the trajectory of marital satisfaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72 (5), 1075-1092.
- Bradbury, T. N., & Karney, B. R. (2004). Understanding and altering the longitudinal course of marriage. *Journal of Marriage and Family*, 66(4), 862-879. <http://dx.doi.org/10.1111/j.0022-2445.2004.00059.x>
- Bradbury, T. N., Fincham, F. D., & Beach, S. R. H. (2000). Research on the nature and determinants of marital satisfaction: A decade in review. *Journal Of Marriage And The Family*, 62, 964-980.
- Brezsnyak, M., & Whisman M. A. (2004). Sexual desire and relationship functioning. The effects of marital satisfaction and power. *Journal of Sex and Marital Therapy*, 30, 199-217, <https://doi.org/10.1080/00926230490262393>
- Broman, C. L. (2005). Marital quality in black and white marriages. *Journal of Family Issues*, 26, 431–441. <https://doi.org/10.1177/0192513X04272439>

- Brown, T. A. (2015). *Confirmatory factor analysis for applied research*. Guilford publications.
- Budak, S. (2005). *Psikoloji sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Burleson, B. R., & Denton, W. H. (1997). The relationship between communication skill and marital satisfaction: Some moderating effects. *Journal of Marriage and the Family*, 59, 884-90
- Burr, V. 1998. *Gender and Social Psychology*. New York: Routledge
- Burt, K., & Scott, J. (2002). Parent and adolescent gender role attitudes in 1990s great britain. *Sex Roles*. 46. 239-245. <https://doi.org/10.1023/A:1019919331967>
- Bussey, K., & Bandura, A. (1999). Social cognitive theory of gender development and differentiation. *Psychological review*, 106(4), 676-713. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.106.4.676>
- Butler, J. (2008). *Cinsiyet belası feminist kimliğin altüst edilmesi*. Metis Yayınları.
- Buunk, B., Kluwer, E., Schuurman, M., & Siero, F. (2000). The division of labor among egalitarian and traditional women: differences in discontent, social comparison, and false consensus. *Journal of Applied Social Psychology*, 30. 759 - 779. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.2000.tb02822.x>
- Byrne, B. M. (2016). Adaptation of assessment scales in cross-national research: Issues, guidelines, and caveats. *International Perspectives in Psychology: Research, Practice, Consultation*, 5(1), 51.
- Cai, Z., Xitao, F., & Jianxia, D. (2016). Gender and attitudes toward technology use: A meta-analysis. *Computers & Education*, 105(2). <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2016.11.003>
- Canatan K. (2006). Klasik islam yorum geleneğinde cinsiyetçilik düşüncesinin anatomisi. *Kadın Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 18-37.
- Canel, A. N. (2007). *Ailede problem çözme, evlilik doyumu ve örnek bir grup çalışmasının sınanması* [Doktora tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Carr, D., Freedman, V. A., Cornman, J. C. & Schwarz, N. (2014). Happy marriage, happy life? Marital quality and subjective well-being in later life. *Journal of Marriage and Family*, 76(5), 930-948.
- Chen, F. F. (2007). Sensitivity of goodness of fit indexes to lack of measurement invariance. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 14(3), 464-504. <https://doi.org/10.1080/10705510701301834>

- Chi, P., Tsang, S. K. M., Chan, K. S., Xiang, X., Yip, P. S. F., Cheung, Y. T., & Zhang, X. (2011). Marital satisfaction of Chinese under stress: Moderating effects of personal control and social support. *Asian Journal of Social Psychology*, 14, 15-25.
- Choice, P., & Lamke, L. K. (2005). Stay/leave decision making processes in abusive dating relationships, *Personel Relationship*, <https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.1999.tb00197.x>
- Cihan-Güngör, H. ve Özbay, Y. (2006). Evlilikte yetkinlik ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(29), 79-93.
- Clements, M. L., Cordova, A. D., Markman, H. J., & Laurenceau, J.P. (1997). The erosion of marital satisfaction over time and how to prevent it. In R. J. Sternberg & M. Hojjat (Eds.), *Satisfaction in close relationships* (pp. 335–355). The Guilford Press.
- Closson, K., Dietrich, J. J., Lachowsky, N. J., Nkala, B., Palmer, A., Cui, Z., et al. (2018) Sexual self-efficacy and gender: A review of condom use and sexual negotiation among young men and women in Sub-Saharan Africa. *The Journal of Sex Research*, 55(4), 522–539. <https://doi.org/10.1080/00224499.2017.1421607>.
- Cohen, E. S., & Fromme, K. (2002). Diferential determinants of young adult substance use and high-risk sexual behavior. *Journal of Applied Social Psychology*, 36, 1124-1135.
- Cohen, J. (1992). Statistical power analysis. *Current Directions in Psychological Science*, 1(3), 98-101.
- Collins, R. & Coltrane, S. (1991) *Sociology of marriage and the family: Gender, love and property*. Nelson-Hall.
- Coltrane, S. (2000). Research on household labor: modeling and measuring the social embeddedness of routine family work. *Journal of Marriage and the Family* 62, 1208-1233. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2000.01208.x>
- Conger, R. D., Cui, M., Bryant, C. M. & Elder, G. H. (2000). Competence in early adult romantic relationships: A developmental perspective of family influences. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79, 224-237
- Coulter, A. (2007). *Sexual sensation seeking and self-efficacy's relationship to sexual risk taking behavior* [Master dissertation]. Humboldt State University.
- Cox, M. J, Paley, B., Burchinal. M., & Payne, C. C. (1999). Marital perceptions and interactions across the transition to parenthood. *Journal of Marriage and the Family*, 61(3), 611–625.

- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. Sage.
- Creti, L. & Libman, E. (1989). Cognitions and sexual expression in the aging. *Journal of Sex and Marital Therapy*, 15, 83-101.
- Croyle, K., & Waltz, J. (2002). Emotional awareness and couples' relationship satisfaction. *Journal of Marital and Family Therapy*. 28, 435-44. <https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.2002.tb00368.x>
- Cui, M., Fincham, F. D., & Pasley, B. K. (2008). Young adult romantic relationships: The role of parents' marital problems and relationship efficacy. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 34, 1226-1235. <https://doi.org/10.1177/0146167208319693>
- Curun, F. (2006) .*Yüklemeler, iletişim çatışmaları, cinsiyet ve cinsiyet rolü yönelimi ile evlilik doyumu arasındaki ilişki* [Doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Çağ, P. ve Yıldırım, İ. (2013.) Evlilik doyumunu yordayan ilişkisel ve kişisel değişkenler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(39), 13-23.
- Çakır, O. (2014). *Evlilik doyumunu açıklamaya yönelik bir model: Uyumsuz şemalar, bağlanma stilleri ve duygusal düzenleme* [Doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Çatal, M. T. (2019). *Evli bireylerin evlilik değerleri, evlilik doyumu ve evlilik tipleri arasındaki ilişki* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Çavdar, D. (2013). *Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ve romantik ilişkilerde akılcı olmayan inançlar* [Yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Çekiç, F. (2021). *Toplumsal cinsiyet temelli kimlik inşası: erkeklik kimliğinin oluşumu, tutum ve davranışlar üzerinde etkisi* [Yüksek lisans tezi]. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Çelebiyev, N. (2015). *Aile psikolojisi*, Mütercim.
- Çelik, A. S., Pasinlioğlu, T., Tan, G. ve Koyuncu, H. (2013). Üniversite öğrencilerinin cinsiyet eşitliği tutumlarının belirlenmesi. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 21 (3), 181-186.
- Çelik, E. (2012). *Evli bireylerin cinsel özgüven düzeyleri ile cinsel öz-yeterlik, evlilik yaşam doyumu ve cinsel utangaçlıklarının incelenmesi* [Doktora Tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Çelik, E. (2013). Cinsel öz-yeterlik ölçeğinin türk kültürüne uyarlanması: geçerlik ve güvenirlik çalışması, *Journal of European Education*, 3(2), 1-10.

- Çelik, M., ve Tümkaya, S. (2012). Öğretim elemanlarının evlilik uyumu ve yaşam doyumlarının iş değişkenleri ile ilişkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(1), 223-238.
- Çetinkaya, S. K. (2013). Üniversite öğrencilerinin şiddet eğilimlerinin ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının belirlenmesi. *Nesne Dergisi*, 1(2), 21-43.
- Çetinkaya, S. K., & Gençdoğan, B. (2014). The relationship between marital quality, attitudes towards gender roles and life satisfaction among the married individuals. *Psychology, Society, & Education*, 6(2), 94-112.
- Çınar, L (2008). *Evlilik doyumu: Cinsiyet rolleri ve yardım arama tutumu* [Yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Çınar, S. (2008). *Yirminci yüzyılın ikinci yarısı'nda türkiye'de kadın aşıklar* [Doktora tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Çiftçi, T ve Ünalı, E. (2014). Coğrafya öğretmenlerinin değer eğitiminin mevcut durumu ile ilgili görüş ve düşünceleri. *Journal of Word of Turks*, 6(2), 81-99.
- Çınar, E. K. (2013). *Ortaokul türkçe ders kitaplarında toplumsal cinsiyet* [Yüksek lisans tezi]. Pamukkale Üniversitesi.
- Daşlı, Y. (2019). Öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumların belirlenmesi üzerine bir alan araştırması. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 364-385.
- Davidson, J. K., Darling, C.A, & Jennings, D. A. (1995). Religiosity and the sexuality of women: sexual behavior and sexual satisfaction revisited. *Journal of Sex Research*, 32, 235-243.
- Davis, S., & Greenstein, T. (2009). Gender ideology: Components, predictors, and consequences. *Annual Review of Sociology*, 35. <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-070308-115920>
- Dean, D. D., & Lucas, W. L. (1978). Whose marital adjustment – her, his and theirs? *Psychological Reports*, 43. 2-16.
- Demir, D. (2016). *Evlilik uyumu ile bağlanma stilleri ve kişilerarası problem çözme davranışı arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi]. Maltepe Üniversitesi.
- Demir, F. (2022). *Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ve romantik ilişkide öz yeterlik algıları ile ilişki doyumu arasındaki ilişki* [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Kent Üniversitesi.
- Demircioğlu, H., Tezel, Ş. F. ve Günindi Y. (2011). Anne babaların görüşlerine göre aile işlevleri. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(1), 93-105.

- Demren, Ç. (2008). Kadınlık dolanımıyla erkeklik öznelliği. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(1),73-9.
- Devieux, J., Malow, R., Stein, J. A., Jennings, T. E., Lucenko, B. A., Averhart, C., & Kalichman, S. (2002). Impulsivity and HIV risk among adjudicated alcohol and other drug-abusing adolescent offenders. *AIDS Education and Prevention*, 14, 24-35.
- Dikmen, H. A. ve Marakoğlu, K. (2019). Hemşirelik öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rolleri ile kadına yönelik şiddete ilişkin tutumlarının incelenmesi. *Genel Tıp Dergisi*, 29(2), 73-79.
- Dilmaç, B. ve Bakırcılioğlu, A. (2019). Evli bireylerin sahip oldukları değerler, iletişim becerileri ve evlilik uyumu arasındaki yordayıcı ilişki. *Necmeddin Erbakan Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(2), 110-122.
- Doss, B. D., Atkins, D. C., & Christensen, A. (2003). Who's dragging their feet? Husbands and wives seeking marital therapy. *Journal of Marital and Family Therapy*, 29, 165–177.
- Dostal, C., & Langhinrichsen-Rohling, J. (1997). Relationship-specific cognitions and family-of-origin divorce and abuse. *Journal of Divorce ve Remarriage* 27(3-4), 101-120. https://doi.org/10.1300/J087v27n03_07
- Doxey, C., ve Larson, J. H (1997). *The RELATE report*. Provo, UT: Marriage Study Consortium.
- Dökmen Z. Y. (2012) *Toplumsal cinsiyet: Sosyal psikolojik açıklamalar*. Remzi Kitabevi.
- Dökmen, Z. Y. (2004). *Toplumsal cinsiyet, sosyal psikolojik açıklamalar*. Sistem Yayıncılık
- Döner, A. Ç. (2015). *Cinsel mitlerin, evlilik doyumu ve toplumsal cinsiyet rolleri arasındaki ilişkisinin incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Üsküdar Üniversitesi.
- Drigotas, S. M., & Rusbult, C. E. (1992). Should I stay or should I go? A dependence model of breakups. *Journal of Personality and Social Psychology*, 62(1), 62-87. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.62.1.62>
- Duffy, S. M., & Rusbult, C. E. (1986). Satisfaction and commitment in homosexual and heterosexual relationships. *Journal of Homosexuality*, 12(2), 1-23.
- Dunn, K. M., Croft, P. R., & Hackett, G. I. (2000). Satisfaction in the sex life of a general population sample. *Journal of Sex and Marital Therapy*, 26, 141- 150.
- Duyuler, E. A. (2023). *Bağlanma boyutları ve aldatma eğilimi arasındaki ilişkide bilişsel duygu düzenleme stratejileri ve evlilik doyumunun aracı rolü* [Doktora tezi]. İstanbul Arel Üniversitesi.

- Dünya Sağlık Örgütü (2006). Cinsel sağlık. https://www.who.int/health-topics/sexual-health#tab=tab_2 adresinden 21.10.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Emine Özmete, E. ve Yanardağ, M. (2016) Erkeklerin bakış açısıyla toplumsal cinsiyet rolleri: kadın ve erkek olmanın değeri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20(1), 91-107.
- Eraslanlı, K. (1990). Aile içi ilişkilerin dayandığı psikolojik temeller. *19 Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 47-50.
- Erbek, E., Beştepe, E., Akar, H., Eradamlar, N. ve Alpkan, R. L. (2005). Evlilik uyumu. *Düşünen Adam*, 18(1), 39-47.
- Erdoğan, T. (2008). Toplumsal sistemin düzen sağlayıcı unsuru olarak cinsiyet rolü farklılaşması. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(4), 123-145.
- Erdoğan, T. (2016). Kentlileşme süreci ve ailede toplumsal cinsiyet rolleri ile kalıpyargıların dönüşümü: denizli-sevindik mahallesi örneği, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24, 143-166.
- Erdwins, C. J., Buffardi, L. C., Casper, W. J., & O'Brien, A. S. (2001). The relationship of women's role strain to social support, role satisfaction, and self-efficacy. *Family Relations*, 50(3), 230-238. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2001.00230.x>
- Erickson, R. J. (2005). Why emotion work matters: sex, gender, and the division of household labor. *Journal of Marriage and Family*, 67(2), <https://doi.org/10.1111/j.00222445.2005.00120.x>
- Ersanlı, E. ve Kalkan, M. (2008). *Evlilik ilişkilerini geliştirme kuram ve uygulama*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Erus, S. M. & Canel, A. N. (2015). Perceived problem solving skills of married couples predicting self-efficacy beliefs towards their marriages. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 129-159.
- Esen, E., Siyez, M. D., Soylu, Y. ve Demirgürz, G. (2017). Üniversite öğrencilerinde toplumsal cinsiyet algısının toplumsal cinsiyet rolü ve cinsiyet değişkenlerine göre incelenmesi. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 46-63.
- Eskin, M. (2012). Evlilik terapisi için başvuran çiftlerin evlilik doyumu ve evlilik terapisiyle hakkındaki görüşleriyle ilişkili etmenler. *Klinik Psikiyatri*, 15(1), 226-237.
- Esmer, Y. (2012) *Türkiye değerler atlası*. Bahçeşehir Üniversitesi.

- Espada, J. P., Morales, A., Guillen-Riquelme, A., Ballester, R., & Orgiles, M. (2016). Predicting condom use in adolescents: A test of three socio-cognitive models using a structural equation modeling approach. *BMC Public Health*, 16, 35.
- Fallon, B. J., Bowles, T. & Aristeguli, I. (2009). The effect of gender-role self-stereotypes and social comparison on the relationship between equity and satisfaction. Z. J. Hazelwood (Ed.), *Connecting Research and Practice in Relationships: Conference Proceedings* (pp. 22-27). Australian Psychological Society.
- Ferree, M. M. (2010). Filling the glass: Gender perspectives on families. *Journal of Marriage and Family*, 72, 420–439.
- Fışıloğlu, H. (1992). Yapısal aile terapisi modeli ve bir vaka. *Psikoloji Dergisi*, 7(27), 10-14.
- Fichten, C., Spector, I., Amsel, R., Creti, L., Brender, W., & Libman, E. (1998). *Handbook of sexuality related measures*. Sage Publications.
- Fincham, F. D. & Bradbury, T.N. (1993). Marital satisfaction, depression, and attributions: a longitudinal analysis, *Journal of Personality and Social Psychology*, 64(3), 442-452.
- Fincham, F. D., & Rogge, R. (2010). Understanding relationship quality: Theoretical challenges and new tools for assessment. *Journal of Family Theory & Review*, 2(4), 227–242. <https://doi.org/10.1111/j.1756-2589.2010.00059.x>
- Fincham, F., Paleari, F. G., & Regalia, C (2005). Marital quality, forgiveness, empathy, and rumination: A longitudinal analysis, *Personality and social psychology bulletin*, 368-378. <https://doi.org/10.1177/0146167204271597>
- Fiske, S. T., (2010). Interpersonal stratification: status, power and subordination. In S.T., Fiske, D.T., Gilbert, G., Lindzey (Eds.), *Handbook of Social Psychology* (pp. 941–982). John Wiley & Sons Inc.
- Fleishman, E.G., 1983, Sex-role acquisition, parental behavior, and sexual orientation: Some tentative hypotheses, *Sex roles*, 9, 1051-1059.
- Gager, C., & Sanchez, L. (2003). Two as one? Couples' perceptions of time spent together, marital quality, and the risk of divorce. *Journal of Family Issues*, 24, 21-50. <https://doi.org/10.1177/0192513X02238519>
- Gambrel L. E., & Piercy F. P. (2015) Mindfulness based relationship education for couples expecting their first child: Phenomenological findings. *Journal of Marital Family Therapy*, 41(1), 25-41.

- Geçici, F. (2011). *Gaziantep üniversitesi öğrencilerinin cinsellik ve üreme sağlığı hakkındaki bilgi düzeylerinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi]. Gaziantep Üniversitesi.
- George, D., & Mallery, P. (2016). *Descriptive statistics. In IBM SPSS statistics 23 step by step* (pp. 126-134). Routledge
- Gerke, D., Budd, E. L., & Plax, K., (2016). Measurement noninvariance of safer sex self-efficacy between heterosexual and sexual minority black youth. *Journal Social Work*, 7(3), 569-84. <https://doi.org/10.1086/688047>
- Givertz, M., Woszidlo, A., Segrin, C., & Knutson, K. (2013). Direct and indirect effects of attachment orientation on relationship quality and loneliness in married couples. *Journal of Social and Personal Relationships*, 30, 1096-1120. <https://doi.org/10.1177/0265407513482445>
- Glenn, N. D. (1991). The recent trend in marital success in the united states. *Journal of Marriage and the Family*, 53, 261-270.
- Glenn, N. D., Uecker, J. E., & Love, R. W. (2010). Later first marriage and marital success. *Social Science Research*, 39(5), 787–800.
- Gottman, J. M. (1994). *What predicts divorce?* Lawrence Erlbaum Associates
- Gottman, J. M., & Krokoff, L. J. (1989). The relationship between marital interaction and marital satisfaction: A longitudinal view. *Journal of Counselling and clinic Psychology*, 57, 47-52.
- Gottman, J. M., & Silver, N. (1999). *The seven principles for making marriage work*. Three Rivers Press
- Gottman, J., Murray, J., Swanson, C., Tyson, R., & Swanson, K. (2002). *The mathematics of marriage: Dynamic nonlinear models*. The MIT Press. <https://doi.org/10.7551/mitpress/4499.001.0001>
- Göğüş Tan, M. (2011). Eğitim. Yıldız Ecevit ve Nadide Karkıner (edt.) *Toplumsal cinsiyet sosyolojisi* (içinde). Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Gök F. A. (2013), *Evli kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili algılarının aile işlevlerine yansımaları* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Gökmen, A. (2001). *Evli eşlerin birbirine yönelik kontrolcülük ve bağımlılık algılarının evlilik doyumu üzerindeki etkisi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.

- Gör, N. (2021). *Ayrılma-bireyleşme sorunları ile evlilik doyumu arasındaki ilişkide sosyo-duygusal ve oyuna yönelik değişkenlerin aracı rolünün incelenmesi* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Gray-Little, B., Baucom, D. H., & Hamby, S. L. (1996). Marital power, marital adjustment, and therapy outcome. *Journal of Family Psychology*, 10, 292-303. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.10.3.292>
- Guo, B., & Huang, J. (2005). Marital and sexual satisfaction in chinese families: exploring the moderating effects. *Journal of sex & marital therapy*, 31, 21-29. <https://doi.org/10.1080/00926230590475224>
- Guttman, J., & Lazar, A. (2004). Criteria for marital satisfaction: Does having a child make a difference?. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 22(3), 147-156, <https://doi.org/10.1080/02646830410001723733>
- Guzman, W. R. (1996). *Attitudes toward traditional versus egalitarian gender roles in dual-earner marriage and their effect on marital satisfaction* [Master's thesis]. California State University.
- Gül, G. (2016). *Evlilik biçimleri açısından evlilik uyumu, ilişkilerde yükleme tarzları ve psikolojik dayanıklılık değişkenlerinin incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Beykent Üniversitesi.
- Güleç, G. (2013). Aile ve evlilik, aile yapısı ve ilişkileri. *Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını*, 62-103.
- Gülererli, N. (2014). *Öğretmenlerin evlilik uyumları ile yaratıcılıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi (Beylikdüzü örneği)* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara üniversitesi.
- Gündüz, B. ve Karataş, A. (2020). *İlişki doyumunun yordayıcıları: İlişkisel benlik değişimi ve romantik ilişkilerde öz yeterlik* [Bildiri]. Eğitim Araştırmaları Kongresi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay.
- Güngör, C. H. (2007). *Evlilik doyumunu açıklamaya yönelik bir model geliştirme* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Güngör, C. H. ve Özbay, Y. (2009). Evlilikte yetkinlik ölçeği'nin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(29), 80-93.
- Güven, N. (2005). *İlişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar ve evlilikte problem çözme becerilerinin evlilik doyumu ile ilişkisi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.

- Hackel, L. S., & Ruble, D. N. (1992). Changes in the marital relationship after the first baby is born: Predicting the impact of expectancy disconfirmation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 62(6), 944-957.
- Haddock, S., Zimmerman, T., Ziemba, S., & Current, L. (2001). Ten adaptive strategies for family and work balance: Advice from successful families. *Journal of Marital and Family Therapy*, 27, 445-58. <https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.2001.tb00339.x>
- Hair, J. F., Celsi, M., Ortinau, D. J., & Bush, R. P. (2010). *Essentials of marketing research*. McGraw-Hill/Irwin.
- Hajinia, A., & Khalatbari, J. (2017). The effectiveness of sex therapy on sexual self-efficacy and marital satisfaction of diabetic women. *International Academic Journal of Psychology and Educational Studies*, 2(1), 33–42.
- Hamamcı, Z. (2005). Dysfunctional relationship belief in marital satisfaction and adjustment. *Social Behavior and Personality*, 33 (4), 313- 328.
- Hamid, N., Dehghanizadeh, Z., & Firuzi A. A. (2013). Effects of cognitive - behavioral therapy on sexual function in women with vaginismus disorder. *The Iranian Journal of Obstetrics, Gynecology and Infertility*, 15(20), 1-11.
- Harper, J. M., Schaalje, B. G., & Sandberg, J. G. (2000) Daily hassles, intimacy, and marital quality in later life marriages. *American Journal of Family Therapy*, 28, 1–18.
- Haskan Avcı, Ö. (2016). Türkiye'de erkek olmak: üniversite öğrencilerinin yaşadıkları zorluklar. *Humanitas*, 4(8), 115-129.
- Hawkins, D., & Booth, A. (2005). Unhappily ever after: Effects of long-term, low quality marriages on wellbeing. *Social Forces*, 84(1), 451-470.
- Hayward, M., & Zhang, Z. (2006). Gender, the marital life course, and cardiovascular disease in late midlife. *Journal of Marriage and Family*, 68(3), 639-657.
- Heider, F. (1958). *The psychology of interpersonal relations*. Wiley.
- Hewitt, B., Baxter, J., & Western, M. (2006). Marriage breakdown in Australia: The social correlates of separation and divorce. *Journal of Sociology* 4(2), 163–183.
- Holmes, M. (2007). *What is gender? Sociological approaches*. Sage.
- Hooper, D., Coughlan, J., & Mullen, M. (2008). *Evaluating model fit: a synthesis of the structural equation modelling literature*. In 7th European Conference on research methodology for business and management studies, Regent's College, London.

- Houser, A. G. (2009). *Evli bireylerin sahip olduklari iletişim çatışması türü, romantik kıskançlık ve duygusal zekâ düzeylerinin evlilik doyumlari üzerine etkisi* [Doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Hu, L. T., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling*, 6, 1-55. <http://dx.doi.org/10.1080/10705519909540118>
- Hulbert, D. F., Apt, C., & Rabehl, S. M. (1993). Key variables to understanding female sexual satisfaction: An examination of women in non-distressed marriages. *Journal Sex Marital Therapy*, 19, 154-165.
- Humphreys, T. P., & Kennett, D. J. (2010). The reliability and validity of instruments supporting the sexual self-control model. *The Canadian Journal of Human Sexuality*, 19, 1-12.
- Hünler, O. S., & Gençöz, T. (2003). Submissive behaviors and marital satisfaction relation: mediator role of perceived marital problem solving. *Turkish Journal of Psychology*, 18, 98-108.
- Hymowitz, K., Jason, C. S., Bradford, W., & Kelleen, K., (2013). *Knot yet: The benefits and costs of delayed marriage in America* . Faculty Publications.
- Impett, E., Muise, A., & Rosen, N. (2015) Is it good to be giving in the bedroom? A prosocial perspective on sexual health and well-being in romantic relationships. *Current Sexual Health Reports*, 7, 180–190.
- İmamoğlu, E. O. (1994). Aile içinde kadın-erkek rolleri. *Aile Ansiklopedisi*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- İmamoğlu, O. (1993). Değişen dünyada değişen aile-içi roller. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 58-68.
- İmançer, D. ve İmançer, A. (2014). İnternette cinsiyet: Yeni iletişim teknolojileri ile birlikte cinsiyet ayrımına ilişkin araştırmalara bakış. *Selçuk İletişim*, 3(1) , 157-163.
- İşbilir, N. (2020). *Norway and Turkey at the edges of gender equality: A mixed method approach in examining perceptions of gender inequality* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Yaşar Üniversitesi.
- Ja'farzadeh, F. (2011). *Comparing copying styles and marital satisfaction in women based on infertility* [Master's thesis]. Allameh Tabataba'i University.

- Jackson, J. B., Miller, R. B., Oka, M., & Henry, R. G. (2014). *Gender differences in marital satisfaction: A meta-analysis. Journal of Marriage and Family*, 76(1), 105–129. <http://dx.doi.org/10.1111/jomf.12077>
- James, M. J. (2015). *Influence of gender-role egalitarianism as moderated by gender on intimate relationship satisfaction* [Doctoral dissertation]. Michigan School of Professional Psychology.
- Janetius, S.T. (2019). Sparkles: glimpses of therapeutic counselling. *Marriage and family counselling*, 103-107.
- Johnson, K. D., (2015). *Marital expectation fulfillment and its relationship to height of marital expectations, optimism, and relationship self-efficacy among married individuals*. Andrews University.
- Johnson, R., & Christensen, L. (2020). *Educational research: Quantitative, qualitative, and mixed approaches*. Sage
- Jose, O., & Alfons, V. (2007). Do demographics affect marital satisfaction? *Journal of Sex & Marital Therapy*, 33(1), 73–85. <http://dx.doi.org/10.1080/00926230600998573>
- Juni, S., & Grimm, D. W. (1994). Marital satisfaction as a function of dyadic gender role constellations. *The American Journal of Family Therapy*, 22(2), 106-112.
- Juvva, S., & Bhatti, R. (2006). Epigenetic model of marital expectations. *Contemporary Family Therapy*, 28, 61-72. <http://dx.doi.org/10.1007/s10591-006-9695-2>
- Kadılar, E. (2011). *Üç kuşak kadının cinsiyet rolleri: Ankara örneği* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Mersin Üniversitesi.
- Kafaei A. M., Mohebbi D. Z., & Kamali Z. (2019). The relationship between sexual self-efficacy and sexual function in married women. *Journal of Midwifery and reproductive Health*, 7, 1683–1690.
- Kağıtçıbaşı, Ç. ve Ataca, B. (2005). Value of children and family change: A three decade portrait from Turkey. *Applied Psychology: An International Review*, 54(3), 317-337.
- Kahraman, L., Kahraman, A. B., Ozansoy, N., Akıllı, H., Kekillioğlu, A., ve Özcan, A. (2014). Nevşehir hacı bektaş veli üniversitesi toplumsal cinsiyet algısı araştırması, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(2), 811-831.

- Kalan, Ö. G. (2010). Reklamda çocuğun toplumsal cinsiyet bağlamında konumlandırılışı: kinder reklam filmleri üzerine bir inceleme. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* 1(38), 75-89.
- Kalkan, M., Hamamcı, Z., ve Yalçın, İ. (2015). *Evlilik öncesi psikolojik danışma*. Anı Yayıncılık.
- Kamo, Y. (1993). Determinants of marital satisfaction: a comparison of the United States and Japan. *Journal of Social and Personal Relationships*, 10, 551-568.
- Kamp-Dush, C. M., Taylor, M. G., & Kroeger, R. A. (2008). Marital happiness and psychological wellbeing across the life course. *Family Relations*, 57, 211-226. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1741-3729.2008.00495.x>
- Kanburoğlu, B. (2019). *Evli kadınlarda evlilik yaşı ve evlenme biçiminin evlilik doyumu ve depresyon düzeyine olan etkisi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Işık Üniversitesi.
- Kaplan, K. (2016). *Evli bireylerde toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumların, evlilik doyumuna ve psikolojik iyi oluş durumuna etkisinin incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Beykent Üniversitesi.
- Kara, E. (2019) *Evli bireylerde çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile ilişkisel yılmazlık ve evlilikte öz yetkinlik arasındaki ilişkide bağlanma stillerinin aracı rolü* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Kara, E. (2021). *Öğrenci sporcularda algılanan stres ile psikolojik sağlamlık ilişkisi: Başa çıkma stratejileri, bilinçli farkındalık ve algılanan sosyal desteğin aracılığı* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Karagöz, M. (2021), *Toplumsal cinsiyet rolleri ile cinsel doyum ve cinsel özgüven arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Kent Üniversitesi.
- Karami, J., Bitar, S., & Neda, H. (2006), Relationship between sexual self-esteem and sexual dysfunction with marital satisfaction in nurses hospitals Kermanshah city (Iran), *Qom University Of Medical Sciences Journal* ,11(9), 86-93.
- Karataş, Z. N. (2022), *Aile hekimliği birimlerine başvuran kadınların evlilik hoşnutsuzluğu ve cinsel öz yeterlik algıları arasındaki ilişkinin araştırılması* [Tıpta uzmanlık]. Atatürk Üniversitesi.
- Karney, B. R., Bradbury, T. N., Fincham, F. D., & Sullivan, K. T. (1994). The role of negative affectivity in the association between attributions and marital satisfaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66, 413-424.

- Kartal, S. (2020). *Evli bireylerde çatışma çözme becerileri, evlilik doyumu ve cinsel yaşam doyumu arasındaki ilişkilerin incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- Kasapoğlu, F., Kutlu, M., ve Durmuş, E. (2017). Evli bireylerde kişilerarası ilişki tarzı ile evlilik doyumu arasındaki ilişki: Evlilikte öz yeterlik algısının aracı rolü. *Nesne Psikoloji Dergisi (NPD)*, 5(11), 470-487.
- Kaslow, F. & Robinson, J. A. (1996). Long-term satisfying marriages: Perceptions of contributing factors. *American Journal of Family Therapy*, 24 (2), 153–170.
- Kavoosi, M., Ebadi, Z., & Moussavi, S. (2016). The relationship between self-efficacy and marital satisfaction among married students. *International Journal of Pediatrics*, 4(8), 3315-3321.
- Kaya, N. (2017). *Kırsal ve kentsel alanda yaşayan evli kadınların evlilik uyumu, evlilik doyumu ve ilişkilerde mutluluk düzeylerinin karşılaştırılması ve incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Ticaret Üniversitesi.
- Kayır, A. (1998). *Cinsellik kavramı ve cinsel mitler, cinsel işlev bozuklukları monograf serisi (1): Cinsel sorunlara genel yaklaşım*, Roche Müstahzarları Sanayi AŞ.
- Kelloway, E. K. (1998). *Using LISREL for structural equation modeling: A researcher's guide*. Sage.
- Khalesi, Z. B., & Bokaie, M. (2018). The association between pregnancy- specific anxiety and preterm birth: A cohort study. *Health Science*, 18(3), 569–75. <https://dx.doi.org/10.4314/ahs.v18i3.14>
- Khorasani, N., Hosseini, M., Matbouei, M., Khafri, S., Vasli, P., & Vardanjani, A. (2018). The study of relationship between self – efficacy and marital satisfaction of couples referring to the community health centers of babol in 2015. *Journal of Advances in Medicine and Medical Research*, 19(9), 1-9. <https://doi.org/10.9734/BJMMR/2017/29999>
- Kızılcı, S., Mert, H., Küçüküçlü, Ö. ve Yardımcı, T. (2015). Hemşirelik fakültesi öğrencilerinin öz etkililik düzeyinin cinsiyet açısından incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 8 (2), 95-100.
- King, M. E. (2016). Marital satisfaction. *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Family Studies*, <https://doi.org/10.1002/9781119085621.wbef054>

- Kite, M. E., Deaux, K., & Haines, E. L. (1993). *Gender stereotypes*. In F. L. Denmark & M.A. Paludi (Eds.). *Psychology of women: A handbook of issues and theories* (pp. 205-236). Praeger Publishers.
- Kitiş, Y. ve Bilgici, S. Ş. (2007). Bir aile içi şiddet olgusu: sır tutma ilkesi ile şiddeti ihbar etme yükümlülüğü arasındaki etik ikilem. *Aile ve toplum. Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, 3 (11), 7-13.
- Klein H. (2014) Condom use self-efficacy and HIV risk practices among men who use the internet to find male partners for unprotected sex. *American Journal Mens Health*, 8(3),190-204. <https://doi.org/10.1177/1557988313492172>.
- Kline, B. R. (2019) *Yapısal eşitlik modellemesinin ilkeleri ve uygulaması* (S. Şen, Çev. Eds). Nobel.
- Kline, R. B. (2011). *Convergence of structural equation modeling and multilevel modeling*. <https://doi.org/10.4135/9781446268261>
- Kodan, S. (2013). *Evli bireylerin evlilik kalitesi toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ve yaşam doyumları arasındaki ilişkilerin incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Krahe, B., & Berger, A. (2017). Longitudinal pathways of sexual victimization, sexual self-esteem, and depression in women and men. *Psychological Trauma*, 9(2), 147–55. <https://doi.org/10.1037/tra0000198>
- Kubat, D. E. (2012). *Evli bireylerde aldatma eğilimi ve evlilik doyumu ilişkisinin incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Haliç Üniversitesi.
- Kundakçı, F. S. (2007). *İktidar, ataerkillik ve erkeklik: Ankara örneğinde erkek akademisyenler üzerine bir çalışma* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Kurdek, L. A. (2005). Gender and marital satisfaction early in marriage: A growth curve approach. *Journal of Marriage and Family*, 67, 68–84. <https://doi.org/10.1111/j.00222445.2005.00006.x>
- Kurşuncu, M. A. (2020). *Çekirdek ailede duygusal süreçler ve evlilik doyumu: İlişki ve öz-gelişimsel yönelimlerin aracı rolü* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- L'Abate, L. (2005) *personality in intimate relationships: Socialization and psychopathology*, Springer

- Landis, J.T. (1975). *Personal adjustment, marriage, and family* (6th ed.). Harper & Row Publishers.
- Larson, J. H., & Holman, T. B. (1994). Premarital predictors of marital quality and stability. *Family Relation*, 43, 228-237. <https://doi.org/10.2307/585327>
- Lauster, P. (2005). *Özgüven öğrenilebilir* (çev. L. Yarbaş). İlya Yayınevi.
- Lawrence, E., Pederson A., Bunde, M., Barry, Robin A., Brock, Rebecca L., Fazio, E., Mulryan L., Hunt, S., Madsen, L., Dzankovic, S., & Lawrence, E. (2008). Objective ratings of relationship skills across multiple domains as predictors of marital satisfaction trajectories. *Journal Social Relations*, 253, 445–466.
- Le, B., & Agnew, C. R. (2003). Commitment and its theorized determinants: A meta-analysis of the investment model. *Personal Relationships*, 10, 37-57. <https://doi.org/10.1111/1475-6811.00035>
- Lee, S. C. (1999). *Marital satisfaction factors for Korean-Americans*. [Doctoral dissertation]. Andrews University.
- Lee, W., & McKinnish, T. (2018). The marital satisfaction of differently aged couples. *Journal of Population Economics*. 31(3), <https://doi.org/10.1007/s00148-017-0658-8>
- Lehrer, E. L., & Chen, Y. (2013). Delayed entry into first marriage and marital stability: further evidence on the becker-landes-michael hypothesis. *Demographic Research*, 29, 521-542. <https://doi.org/10.4054/DemRes.2013.29.20>
- Lemieux, A. J., Bergeron, S., Steben, M., & Lambert, B. (2013). Do romantic partners' responses to entry dyspareunia affect women's experience of pain? The roles of catastrophizing and self-efficacy. *The Journal of Sexual Medicine*, 10(9), 2274-2284.
- Li, T., & Fung, H. H. (2011). *The dynamic goal theory of marital satisfaction*. *Review of General Psychology*, 15(3), 246–254. <https://doi.org/10.1037/a0024694>
- Lichter, D., & Carmalt, J. (2009). Religion and marital quality in low-income couples. *Social Science Research*, 38, 168-187. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2008.07.003>.
- Lindsey L. L. (2016). *Gender roles: A sociological perspective-Sixth edition*. Routledge.
- Little, T. D., Cunningham, W. A., Shahar, G., & Widaman, K. F. (2002). To parcel or not to parcel: Exploring the question, weighing the merits. *Structural Equation Modeling*, 9(2), 151-173.

- Litzinger S., & Gordon K. C. (2005). Exploring relationships among communication, sexual satisfaction and marital satisfaction. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 31, 409-424.
- Locke, E. A. & Latham, G. P. (1990) *A theory of goal setting and task performance*. Englewood Cliffs, Prentice Hall
- Lopez, F. G. & Lent, R. W. (1991). Efficacy-based predictors of relationship adjustment and persistence among college students. *Journal of College Student Development*, 32(3), 223-229.
- Lopez, F. G., Morúa, W., & Rice, K. G. (2007). Factor structure, stability, and predictive validity of college students' relationship self-efficacy beliefs. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 40(2), 80–96.
- Loscocco, K., & Walzer, S. (2013). Gender and the culture of heterosexual marriage in the United States. *Journal of Family Theory & Review*. 5. <https://doi.org/10.1111/jftr.12003>
- Lou, J. H., Chen, S. H., Li, R. H., & Yu, H. Y. (2011). Relationships among sexual self-concept, sexual risk cognition and sexual communication in adolescents: A structural equation model. *Journal of Clinical Nursing*, 20(11–12), 1696– 1704.
- Lunenburg, F. (2011). Self-Efficacy in the workplace: Implications for motivation and performance. *International Journal Of Management, Business, And Administration* 14(1), 1-6.
- Lye, D. N., & Biblarz, T. J. (1993). The effects of attitudes toward family life and gender roles on marital satisfaction. *Journal of Family Issues*, 14(2), 157-188.
- MacCallum, R. C., Browne, M. W., & Sugawara, H. M. (1996). Power analysis and determination of sample size for covariance structure modeling. *Psychological Methods*, 1(2), 130.
- MacDermid S. M., Huston, T. L., & McHale, S. M. (1990). Changes in marriage associated with the transition to parenthood: Individual differences as a function of sex-role attitudes and changes in the division of household labor. *Journal of Marriage and Family*, 52(2), 475–486.
- Mackey, R. A., & O'Brien, B. A. (1995). *Lasting marriages: Men and women growing together*. Praeger Publishers.
- MacNeil, S., & Byers, E. (2008). Role of sexual self-disclosure in the sexual satisfaction of long-term heterosexual couples. *Journal of Sex Research*, 46, 3-14. <https://doi.org/10.1080/00224490802398399>

- Madden, M. E., & Janoff-Bulman, R. (1981). Blame, control, and marital satisfaction: Wives' attributions for conflict in marriage. *Journal of Marriage and the Family*, 43(3), 663-674. <https://doi.org/10.2307/351767>
- Markman, H. J., Floyd, F. J., Stanley, S. M., & Storaasli, R. D. (1988). Prevention of marital distress: A longitudinal investigation. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 56(2), 210-217. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.56.2.210>
- Mason, K.O., & Lu, Y. (1988). Attitudes toward women's familial roles. *Gender & Society*, 2, 39 - 57.
- Masoumi, S. Z., Garousian, M., Khani, S., Oliaei, S. R., & Shayan, A. (2016). Comparison of quality of life, sexual satisfaction and marital satisfaction between fertile and infertile couples. *International Journal of Fertility and Sterility*, 10(3), 290-296. <https://doi.org/10.22074/ijfs.2016.5045>
- McNulty, J. K., Wenner, C. A., & Fisher, T. D. (2016). Longitudinal associations among relationship satisfaction, sexual satisfaction, and frequency of sex in early marriage. *Archives of Sexual Behavior*, 45, 85–97.
- Meece J. L., & Eccles J. S. (2010) *Handbook of research on schools, schooling, and human development*. Routledge.
- Mensch, B., Ibrahim, B., Lee, S., & El-gibaly, O. (2003). Gender role attitudes among Egyptian adolescents. *Studies in Family Planning*, 34, 8-18. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4465.2003.00008.x>
- Miller, R., Yorgason, J., Sandberg, J., & White, M. (2003). Problems that couples bring to therapy: a view across the family life cycle. *American Journal of Family Therapy*, 31, 395-407. <https://doi.org/10.1080/01926180390223950>
- Mills, J., Clark, M., Ford, T., & Johnson, M. (2004). Measurement of communal strength. *Personal Relationships*, 11, 213-230. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.2004.00079.x>
- Mohammad-Alizadeh, S., Mirghafourvand, M., Asghari-Jafarabadi, M., Tavananezhad, N., & Karkhane, M. (2014). Modeling of socio-demographic predictors of sexual function in women of reproductive age. *Journal of Mazandaran University of Medical Sciences*, 23, 237-242.
- Montesi, J. L., Fauber, R. L., Gordon, E. A., & Heimberg, R. G (2010). The specific importance of communication about sex to a couple's sexual and overall relationship satisfaction. *Journal*

of social and Personal Relationships, 28, 591-609.
<https://doi.org/10.1177/0265407510386833>

- Mortenson, S. (2009). Interpersonal trust and social skill in seeking social support among Chinese and Americans. *Communication Research*, 36, 32- 54.
- Mousavi, A. (2006). Comparison of different aspects of marital satisfaction among employed and non-employed women in Tehran. *Journal of Women Studies*, 4(2), 71- 88.
- Munk, A. C., (2004). *Relationship satisfaction and stability among latinos with respect to communication styles and conflict resolution types* [Master`s thesis]. Utah State University.
- Myers, J. E., Madathil, J., & Tingle, L. R. (2005). Marriage satisfaction and wellness in India and the United States: A preliminary comparison of arranged marriages and marriages of choice. *Journal of Counseling & Development*, 83(2), 183-190.
- Nazlı, S. (2011). *Aile Danışmanlığı*. Anı Yayıncılık.
- Ng, K., Loy, J., Mohdzain, Z., & Cheong, W. (2013). Gender, race, adult attachment, and marital satisfaction among malaysians. *The Family Journal*, 21, 198-207.
<https://doi.org/10.1177/1066480712468268>
- Nicholas, J. B. (2013). Generational differences in work-family conflict and synergy, *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 10, 2544-2559; <https://doi.org/10.3390/ijerph10062544>
- Oggins, J., Leber, D., & Veroff, J. (1993). Race and gender differences in Black and White newlyweds' perceptions of sexual and marital relations. *Journal of Sex Research*, 30(2), 152–160. <https://doi.org/10.1080/00224499309551696>
- Ojo AAE., (2017). Personality traits and sexual satisfaction as determinants of marital satisfaction among couples in Ibadan, *Gender and Behaviour*, 15, 8421-41.
- Olson, D. H., & Wilson, M. A. (1982). Family Satisfaction Scale. In D.H. Olson, H.I. McCubbin, H.L. Barnes, A.S. Larsen, M.J. Muxen, & M.A. Wilson (Eds.), *Family Inventories* (pp. 25–31). University of Minnesota
- Orathinkal, J., & Vansteenwegen, A. (2007). Religiosity and forgiveness among first-married and remarried adults. *Mental Health, Religion & Culture*, 10, 379-394.
<http://dx.doi.org/10.1080/13674670600785545>
- Öcal- Yüceol, S. E. (2016). *Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlar ile ilişki doyumu ve romantik ilişkilerde akılcı olmayan inançlar arasındaki ilişkiler* [Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Bilim Üniversitesi.

- Öngen, B. ve Aytaç, S. (2013). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ve yaşam değerleri ilişkisi, *Sosyoloji Konferansları*, 48(2), 1-18.
- Özabacı, N., Erkan, Z. (2017). *Aile danışmanlığı kuram ve uygulamalara genel bir bakış*. Pegem Akademi.
- Özcan, A. (2012). *Toplumsal cinsiyet eğitiminin üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rol tutumlarına etkisi* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Erciyes Üniversitesi.
- Özgüven, İ. E. (2012). *Cinsellik ve cinsel yaşam*, Nobel Akademik Yayıncılık.
- Özgüven, İ.E, (2000). *Evlilik ve aile terapisi*, PDREM Yayınları.
- Özgüven, İ.E. (2001). *Kişiler arası iletişim. Ailede iletişim ve yaşam*, PDREM Yayınları.
- Özgüven, İ.E. (2014). *Evlilik ve aile terapisi*. Nobel Yayın.
- Özpulat, F. (2016). Üniversite öğrencilerinin öz yeterlilik düzeyi ile toplumsal cinsiyet algısı ilişkisi: Beyşehir örneği. *International Journal of Human Sciences*, 13(1), 1222-1232. <https://doi:10.14687/ijhs.v13i1.3570>
- Öztürk, A. (2014). Evli çiftlerde evlilik uyumu ve cinsel doyum arasındaki ilişkiler, *Sempozyum* 1/3, 16-25.
- Öztürk, N. (2020), *Evli bireylerde toplumsal cinsiyet rolleri yüklemesi ile evlilik doyumu ve depresyon arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Özuğurlu, K. (1990). *Evlilik raporu*. Altın Kitaplar Matbaası.
- Pateraki, E., & Roussi, P. (2013). Marital quality and well-being: The role of gender, marital duration, social support and cultural context (pp. 125-145). In Anastasia Efklides & Despina Moraitou (Eds.) *A Positive Psychology Perspective on Quality of Life*. Springer Netherlands.
- Perry-Jenkins M., & Crouter A.C. (1990). Men's provider role attitudes: Implications for household work and marital satisfaction. *Journal of Family Issues*, 11, 136–156.
- Rakwana, K. H. (2010). *Marital satisfaction and intimacy: Gender role attitudes and spousal support in Botswana* [Doctoral dissertation]. Loma Linda University.
- Rathus, S., Fichner-Rathus, Lois, & Nevid, J. (2002). *Human Sexuality in a World of Diversity*. Allyn & Bacon.
- Raykov, T., & Marcoulides, G. A. (2012). *A first course in structural equation modeling*. Routledge

- Reissing E. D., Laliberté, G. M., & Davis, H. J. (2005). Young women's sexual adjustment: The role of sexual self-schema, sexual self-efficacy, sexual aversion and body attitudes. *The Canadian Journal of Human Sexuality*, 14(3/4), 77.
- Renkmen, M. S. (2012). *Evlilik programlarında hegemonik erkekliğin inşası, temsili ve ataerkil söylem* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Rho, J.J. (1989). *Multiple factors contributing to marital satisfaction in Korean-American marriages and correlations with three dimensions of family life satisfaction- marital, parental, and self-satisfactions* [Doctoral dissertation]. Kansas State University.
- Riggio, H. R., Weiser, D. A., Valenzuela, A. M., Lui, P. P., Montes, R. & Heuer, J. (2013). Self efficacy in romantic relationships: Prediction of relationship attitudes and outcomes. *The Journal of Social Psychology*, 153, 629–650. <http://dx.doi.org/10.1080/00224545.2013.80826>
- Riggio, H. R., Weiser, D., Valenzuela, A., Lui, P., Montes, R. & Heuer, J. (2011). Initial validation of a measure of self-efficacy in romantic relationships. *Personality and Individual Differences*, 51 (5), 601-606.
- Riley, N. (2013, April 19). Seven things you don't know about interfaith marriage. Retrieved from <http://www.foxnews.com/opinion/2013/04/19/seven-things-dont-know-about-interfaith-marriage.html>
- Rogers, R. G. (1995). Marriage, sex, and mortality. *Journal of Marriage and the Family*, 57(2), 515–526.
- Rogge, R. D., Bradbury, T. N., Hahlweg, K., Engl, J., & Thurmaier, F. (2006). Predicting marital distress and dissolution: Refining the two-factor hypothesis. *Journal of Family Psychology*, 20(1), 156-159. <http://dx.doi.org/10.1037/0893-3200.20.1.156>
- Rosen, R.C. (2000). Prevalans and risk factors of sexual dysfunction in men and women. *Current Psychiatry Reports*, 2, 189-195.
- Rosen-Grandon, J., Myers, J. E. & Hattie, J. A. (2004). The relationship between marital characteristics, marital interaction processes, and marital satisfaction. *Journal of Counseling ve Development*, 82(1), 58-68.
- Ross, C. E. & Mirowsky, J. (2002). Family relationships, social support and subjective life expectancy. *Journal of Health and Social Behavior*, 43(4), 469- 489.
- Rosseel, Y. (2018). *The lavaan tutorial*. Department of Data Analysis: Ghent University.

- Rusbult, C. E. (1980). Commitment and satisfaction in romantic associations: A test of the investment model. *Journal of Experimental Social Psychology*, 16(2), 172-186. [https://doi.org/10.1016/0022-1031\(80\)90007-4](https://doi.org/10.1016/0022-1031(80)90007-4)
- Rusbult, C. E., & Buunk, B. P. (1993). Commitment processes in close relationships: An interdependence analysis. *Journal of Social and Personal Relationships*, 10(2), 175-204. <https://doi.org/10.1177/026540759301000202>
- Rusbult, C. E., & Martz, J. M. (1995). Remaining in an abusive relationship: An investment model analysis of nonvoluntary dependence. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 21(6), 558-571 <http://dx.doi.org/10.1177/0146167295216002>
- Rusbult, C. E., Hannon, P. A., Stocker, S. L., & Finkel, E. J. (2005). Forgiveness and relational repair. In E. L. Worthington Jr. (Eds.), *Handbook of forgiveness* (pp. 185–205). New York: Routledge
- Sakallı, N., ve Curun, F. (2001). Romantik ilişkilerle ilgili kalıp yargılara karşı tutumlar. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 22, 31-45.
- Salmanoğlu, D. (2020), *Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet tutumları ve cinsel işlev düzeyleri arasındaki ilişki* [Yüksek lisans tezi]. Haliç Üniversitesi.
- Sancar, S. (2009). Türkiye’de feminizmin siyasal bilimlere etkisi. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 40.
- Santor, D. (1999). Reviews of *Using LISREL for structural equation modelling: A researcher’s guide and Principles and practice of structural equation modelling* [Review of the books *Using lisrel for structural equation modelling: A researcher’s guide and principles and practice of structural equation modelling*, & *Principles and practice of structural equation modelling*, by E. K. Kelloway & R. B. Kline]. *Canadian Psychology/Psychologie canadienne*, 40(4), 381–383. <https://doi.org/10.1037/h0092500>
- Savaş, G. (2018). Türkiye’de yaşayan bireylerin toplumsal cinsiyet eşit(siz)liği algısı. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 1 (2), 101-121.
- Sayer, H. (2011). *Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı* [Uzmanlık Tezi]. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Scanzoni, J. (1978). *Sex roles, women's work, and marital conflict: A study of family change*. Lexington Books.

- Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H., & Müller, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of Psychological Research Online*, 8(2), 23-74.
- Schreiber, J. B., Nora, A., Stage, F. K., Barlow, E. A., & King, J. (2006). Reporting structural equation modeling and confirmatory factor analysis results: A review. *The Journal of Educational Research*, 99(6), 323-338.
- Selek, P. (2014). *Sürüne sürüne erkek olmak*. İletişim Yayınları.
- Senemoğlu, N. (2005). *Gelişim öğrenme ve öğretim* (12. Baskı). Gazi Kitabevi.
- Sezer, G. O. ve Sadioğlu, Ö. (2015). Sınıf öğretmeni adaylarının kişiler arası öz-yeterlik inançları ile kendini toplarlama gücünün farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(15), 203-219.
- Shevlin, M., & Miles, J. N. (1998). Effects of sample size, model specification and factor loadings on the GFI in confirmatory factor analysis. *Personality and Individual differences*, 25(1), 85-90.
- Shokrani S., Moeini Mehr M., & Shayan Manesh M. (2020), The effect of education based on sexual self-efficacy on marital satisfaction in women. *Arch Pharma Pract*, 11(1), 138-142.
- Snyder, D. K., & Regts, J. M. (1990). Personality correlates of marital dissatisfaction: A comparison of psychiatric, maritally distressed, and nonclinic samples. *Journal of Sex ve Marital Therapy*, 16(1), 34-43. <https://doi.org/10.1080/00926239008405964>
- Sokolski, D. M. & Hendrick, S. S. (1999). Marital satisfaction. *American Journal of Family Therapy*, 26(1), 39-49
- Song, J., Bergen, M.B., & Schumm, W.R. (1995). Sexual satisfaction among korean american couples in the midwestern united states. *Journal of Sex And Marital Therapy*, 21, 147-158.
- Stack, S., & Eshleman, J. R. (1998). Marital status and happiness: A 17-nation study. *Journal of Marriage and Family*, 60(2), 527-536.
- Steiger, J. H. (2007). Understanding the limitations of global fit assessment in structural equation modeling. *Personality and Individual differences*, 42(5), 893-898.
- Stevenson, B., & Wolfers, J. (2009). The paradox of declining female happiness. Institute for the Study of Labor (IZA), *IZA Discussion Papers*, 1. <https://doi.org/10.1257/pol.1.2.190>

- Strait, J. G., Sandberg, J. G., Larson, J. H., & Harper, J. M. (2015). The relationship between family of origin experiences and sexual satisfaction in married couples. *Journal of Family Therapy*, 37(3), 361-385.
- Stutzer, A., & Frey, B. S. (2003). *Does marriage make people happy, or do happy people get married?* Institute for Empirical Research in Economics, University of Zurich.
- Sullivan, C. M. (2008). *The role of communication, life role commitments and sexist ideologies in dual earner marriages* [Doctoral dissertation]. United States Maryland.
- Sungur, M. Z. (2017). *Aşk, evlilik, sadakatsizlik*. Büyükada Yayıncılık.
- Şahin, S. ve Aral, N. (2012). Aile içi iletişim. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 55-66. https://doi.org/10.1501/Asbd_00000000029
- Şenol, Ş. (2012). *Araştırma ve örnekleme yöntemleri*. Nobel Yayıncılık.
- Şentürk, E. (2018). *Evlilikte öz yetkinlik, ebeveyn öz yetkinliği, bilişsel duygu düzenleme ve evlilik doyumu arasındaki ilişki* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S., & Ullman, J. B. (2007). *Using multivariate statistics*, Pearson
- Taniguchi, H. & Kaufman, G. (2014). Gender role attitudes, troubles talk, and marital satisfaction in Japan. *Journal of Social and Personal Relationships*, 31(7), 975-994.
- Taniguchi, H., & Kaufman, G. (2020). Attitudes toward married persons' surnames in twenty-first century Japan. *Gender Issues*, 37. <https://doi.org/10.1007/s12147-019-09245-z>
- Tarhan, N. (2013). *Evlilik psikolojisi* (17. Baskı). Timaş Yayınları.
- Taylor, S. E., Peplau, L. A. ve Sears, D. O. (2010). *Sosyal psikoloji*. (Çev. A. Dönmez). İmge Yayınları.
- Teachman, J.D., Tedrow L.M., & Crowder, K. D. (2004). The changing demography of America's families. *Journal Marriage and Family*, 62(4), <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2000.01234.x>
- Tekin Çatal, M., ve Kalkan, M. (2019). Evli bireylerin evlilik değerleri, evlilik doyumu ve evlilik tipleri. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 3(6), 179-186.
- Tekin, H. H. (2017). *Adölesan gebelerde çocukluk çağı istismarı, duygu düzenleme ve evlilik doyumu* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Tekin-Çatal, M., Kalkan, M., ve Vural-Batık, M. (2018). Evlilik Tipleri Ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 9(16), 498-523.

- Terry D. J. (1994). Determinants of coping: the role of stable and situational factors. *Journal of abnormal and social psychology*, 66(5), 895-910. <https://doi.org/10.1037//0022-3514.66.5.895>
- Tezer, E. (1996). Evlilik ilişkisinden sağlanan doyum: Evlilik yaşamı ölçeği, *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(7), 1-7.
- Timm, T. M., & Keiley, M. K. (2011). The effects of differentiation of self, adult attachment, and sexual communication on sexual and marital satisfaction: A path analysis. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 37, 206-223. <https://doi.org/10.1080/0092623X.2011.564513>
- Tulum, S. (2014). *The effects of attachment on marital adjustment in newly married individuals: Testing the mediator role of conflict resolution styles* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Turgut, T. (2020). Evli bireylerde evlilik doyumu ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkide yılmazlığın aracı rolü. *Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Kongresi Tam Metin Kitabı* (ss.243-268) Nobel Akademik Yayıncılık
- Tutarel Kışlak, Ş. ve Çabukça, F. (2002). Empati ve demografik değişkenlerin evlilik uyumu ile ilişkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 5(2), 1-7.
- Tutarel-Kışlak, Ş. (1997) Evlilik uyumu ile nedensellik ve sorumluluk yüklemeleri arasındaki ilişkiler. *Türk Psikoloji Dergisi*, 12(40), 55-64.
- Türk Medeni Kanunu (2001). Evlilik. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf> adresinden erişildi.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2022). Evlenme ve boşanma istatistikleri. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2022-49437> adresinden erişildi.
- Türkseven, A., Söylemez, İ. ve Dursun, P. (2020). Cinsel işlev bozuklukları ile evlilik uyumu arasındaki ilişki. *Kriz Dergisi*, 28(1), 9-20.
- Twenge, J. M., Campbell, W., & Foster, C. (2003). Parenthood and marital satisfaction: a meta-analytic review. *Journal of Marriage and the Family*, 65, 574-583, <http://dx.doi.org/10.1111/j.1741-3737.2003.00574.x>.
- Uluyağcı, Y., ve Yılmaz, Y. (2007). Televizyon reklamlarında çocuğa ilişkin toplumsal cinsiyet rollerinin sunumu. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 6, 141-157.

- Umberson, D., Williams, K., Powers, D. A., Liu, H., & Needham, B. (2006). You make me sick: Marital quality and health over the life course. *Journal of Health and Social Behavior*, 47, 1–16. <http://dx.doi.org/10.1177/002214650604700101>
- Uysal, İ., Kösemen S. (2013). Öğretmen adaylarının genel öz yeterlik inançlarının incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 217-226.
- Vantieghem, W., Vermeersch, H., & Van Houtte, M. (2014). Transcending the gender dichotomy in educational gender gap research: The association between gender identity and academic self-efficacy. *Contemporary Educational Psychology*, 39(4), 369–378.
- Vasari, S., & Lotfi Kashani, F. (2013). Study of factor structure, reliability and validity of the sexual self-efficacy questionnaire. *Journal of Thought & Behavior in Clinical Psychology*, 8(29), 47-56.
- Vatandaş, C. (2003). *Aile ve şiddet*. Kocatepe Üniversitesi.
- Vaziri, S., Lotfi Kashani, F., Hosseini, S., & Ghafari Bahram, S. (2010). Sexual efficacy and marital satisfaction. *Thought Behav Clin Psychol*, 4(16), 75-81.
- Vefikuluçay A. D., Zeyneloğlu A. S., Eroğlu P. K., ve Taşkın P. L., (2007), Kafkas son sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin bakış açıları, *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 14(2), 26-38.
- Vefikuluçay, D., Zeyneloğlu, S., Kocaöz, S., Kısa, S., Taşkın, L. ve Eroğlu, K. (2009). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin görüşleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 775-792.
- Vieira, A. L. (2011). Preparation of the analysis. In *Interactive LISREL in Practice* (pp. 9-25). Springer, Berlin, Heidelberg
- Wallerstein, J., & Blakeslee, S. (1991). Second chances: Men, women & children a decade after divorce. *Contemporary Sociology*, 20(2), 308-310. <https://dx.doi.org/10.2307/2073007>.
- Waltz, C., Strickland, O., & Lenz, E. (2016). *Measurement in nursing and health research*. <http://dx.doi.org/10.1891/9780826170620>.
- Warren, D. J., & Walsh, M. (2001), Classroom interactions: gender of teachers gender of student, and classroom subject, 45, 579-593. <http://dx.doi.org/10.1023/A:1014892408105>
- Weiser, D., & Weigel, D., J. (2016). Self-efficacy in romantic relationships: direct and indirect effects on relationship maintenance and satisfaction. *Personality and Individual Differences*, 89, 152-156. <http://dx.doi.org/10.1016/j.paid.2015.10.013>

- Whisman, M. A., & Baucom, D. H. (2012). Intimate relationships and psychopathology. *Clinical Child Family Psychology Review*, 15(1), 4-13. <http://dx.doi.org/10.1007/s10567-011-0107-2>
- Whisman, M. A., Uebelacker, L. A., & Weinstock, L. M. (2004). Psychopathology and marital satisfaction: The importance of evaluating both partners. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 72(5), 830-838. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-006X.72.5.830>
- Whitley, B. E. (1983). Sex role orientation and self-esteem: A critical meta-analytic review. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44, 765-778.
- Williams, K., Frech, A., & Carlson, D. L. (2010). Marital status and mental health. In T. L. Scheid & T.N.Brown (Eds.), *A handbook for the study of mental health* (pp. 306–320). Cambridge University Press.
- Willoughby, B. J., Farero A. M., & Busby D. M. (2014). Exploring the effects of sexual desire discrepancy among married couples. *Archives of Sexual Behavior*, 43(3), 551-562.
- Wilson, S. M., Larson, J. H., McCulloch, B. J., & Stone, K. L. (1997). Dyadic adjustment: an ecosystemic examination. *The American Journal of Family Therapy*, 25(4), 292-306.
- Worthington, R. L., & Whittaker, T. A. (2006). Scale development research: A content analysis and recommendations for best practices. *The counseling psychologist*, 34(6), 806-838.
- Wring, E., & McElrath, D. (1981). Dimensions of intimacy in marriage. *Psychiatry*, 44, 169-75.
- Xu, X., & Lai, S. (2004). Gender ideologies, marital roles, and marital quality in taiwan. *Journal of Family Issues*, <https://dx.doi.org/10.1177/0192513X03257709>
- Yalçınkaya, A. U. (2019). *Benlik ayrışması: Kavramın yaşam doyumu, evlilik doyumu ve stres arasındaki etkileşimde incelenmesi* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Yavuzer, H. (2004). *Ana-baba ve çocuk*. 17. Basım, Remzi Kitabevi.
- Yee, M., & Brown, R. (1994). The development of gender differentiation in young children. *British Journal of Social Psychology*, 33(2), 183–196. <https://dx.doi.org/10.1111/j.2044-8309.1994.tb01017.x>
- Yeh, H., Lorenz, F. O., Wickrama, K. A., Conger, R. D., & Elder, G. H. (2006). Relationships among sexual satisfaction, marital quality, and marital instability at midlife. *Journal of the Division of Family Psychology*, 20(2), 339-43 .

- Yılmaz, M. F. (2014). *Erişkin evli kadınlarda toplumsal cinsiyet rolü ile cinsel doyumun ilişkisi*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Üsküdar Üniversitesi
- Young, B. J. (2000). Gender differences in student attitudes toward computers. *Journal of Research on Computing in Education*, 33, 204-216.
- Young, M. E., & Long, L. L. (1998). *Counseling and therapy for couples*. Brooks/Cole.
- Yuca, G., ve Beydağ, K. D. (2021). Kalp hastalığı olan kadınların evlilik doyumu ve eş desteğini etkileyen faktörler. *Sağlık ve Toplum*, 31(1), 110-118.
- Yumuş, A. (2015). *Kalkınma planları çerçevesinde toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışının ekonomik, toplumsal ve siyasal boyutları*. [Uzmanlık Tezi]. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Yüksel, Ö. ve Dağ, İ. (2015). Kadınlarda evlilik uyumu ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişki: stresle baş etme biçimleri ve toplumsal cinsiyet rolü tutumlarının aracı rolleri. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 26(3), 181-188.
- Zaheri, F., Dolatian, M., Shariati, M., Simbar, M., Ebadi, A., Batool, S., & Azghadi, H., (2016). Effective factors in marital satisfaction in perspective of iranian women and men: A systematic review. *Electronic Physician*, 8(12), 3369-3377. <https://dx.doi.org/10.19082/3369>
- Zainah, Z., Nasir, R., Hashim, R., & Noraini, Y., (2012). Effects of demographic variables on marital satisfaction. *Asian Social Science*, 8(9), <https://dx.doi.org/10.5539/ass.v8n9p46>.
- Zammichieli, M., Gilroy, F., & Sherman, M. (1988). Relation between sex-role orientation and marital satisfaction. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 14, 747-754. 10.1177/0146167288144009.
- Zare, Z., Golmakani, N., Shareh, H., & Shakeri, MT. (2016). Survey of relationship between sexual self-efficacy and sexual life quality with marital satisfaction in primiparous women after childbirth. *Journal Student Research Committee Sabzevar Univ Medical Science (Beyhagh)*, 21(36), 1-10.
- Zeybekoğlu, Ö. (2010). Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında Türk toplumunun erkeklik algısı. *ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 3, 1-14.
- Zeyneloğlu, S. ve Terzioğlu, F. (2011). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutum Ölçeğinin geliştirilmesi ve psikometrik özellikleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40, 409-420.
- Zulkosky, K. (2009). *Self-efficacy: A concept analysis*. Nursing Forum, [XLIV /2]] pp. 93.

EKLER

Ek Numarası	Başlık	Sayfa Numarası
EK 1	Kişisel Bilgi Formu	131
EK 2	Evlilik Yaşam Ölçeği Örnek Maddeler	132
EK 3	Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği Örnek Maddeler	133
EK 4	İlişkide Öz yeterlik Ölçeği Örnek Maddeler	134
EK 5	Cinsel Öz yeterlik Ölçeği Örnek Maddeler	135
EK 6	Etik Kurul Onay Bildirimi	136
EK7	Evlilik Yaşam Ölçeği Kullanım İzni	137
EK8	Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği Kullanım İzni	138
EK9	İlişkide Öz yeterlik Ölçeği Kullanım İzni	139
EK10	Cinsel Öz yeterlik Ölçeği Kullanım İzni	140

EK-1
Kişisel Bilgi Formu

Cinsiyetiniz: K E

Yaşınız: _____

Eğitim durumunuz (En son aldığınız diplomaya göre) : _____

Eşinizin eğitim durumu (En son aldığı diplomaya göre) : _____

Ailenizin yıllık gelir durumunu nasıl tanımlarsınız: : _____

Kaç yıllık evlisiniz: _____

Kaç çocuğunuz var: _____

EK-2
Evlilik Yaşam Ölçeği Örnek Maddeler

Aşağıda evlilik yaşamına ilişkin 10 cümle bulunmaktadır. Bu cümlelerden her birinin altında da "kesinlikle katılmıyorum", "katılmıyorum", "kararsızım", "katılıyorum" ve "kesinlikle katılıyorum" seçenekleri yer almaktadır. Her cümleyi dikkatle okuyunuz ve sizin evlilik yaşamınıza uyan seçeneği çarpı (X) koyarak işaretleyiniz.

2. Evliliğimizdeki engellerin aşılamaz olduğunu düşünüyorum.

() Kesinlikle katılmıyorum () Katılmıyorum () Kararsızım () Katılıyorum () Kesinlikle katılıyorum

4. Evliliğimizde giderek eksilen heyecan beni rahatsız ediyor.

() Kesinlikle katılmıyorum () Katılmıyorum () Kararsızım () Katılıyorum () Kesinlikle katılıyorum

5. Evliliğimiz zaman zaman bana bir yük gibi geliyor.

() Kesinlikle katılmıyorum () Katılmıyorum () Kararsızım () Katılıyorum () Kesinlikle katılıyorum

7. Evliliğimiz her geçen gün daha iyiye doğru gitti.

() Kesinlikle katılmıyorum () Katılmıyorum () Kararsızım () Katılıyorum () Kesinlikle katılıyorum

EK-3**Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği Örnek Maddeler**

	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
4. Evlilikte çocuk sahibi olma kararını eşler birlikte vermelidir.					
13. Çalışma yaşamında kadınlara ve erkeklere eşit ücret ödenmelidir.					
18. Dul kadın yalnız başına yaşayabilmelidir.					
22. Eşler boşandığında mallar eşit paylaşılmalıdır.					
27. Mesleki gelişme fırsatlarında kadınlara ve erkeklere eşit haklar tanınmalıdır.					
8. Ailede ev işleri, eşler arasında eşit paylaşılmalıdır.					
12. Ailenin maddi olanaklarından kız ve erkek çocuk eşit yararlanmalıdır.					

EK-4

İlişkide Öz yeterlik Ölçeği Örnek Maddeler

Aşağıda partnerinizle(eş, sevgili...) şu anki ilişkilerinizde yaşadığınız durumlar ile ilgili 16 ifade vardır. Her maddeyi dikkatlice okuyarak size uygunluk durumunu düşününüz. Düşüncelerin doğrusu veya yanlışı yoktur. Size en uygun ifadeyi kutucuklara işaretleyiniz. (x)

	İlişki Özyeterlik Ölçeği	Hiç Yapmam	Biraz Yaparım	Ara sıra Yaparım	Sık Sık Yaparım	Her zaman Yaparım
1	Hasta olduğumda eşimin benimle ilgilenmesine izin veririm.	1	2	3	4	5
2	Eşim başkasına kızdığında ya da kırıldığında onu rahatlatırım	1	2	3	4	5
4	Eşimin sevgisine hiç çekinmeden ve açıkça kabul ederim	1	2	3	4	5
7	Eşimle ortak ilgi alanları geliştirmek için zaman harcarım.	1	2	3	4	5
8	Eşimin bana ihtiyacı olduğunda yanında olurum.	1	2	3	4	5
9	Kendimi kötü veya depresif hissettiğimde eşimin desteğini kabul ederim.	1	2	3	4	5
15	Yalnız kalmak istediğimde bunu eşime söylerim.	1	2	3	4	5

EK-5

Cinsel Öz yeterlik Ölçeği Örnek Maddeler

1 2 3 4 5 6 7 8
Kesinlikle Kesinlikle
katılmıyorum Katılıyorum

1	İstemediğim cinsel yaklaşımlarla karşılaştığımda, kontrolün tamamen bende olduğuna inanırım.	1	2	3	4	5	6	7	8
2	İstemediğim cinsel yaklaşımlarla/ilişkilerle rahatlıkla başa çıkabilirim.	1	2	3	4	5	6	7	8
4	İstemediğim cinsel yaklaşımları/ilişkileri engellemek için yeterince iyi başa çıkamam.	1	2	3	4	5	6	7	8

EK- 8

Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği Kullanım İzni

Merhaba

Ölçeğe ilişkin bilgiler ekte yer almaktadır. İyi çalışmalar

Prof.Dr.Simge ZEYNELOĞLU

Gaziantep Üniversitesi

Sağlık Bilimleri Fakültesi

Hemşirelik Bölümü

27310 Gaziantep

Tel: 0342 360 12 00- 4906

...

[İleti kısaltıldı] [Tüm iletiyi görüntüle](#)

3 Ek • Gmail tarafından tarandı ⓘ

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı SOYADI : Maarif Mammadov

Eğitim Durumu

Yabancı Dil

İngilizce (orta), Rusça (orta), Ermenice (orta)

Mesleki Geçmiş

Görev

Öğretmen

Kurum

İstanbul Kültür Üniversitesi
İnsan Çiğir Terapi
ve psikolojik merkez

Çalışma tarihi

Akademik Çalışmalar

Yayınlar

Osmanli N., Mammadov, M., ve Babayev, A. (2019). The evaluation of children's mental health problems: Children deprived of parental care. *Azerbaycan mektebi*. 2(687), 61–69.

Kılıç, N., Mammadov, M., Koçhan, K., ve Aypay, A. (2018). Üniversite öğrencilerinde genel öz yeterlik inancı ve beden imajının psikolojik sağlamlık düzeyini yordama gücü. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(4), 904-914. <https://doi:10.16986/HUJE.2018044245>

Eryılmaz, A., ve Mammadov, M. (2017). Zimmerman'ın modeli temelinde öz düzenlemeli öğrenme ölçeğinin geliştirilmesi. *The Journal of International Educational Sciences*. 4. 79-93. <https://doi:10.16991/INESJOURNAL.1360>

Eryılmaz, A., ve Mammadov, M. (2016). Türk Edebiyatı/Dil ve Anlatım Dersinde Akış Durumu Ölçeğinin psikometrik özelliklerinin incelenmesi. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(13), 10-17.

Eryılmaz, A., & Mammadov, M. (2016). Development of the flow state scale in mathematic lesson. *Journal of Theory and Practice in Education*, 12(4), 879-890.

Eryılmaz, A., & Mammadov, M. (2016). Developing the scale of factors increasing study motivation. *Journal of European Education* 6(2). <https://doi:10.18656/JEE.54739>

Eryılmaz, A., ve Mammadov, M. (2016). Ders çalışmaya motive olmayı azaltan faktörler ölçeğinin geliştirilmesi. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 73-99.

Eryılmaz, A., ve Mammadov, M. (2016). Developing the scales of parent reactions for increasing and decreasing students' study motivation. *Kalem Uluslararası Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), 495 - 517.

Sertifikalar

YDR, Sertifikatlı Eğitim Kalite Kontrolü, Çeşitli Terapötik Uzmanlık
Psikolojik Bilim

İletişim

E-posta adresi: ma...@b...com